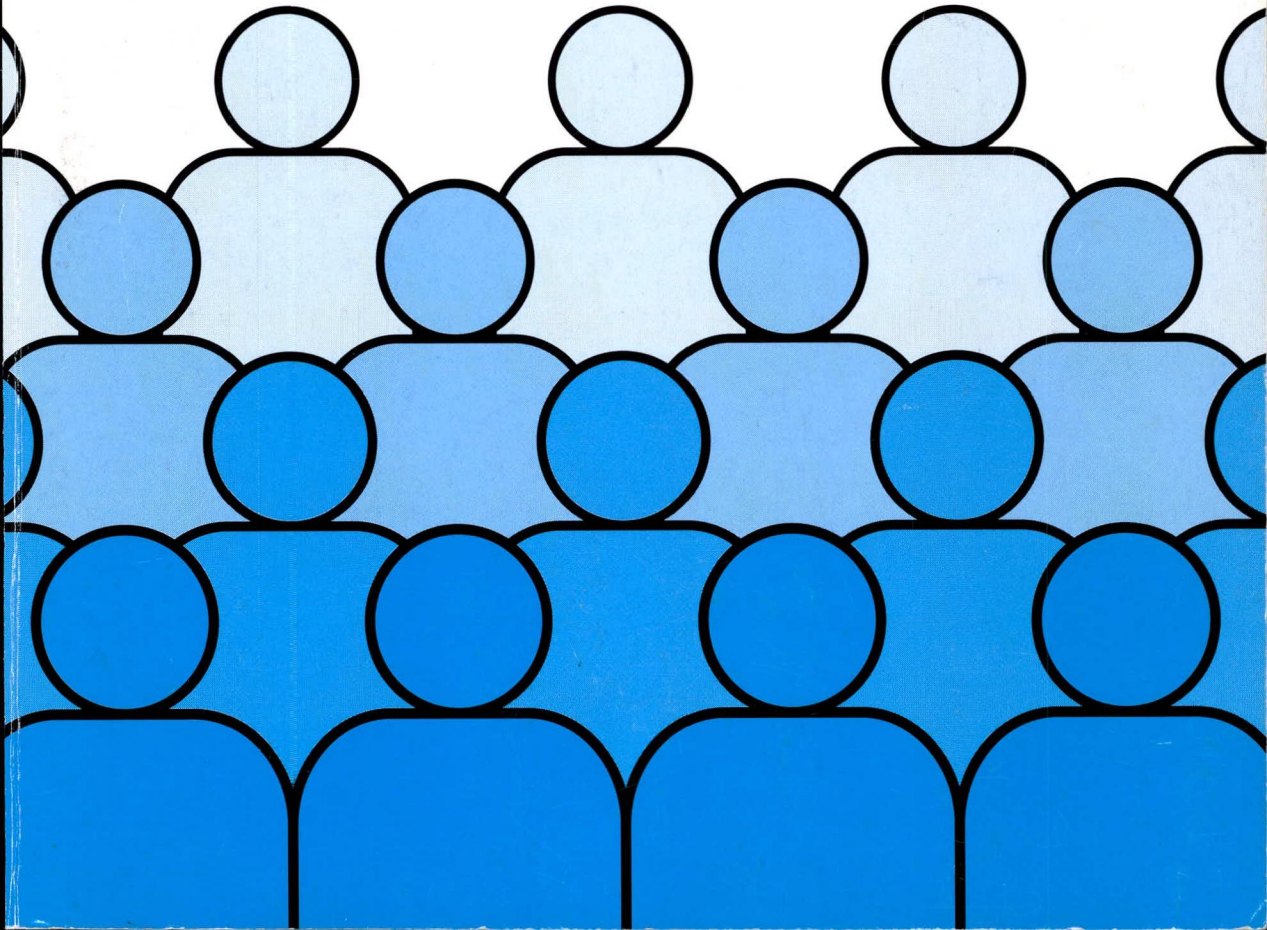

F12-1

SSOSIAALITURVA
SUOMESSA 1994

F12.1

SOSIAALITURVA 1996:3

16-05-1997

SOSIAALITURVA SUOMESSA 1994

Tilastokirjasto

TILASTOKIRJASTO

136 002 7319

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
Talous- ja suunnitteluosasto
Helsinki 1996

ESIPUHE

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisee vuosittain tilastoa sosiaalimenoista ja niiden rahoituksesta. Nyt julkaistava laskelma noudattaa pohjoismaista luokitusta, joka on otettu käyttöön vuonna 1990. Suomen laskelmaan sisältyvät kuitenkin käyttäjämaksut. Menot on jaettu viiteen pääryhmään. Lisäksi omana ryhmänä ovat hallintomenot. Pääryhmien sisällä menot on ryhmitelty toimeentuloturva- ja palvelumenoihin. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon investoinneista on oma lukunsa, vaikka niitä ei lasketakaan mukaan sosiaalimenolaskelmaan.

Julkaisu sisältää vuoden 1994 sosiaalimenolaskelman ja aikasarjoja vuosilta 1980 - 1994 sekä tietoja eri palveluiden ja etuuksien saajista samana ajanjaksona. Vuonna 1993 tehdyistä sosiaali- ja terveydenhuollon tilastojärjestelmien muutoksista johtuen eivät tiedot ole kaikilta osin vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Julkaisuun on koottu myös tietoja Pohjoismaiden ja EU-maiden sosiaalimenoista, menojen jakaumasta sekä rahoituksesta.

Julkaisun tilastotiedoista sekä vuosien 1980 - 1994 sosiaalimenolaskelmista on tehty myös tietokanta, Sosiaaliturva Suomessa 1994 -levyke. Tämä tietokanta mahdollistaa omat tulostukset, poiminnat ja laskelmat ko. aineistosta ja se sisältää valmiina 21 graafista esitystä tärkeimmistä tuloksista. Sovellus on tehty Quattro Pro for Windows -ohjelmalla ja se on helppokäyttöinen.

Sekä julkaisu että levyke on laadittu sosiaali- ja terveysministeriön talous- ja suunnitteluosastolla. Työstä on vastannut erikoistutkija Tiina Heino.

Helsingissä toukokuussa 1996

Kansliapäällikkö

Markku Lehto

TIIVISTELMÄ

SOSIAALITURVA 1996:3. SOSIAALITURVA SUOMESSA VUONNA 1994.
Sosiaali- ja terveysministeriö (talous- ja suunnitteluosasto) 102 s.

Julkaisu sisältää vuoden 1994 sosiaalimenolaskelman sekä tilastoja eri etuuksien ja palvelujen kehityksestä vuosina 1980 - 1994. Julkaisu sisältää tietoja myös Pohjoismaiden ja EU-maiden sosiaalimenoista.

Vuonna 1994 sosiaalimenot olivat 189,6 miljardia markkaa. Tämä oli reaalisesti 3,0 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Kasvu johtui lähinnä eläkemenojen kasvusta ja lapsilisien merkittävästä korotuksesta (samalla poistettiin verotuksessa lapsiperheiden erilliset verovähennykset). Eri pääryhmien osuus sosiaalimenoista oli seuraava: vanhuus ja vammaisuus 43,9 prosenttia, sairaus ja terveys 22,4 prosenttia, työttömyys 14,8 prosenttia, perheet ja lapset 14,4 prosenttia ja muu sosiaaliturva 1,7 prosenttia. Hallintomenojen osuus oli 2,8 prosenttia.

Näistä menoista työnantajat rahoittivat 34,5 prosenttia, valtio 31,6 prosenttia, kunnat 15,9 prosenttia, vakuutetut 14,1 prosenttia ja käyttäjät 3,9 prosenttia.

Vuonna 1994 sosiaalimenot olivat 37,2 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Tämä oli 0,6 prosenttiyksikköä vähemmän kuin edellisenä vuonna. Bruttokansantuote kohosi nopeammin kuin sosiaalimenot.

Hakusanat: Sosiaalimenot. Sosiaaliturvan rahoitus. Julkiset menot. Sosiaali- ja terveyspalvelut.

Sisällysluettelo

	Sivu
1. SOSIAALIMENOLASKELMAN PERUSTEET	1
1.1. Johdanto	1
1.2. Laskentaperusteet	2
1.3. Julkaisun rakenne	3
2. VÄESTÖ JA ELINOLOT	4
2.1. Väestö	4
2.2. Kotitaloudet ja asuminen	7
2.3. Koulutus ja työllisyys	8
2.4. Tulot ja yksityinen kulutus	11
2.5. Talous	13
3. PÄÄTULOKSET	15
3.1. Kokonaismenot	15
3.2. Toimeentuloturvan osuus ja veronalaisuus	19
3.3. Rahoitus ja rahoitusosuudet	19
3.4. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen	22
4. SOSIAALIMENOT MUISSA MAISSA JA TILASTOISSA	25
4.1. NOSOSKO	25
4.2. Eurostat	27
5. PERHEET JA LAPSET	32
5.1. Toimeentuloturva	32
5.1.1. Äitiysavustus	33
5.1.2. Vanhempainrahat	33
5.1.3. Äitiysrahauden palkka	35
5.1.4. Lasten kotihoidon tuki	35
5.1.5. Lapsilisä	37
5.1.6. Lapsen hoitotuet	38
5.1.7. Elatustuki	38
5.1.8. Asumistuki	39
5.2. Palvelut	40
5.2.1. Lasten päivähoito	41
5.2.2. Lasten ja nuorten laitoshuolto	43
5.2.3. Kodinhoitoapu	44
5.2.4. Muut palvelut	44
5.3. Verovähennykset	44
6. SAIRAUS JA TERVEYS	45
6.1. Toimeentuloturva	45
6.1.1. Päivärahat	45
6.1.2. Sairausajan palkka	49

6.2.	Palvelut	49
6.2.1.	Perusterveydenhuolto	50
6.2.2.	Erikoissairaanhoito	52
6.2.3.	Sairaanhoitokustannukset	53
6.2.3.1.	Sairausvakuutus	53
6.2.3.2.	Tapaturma- ja liikennevakuutus	55
6.2.3.3.	Avustuskassat	55
6.2.4.	Ympäristöterveydenhuolto	56
6.2.5.	Työsuojelu	56
6.2.6.	Muut palvelut	56
6.3.	Verovähennykset	56
7.	TYÖTTÖMYYS	57
7.1.	Toimeentuloturva	58
7.1.1.	Työttömyyspäivärahat	59
7.1.1.1.	Ansiopäiväraha	59
7.1.1.2.	Peruspäiväraha	61
7.1.1.3.	Työmarkkinatuki	61
7.1.2.	Eroraha ja aikuiskoulutussisä	62
7.2.	Palvelut	63
7.2.1.	Työnvälitys	64
7.2.2.	Työvoimakoulutus	65
7.2.3.	Työllisyystyöt	65
8.	VANHUUS JA VAMMAISUUS	66
8.1.	Toimeentuloturva	66
8.1.1.	Eläkkeet	66
8.1.1.1.	Vanhuuseläkkeet	69
8.1.1.2.	Työkyvyttömyyseläkkeet	70
8.1.1.3.	Erytyiset varhaiseläkkeet	72
8.1.1.4.	Perhe-eläkkeet	74
8.1.2.	Sotilastapaturmakorvaukset ja tapaturmaeläkkeet	76
8.1.2.1.	Sotilastapaturma- ja vammakorvaukset	76
8.1.2.2.	Tapaturmavakuutuksen eläkkeet	77
8.1.3.	Muu toimeentuloturva	77
8.1.3.1.	Vammaistuki	77
8.1.3.2.	Hautausavustus	78
8.1.3.3.	Työntekijäin ryhmähenkivakuutus	79
8.2.	Palvelut	79
8.2.1.	Vanhusten laitoshuolto	80
8.2.2.	Vammaisten laitoshuolto	81
8.2.3.	Suojatyö ja työhön kuntoutus	82
8.2.4.	Vammaisten ammattikoulut ja lasten koulut	82
8.2.5.	Kuntoutus	82
8.2.6.	Kotipalvelut	83
8.2.7.	Muut palvelut	84
8.2.7.1.	Vammaispalvelut	84
8.2.7.2.	Omaishoidon tuki	86
8.2.7.3.	Muut	86
8.3.	Verovähennykset	87

9.	MUU SOSIAALITURVA	88
9.1.	Toimeentuloturva	88
9.1.1.	Toimeentulotuki	88
9.1.2.	Sotilasavustukset	90
9.2.	Palvelut	90
9.2.1.	Päihdehuolto	90
9.2.2.	Pakolaishuolto	91
9.2.3.	Muut palvelut	92
10.	HALLINTO	93
10.1.	Valtio	93
10.2.	Kunnat	93
10.3.	Vakuutuslaitokset	93
11.	SOSIAALIMENOLASKELMA	94
12.	INVESTOINNIT	99
	LÄHTEET	101

1. SOSIAALIMENOLASKELMAN PERUSTEET

1.1. Johdanto

Sosiaalimenoille ei ole tarkkaa teoreettista määritelmää. Sosiaalimenoiksi lasketaan yleensä kotitalouksien saamat tulonsiirrot sekä kotitalouksien käyttämien sosiaali-, terveys- ja työvoimapalvelujen arvo.

Sosiaali- ja terveysministeriön talous- ja suunnitteluosastolla laadittava sosiaalimenolaskelma noudattaa pohjoismaisen sopimuksen periaatteita. Pohjoismaista tilastoa on kehitetty Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisessa pohjoismaisessa sosiaalitalastokomiteassa (NOSOSKO) jatkuvassa yhteistyössä yli 40 vuotta. Pohjoismaiselle sosiaalimenolaskelmalle on sovittu seuraavat yleiset periaatteet.

1. Laskelmaan otetaan vain lakiin tai yleiseen työehtosopimukseen perustuvat menot. Työnantajan vapaaehtoisesta sosiaalisesta toiminnasta aiheutuneita menoja ei sisällytetä laskelmiin.
2. Tilastoon lasketaan vain käyttömenot. Pääomamenot on rajattu tilaston ulkopuolelle.
3. Menot lasketaan tilinpäätösperiaatteen mukaisesti sille vuodelle, jona ne on maksettu.
4. Tuloksi lasketaan vain valtion, kuntien, työnantajien ja vakuutettujen maksamat rahoitusosuudet, joihin voidaan lisätä käyttäjämaksut. Rahastojen pääomatuloja ei lasketa mukaan.
5. Yksityisten sosiaalista toimintaa harrastavien yhdistysten ja laitosten menot lasketaan vain siltä osin kuin ne ovat saaneet julkista rahoitusta toimintaansa.
6. Asiakas ei itse maksa palveluista täyttä markkinahintaa.

Tässä julkaisussa käytettävä sosiaalimenokäsite ja menojen ryhmittely noudattaa NOSOS-KO:ssa vuodesta 1990 lähtien käytettyä luokitusta, mutta käyttäjämaksut on laskettu mukaan kaikkiin pääluokkiin.

1.2. Laskentaperusteet

Sosiaalimenolaskelman perusteena olevat tiedot on kerätty ja koottu pääasiassa muista tilastoista: toimintakertomuksista, tilinpäätöksistä ja muista vastaavista lähteistä. Tilastoaineistojen osittaisesta epätarkoituksenmukaisuudesta ja hajanaisista laatimisperusteista johtuen laskelmassa on jouduttu käyttämään joitakin arviolaskelmia.

Valtiolle kirjattujen menojen lähteenä on käytetty valtion tilinpäätöstä. Kuntien saama valtionosuus sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamiseen on sosiaalimenolaskelmassa jaettu yksittäisten palvelujen rahoitukseen tuotettujen palvelujen nettomenojen suhteessa. Valtion rahoitusosuus kunkin palvelun rahoituksessa on siis laskennallinen.

Kuntien ja kuntayhtymien menojen lähteenä on käytetty uutta, vuonna 1993 käyttöön otettua Kuntien ja kuntayhtymien talous- ja toimintatilastoa. Uusi tilastointijärjestelmä tuottaa tasoltaan hieman korkeampia menoja kuin aikaisempien vuosien. Vuosien 1993 ja 1994 menot ole aivan vertailukelpoisia edellisten vuosien menojen kanssa.

Vakuutusperiaatteella toimivia järjestelmiä koskevat tiedot on saatu kyseisten laitosten tuloslaskelmista tai vastaavista tilastojulkaisuista.

Sosiaalimenoiksi on laskettu hallinnonalan menojen lisäksi muun muassa työvoimahallinnon kustannuksia, työnantajien maksama sairausajan palkka ja lisäeläkkeet. Hallintomenot on tilastoitu omana ryhmänään. Laskelman rahoitusylijäämä/-alijäämä on järjestelmän vuosittain keräämien vakuutusmaksujen sekä muun rahoituksen erotus suhteessa menoihin.

Yhdistysten ja järjestöjen harjoittaman sosiaalisen toiminnan kustannukset ovat laskelmissa mukana vain valtion ja kuntien suorittamien avustusten osalta. Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta jaetut avustukset on kirjattu valtion menoina.

Valtion ja kuntien työnantajina suorittamat maksut on kirjattu työnantajien rahoitusosuuteen. Vakuutettujen ja työnantajien rahoitusosuudet sisältävät lakisääteisten sosiaaliturvaan liittyvien maksujen lisäksi jonkin verran sopimuksenvaraisesta lisäeläketurvasta aiheutuneita menoja.

1.3. Julkaisun rakenne

Julkaisun ja laskelman rakenne noudattaa pohjoismaista luokitusta. Pääluokitus perustuu kohderyhmiin, joita ovat perheet ja lapset, sairaat, työttömät, vanhukset ja vammaiset sekä muut kohderyhmät. Kunkin ryhmän menot on jaettu toimeentuloturvaan ja palveluihin. Hallintomenot muodostavat oman menoryhmän.

Luvussa 2 on tilastoa Suomen väestöstä ja elinolosuhteista sekä verrattu niitä eräisiin muihin Euroopan maihin. Tarkoituksena on tuoda esiin sellaisia maamme erikoispiirteitä, joilla on vaikutusta sosiaalimenoihimme. Luvussa 3 ovat päätulokset Suomen sosiaalimenoista vuodesta 1980 lähtien. Luvussa 4 on tilastoa Pohjoismaiden ja EU-maiden sosiaalimenoista vastaavana ajanjaksona.

Luvuissa 5 - 9 kuvataan kunkin kohderyhmän saamia sosiaalimenoja sekä niiden kehittymistä viime vuosina. Näissä luvuissa on kerrottu pääpiirteissään eri etuuksista ja palveluista, niiden myöntämisen edellytyksistä, etuuksien tasosta ja saajista vuodesta 1980 lähtien. Lisäksi käsitellään menojen rahoitusta.

Luvussa 10 käsitellään hallintomenoja ja luvussa 11 on vuoden 1994 sosiaalimenojen meno- ja rahoituslaskelmat yksityiskohtaisesti. Luvussa 12 on yhteenveto sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuneista investoinneista.

2. VÄESTÖ JA ELINOLOT

2.1. Väestö

Vuonna 1994 Suomen keskiväkiluku oli 5,09 miljoonaa. Ikärakenteemme on vielä edullinen - alle 15-vuotiaiden osuus on 19 prosenttia ja 65 vuotta täyttäneiden osuus 14 prosenttia. Vanhusten osuus on meillä vielä selvästi pienempi kuin useimmissa muissa Euroopan maissa, mutta väestöennusteiden mukaan tulee vanhusten määrä Suomessa kasvamaan nopeammin kuin useimmissa muissa maissa. Varsinkin Ruotsissa ja Norjassa on vanhusten osuus väestöstä suuri jo nyt. Sen sijaan Irlannin ja Islannin väestö on hyvin nuorta. (taulukko 1).

Suomen naisten odotettavissa oleva elinaika on eurooppalaista keskitasoa, mutta suomalaiset miehet kuolevat hieman nuorempina kuin eurooppalaiset miehet. Ainoastaan Portugalissa ja Irlannissa miehet kuolevat keskimäärin nuorempina kuin miehet Suomessa. Pisimpään elävät ruotsalaiset miehet. Ero miesten ja naisten odotettavissa olevan eliniän välillä on hieman pienentynyt viime vuosina. Ero suurin Ranskassa (yli 8 vuotta) ja pienin Islannissa (4 vuotta). Suomessa ero on runsaat 7 vuotta. (kuvio 1)

EU-maissa on yleisempää kuolla liikenneonnettomuudessa kuin itsemurhaan. Suomessa tehdään itsemurhia selvästi enemmän kuin muissa EU-maissa. Sen sijaan pahanlaatuiset kasvaimet ovat meillä harvemmin kuolinsyynä ja verenkiertoelinten sairaudet ovat vähentyneet meillä selvästi.

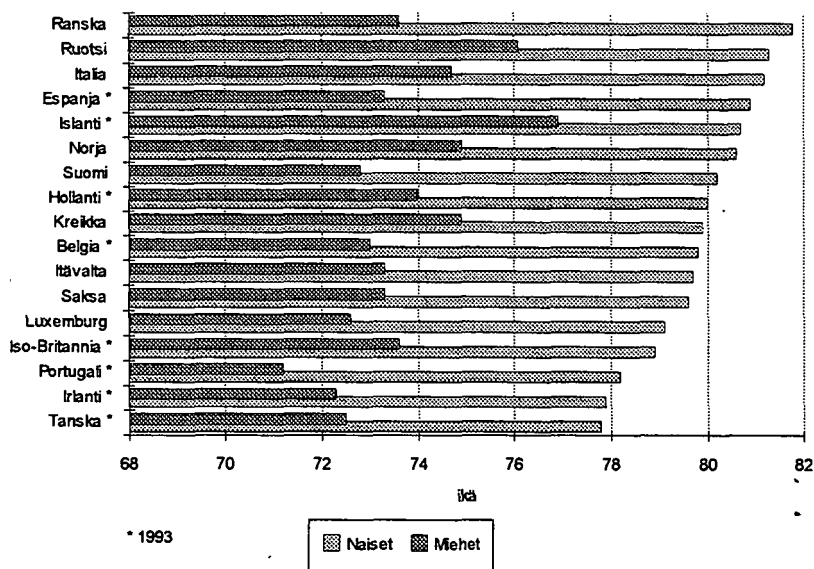
Kokonaishedelmällisyys on laskenut viime vuosina lähes kaikissa Euroopan maissa. Varsinkin Etelä-Euroopassa on hedelmällisyys ennätyksellisen pieni. Pohjoisemmissa maissa kokonaishedelmällisyys on lähes 2 lasta naista kohden (taulukko 1).

Taulukko 1. Väestötietoja eräissä Euroopan maissa vuonna 1994

	Keskiväkiluku (1000)	Ikärakenne	
		Alle 15 v. osuus (%)	Yli 64 v. osuus (%)
EU (15)	370 905	18.5	14.6
Ruotsi	8 781	18.7	17.6
Italia	57 193	15.2	16.0
Iso-Britannia	58 191	19.4	15.8
Belgia	10 116	18.1	15.6
Tanska	5 205	17.1	15.4
Saksa	81 409	16.4	15.2
Kreikka	10 426	17.6	15.0
Itävalta	8 030	17.6	14.9
Ranska	57 903	19.8	14.7
Espanja	39 143	17.4	14.6
Portugali	9 902	18.4	14.2
Suomi	5 088	19.1	13.9
Luxemburg	404	18.1	13.8
Hollanti	15 382	18.4	13.1
Irlanti	3 571	25.3	11.5
Norja	4 337	19.3	16.1
Islanti	266	24.8	11.0

Lähde: EUROSTAT ja Tilastokeskus

Kuvio 1. Odotettavissa oleva elinaika eräissä Euroopan maissa vuonna 1994

Lähde: Eurostat ja Tilastokeskus

Pohjoismaissa synty huomattavasti suurempi osa lapsista avioliiton ulkopuolella kuin muissa Euroopan maissa. Islannissa vuonna 1993 syntyneistä lapsista lähes 60 % syntyi avioliiton ulkopuolella. Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa osuus oli noin puolet, Suomessa lähes kolmannes ja EU-maissa viidennes (taulukko 2). Näiden lasten osuus näyttäisi kasvavan kaikissa Euroopan maissa. Samalla naiset ovat yhä vanhempia ensimmäisen lapsen syntyessä, nykyään hieman yli 26 vuoden ikäisiä.

Suomen sekä Ruotsin imeväisyskuolleisuudet ovat jo vuosia olleet maailman alhaisimpia. Elintason noustessa on imeväiskuolleisuus laskenut kaikissa EU-maissa. Lasku on ollut erityisen nopeata Portugalissa ja Kreikassa, joissa imeväiskuolleisuus on ollut korkea.

Taulukko 2. Syntyvyysindikaattoreita eräissä Euroopan maissa vuonna 1994

	Kokonais- hedelmälli- syys	Avioliiton ulkopuolella syntyneet %	Imeväiskuollei- suus/1000 elä- vänä syntynyttä
EU (15)	1.45	21.7	6.2
Ruotsi	1.89	50.0	4.9
Irlandi	1.86	18.0*	5.9
Suomi	1.85	31.3	4.7
Tanska	1.81	46.8*	5.5
Iso-Britannia	1.74	32.0	6.2
Luxemburg	1.72	12.9*	5.3
Ranska	1.66	34.9*	6.4*
Hollanti	1.56	13.1*	5.6
Belgia	1.55	12.6**	7.6
Itävalta	1.45	26.8	6.3
Portugali	1.44	17.0*	8.7*
Kreikka	1.38	2.9	8.3
Saksa	1.26	15.4	5.6
Espanja	1.22	10.5**	7.2
Italia	1.19	7.5*	6.5
Islanti	2.11	58.3*	4.8*
Norja	1.87	45.9	5.2

* 1993

** 1992/1991

Lähde: Eurostat ja Tilastokeskus

2.2. Kotitaloudet ja asuminen

Pohjois-Euroopan maissa on kotitalouksien koko selvästi pienempi kuin Etelä-Euroopan maissa. Tämä johtuu siitä, että pohjoisemmissa maissa on enemmän yhden hengen eläkeläistalouksia. Ruotsissa peräti 40 % ja Tanskassa, Saksassa ja Suomessa yli 30 % kaikista kotitalouksista on yhden hengen talouksia, kun vastaava osuus on Espanjassa vain 13 %. Lapsiperheiden osuus on puolestaan isoin Irlannissa, yli 60 % ja lähes 50 %:iin yltävät Espanja, Portugali, Kreikka ja Italia. Yksinhuoltajia on eniten Irlannissa, Belgiassa ja Iso-britanniassa (taulukko 3). Kaikissa maissa yksinhuoltajat ovat pääosin naisia.

Taulukko 3. Kotitalouksien rakenne (%) ja koko eräissä Euroopan maissa vuonna 1990/1991

	LAPSIPERHEET (%)		YHDEN HENGEN TALOUDET (%)	HENKILÖITÄ KOTITALOU- DESSA
	Kaksi huoltajaa	Yksin- huoltajat		
EU (15)	37,5	7,4	26,7	2,6
Ruotsi	21,8	3,9	39,6	2,1
Tanska	26,3	5,8	34,4	2,2
Suomi	26,2	4,1	31,7	2,4
Hollanti	33,5	6,3	30,0	2,4
Saksa (L)	30,5	6,3	33,6	2,5
Belgia	35,7	9,2	28,4	2,5
Iso-Britannia	32,9	9,0	26,7	2,5
Ranska	38,1	7,2	27,1	2,6
Luxemburg	38,4	7,9	25,5	2,6
Italia	46,7	8,5	20,6	2,8
Kreikka	49,1	6,0	16,2	3,0
Portugali	49,9	6,8	13,8	3,1
Irlanti	47,9	10,6	20,2	3,3
Espanja	55,8	8,2	13,4	3,3
Norja	30,8	8,2	34,3	2,4

Lähde: Eurostat

2.3. Koulutus ja työllisyys

Suomen väestön koulutustaso vastaa Pohjois-Euroopan väestön tasoa. Näissä maissa noin 20 prosentilla väestöstä on korkeakoulututkinto tai yli 4 vuotta kestävä ammatillinen tutkinto. Lukion tai lyhyemmän ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrä on noin 40 prosenttia ja vain peruskoulun suorittaneiden määrä on myös noin 40 prosenttia. Saksan, Norjan ja Ruotsin väestö ovat eniten koulutettua ja Etelä-Euroopan maiden väestö vähiten. (taulukko 4)

Taulukko 4. Väestön (25 - 64-vuotiaat) koulutustaso eräissä Euroopan maissa vuonna 1991 (%)

	Perus- koulu	Lukio tai ammatillinen oppilaitos 1-3 vuotta	Ammatillinen op- pilaitos yli 4 vuotta tai korkea- koulututkinto	Yhteensä
EU (13)	43	30	14	
Saksa (L)	18	60	22	100
Ruotsi	33	44	23	100
Itävalta	33	61	16	100
Iso-Britannia	35	49	16	100
Tanska	39	43	19	100
Suomi	40	42	18	100
Hollanti	44	37	19	100
Ranska	49	35	16	100
Belgia	57	24	19	100
Irlanti	60	24	16	100
Italia	72	22	6	100
Espanja	78	12	10	100
Portugali	93	3	4	100
Norja	21	54	25	100

Lähde: OECD

Naisten työssä käyminen on yleistä Pohjois-Euroopassa, mutta se on yleistynyt myös eteläisimmissä maissa. Vuonna 1994 EU-maiden yli 15-vuotiaista naisista 45 prosenttia osallistui työelämään (taulukko 5). Osuus oli Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa noin 60 prosenttia. Vähiten työelämässä olivat Italian, Espanjan ja Kreikan naiset. Myöskään Luxemburgissa ei ole kovin yleistä naisten työskentelyä kodin ulkopuolella. Useat naiset

työskentelevät kuitenkin osa-aikaisesti. Tässä Suomi tekee selvän poikkeuksen - meillä vain 11 prosenttia työelämään osallistuvista naisista on osa-aikatyössä, kun Hollannissa osuus on peräti yli 60 prosenttia ja Englannissa sekä Ruotsissa yli 40 prosenttia. Osa-aikatyö on vähäisempää Etelä-Euroopan maissa. (kuvio 2)

EU:n työkäisistä miehistä noin 55 prosenttia on mukana työelämässä (taulukko 5). Aktiivisimpia ovat Pohjoismaiden miehet. Kaikissa EU-maissa palvelusektori on pääasiallinen työllistäjä. Maatalouden merkitys on melko vähäinen Kreikkaa lukuunottamatta.

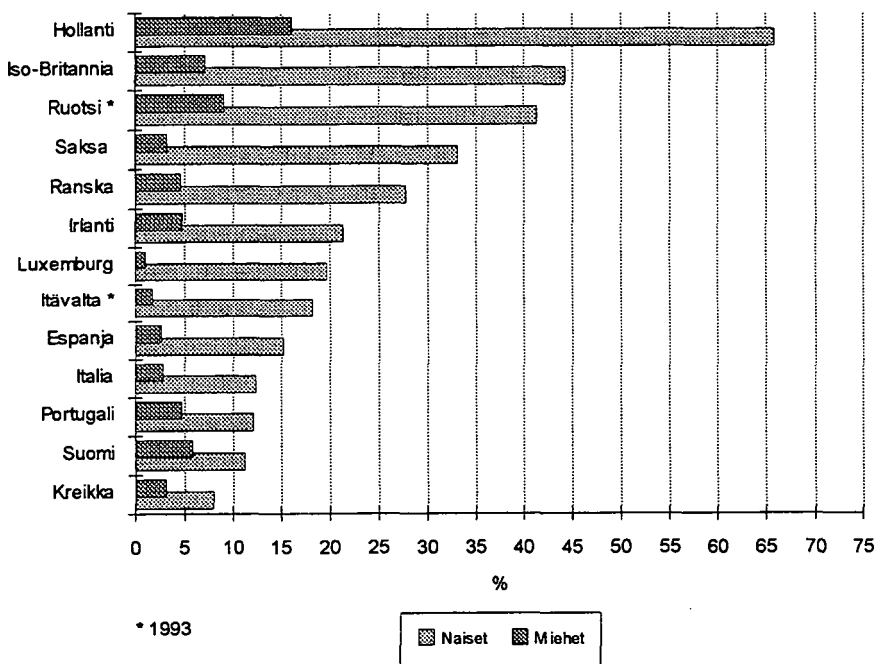
Taulukko 5. Työssäkäyntitietoja (15-74 -vuotiaat) eräissä Euroopan maissa vuonna 1994

	Aktiviteettiaste %		Työskentely sektoreittain (%)		
	Kaikki	Naiset	Maa-talous	Teollisuus	Palvelut
EU (15)	55	45	6	31	64
Ruotsi	72	61	3	25	72
Suomi	65	61	9	26	65
Tanska	64	58	5	27	68
Iso-Britannia	62	53	2	28	70
Itävalta	61	50	7	35	58
Portugali	59	50	12	33	56
Hollanti	59	48	4	23	73
Saksa (L)	58	48	3	37	60
Ranska	56	48	5	27	68
Irlanti	53	39	13	27	60
Luxemburg	53	38	3	27	70
Belgia	50	40	3	29	68
Kreikka	49	35	21	24	56
Espanja	48	35	10	30	60
Italia	47	34	8	32	60

Lähde: Eurostat

Koko Euroopassa on työttömyys lisääntynyt 1990-luvun alussa nopeasti. Vuonna 1994 EU-maiden keskimääräinen työttömyysaste (mukaan lukien uudet jäsenmaat) oli 11,2 prosenttia. Suomessa työttömyys oli selvästi korkeampi, 18,4 prosenttia. EU-maista vain Espanjan luvut olivat Suomea suuremmat.

Kuvio 2. Osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten osuus työvoimasta EU-maissa vuonna 1994 (%)

Lähde: Eurostat

Työttömyys koskettaa niin meillä kuin EU-maissa erityisesti nuoria. Myös naisten työttömyys on useimmissa maissa suurempi kuin miesten. Työttömyyden lisääntyessä ja pitkittyessä on pitkäaikaistyöttömien osuus kasvanut. Yli vuoden työttömänä olleiden osuus on korkea Italiassa, Irlannissa, Belgiassa ja Espanjassa. Myös Hollannissa, Iso-Britanniassa ja Saksassa on paljon pitkäaikaistyöttömiä, vaikka niiden kokonaistyöttömyysasteet ovat alle EU-maiden keskiarvon. Suomessa on pitkäaikaistyöttömien osuus vielä alhainen, mutta osuus nousee nopeasti. (taulukko 6)

Taulukko 6. Työttömyys eräissä Euroopan maissa vuonna 1994

	Kaikki	Työttömyysaste (%)		Pitkäaikaistyöttömien osuus (%) (1)
		Naiset	Nuoret	
EU (15)	11.2	12.8	21.6	
Espanja	24.1	31.4	45.0	52.7
Suomi	18.4	16.7	33.6	21.4
Irlanti	15.1	15.8	24.0	59.1
Ranska	12.5	14.6	29.1	37.5
Italia	11.4	15.7	32.2	61.5
Tanska	10.2	11.0	13.2	32.1
Belgia	10.0	13.0	24.1	58.3
Kreikka	9.6	15.0*	27.7	50.5
Ruotsi	9.8	8.2	22.6	9.7
Iso-Britannia	9.5	7.2	17.1	45.4
Saksa	8.4	10.1	7.9	44.3
Hollanti	7.7	9.5	11.7	49.4
Portugali	6.9	7.9	14.7	43.4
Itävalta	4.4	4.9*	3.5	15.6
Luxemburg	3.5	4.0	6.5	29.6
Norja	5.5	5.2*	13.5*	27.2*

1) yli vuoden työttömänä olleiden osuus työttömistä

* 1993

Lähde: Eurostat ja OECD

2.4. Tulot ja yksityinen kulutus

Köyhyysrajana pidetään yleensä 50 prosenttia mediaanituloista. Näin laskettuna näyttää köyhien osuus vaihtelevan huomattavasti eri EU-maissa. Vuonna 1988 osuus oli noin 20 prosenttia tai enemmän Portugalissa, Italiassa ja Kreikassa. Irlannissa, Espanjassa, Ranskassa sekä Iso-Britanniassa noin 15 prosenttia väestöstä eli köyhyysrajan alapuolella. Suomessa ja Tanskassa sekä Hollannissa osuus jäi alle 5 prosentin (taulukko 7).

Taulukko 7. Kotitaloudet ja henkilöt, joiden tulot alle 50 prosenttia mediaanitulosta eräissä Euroopan maissa vuonna 1988

	Talouksien osuus %	Henkilöiden osuus %
Portugali	25.2	25.1
Italia	20.6	22.0
Kreikka	20.6	20.5
Irlanti	16.9	12.4
Espanja	16.7	17.7
Iso-Britannia	14.2	15.3
Ranska	14.0	16.5
Saksa (L)	10.8	11.9
Luxemburg	8.8	11.5
Belgia	6.7	9.4
Hollanti	4.3	4.8
Tanska	3.6	4.3
Suomi*	3.2	2.5

* v. 1993

Lähde: EU ja Tilastokeskus

Kotitalouksien suurimmat menoerä ovat elintarvikkeet ja asuminen. Vauriissa Pohjois-Euroopan maissa näyttäisi kansalaisilla kuluvan suhteessa vähemmän rahaa elintarvikkeisiin, mutta enemmän asumiseen kuin Etelä-Euroopan maiden kansalaisilla. Asumisen osuus kulutuksesta on erityisen korkea Ruotsissa, Tanskassa ja Suomessa. Tosin keskimääräiset erot eri maiden välillä ovat huomattavat. Terveystieteiden osuus kotitalouksien menoista vaihtelee sen mukaan, onko terveydenhuolto järjestetty julkisin varoin vai yksityisten vakuutusten avulla. (taulukko 8)

Taulukko 8. Kotitalouksien kulutus kotimarkkinoilla eräissä Euroopan maissa vuonna 1988/1993 (%)

	Elintarvikkeet	Vaatetus ja kodinkoneet	Asuminen	Kalusteet	Terveydenhoito	Kuljetus ja liikenne	Vapaa-aika ja kulttuuri	Muut
EU (14)	25	7	17	8	6	15	8	14
Irlanti**	41	7	11	7	3	12	10	9
Kreikka	38	9	12	8	4	12	7	10
Portugali**	37	10	5	9	5	15	6	13
Espanja**	26	7	14	7	4	15	7	20
Italia	23	10	14	9	6	13	9	17
Suomi*	23	5	25	6	5	14	9	13
Luxemburg	21	7	20	10	8	17	4	13
Ruotsi*	20	6	33	7	2	16	9	7
Tanska*	20	5	29	6	2	15	10	12
Ranska	20	7	19	8	9	17	7	13
Belgia	20	7	17	11	11	13	7	15
Hollanti	19	7	19	8	13	11	10	14
Iso-Britannia	17	7	19	7	1	17	9	22
Saksa (L)	16	8	18	9	15	15	9	10
Norja*	26	6	20	7	6	13	9	13
Islanti	25	8	19	8	2	14	11	13

* 1993

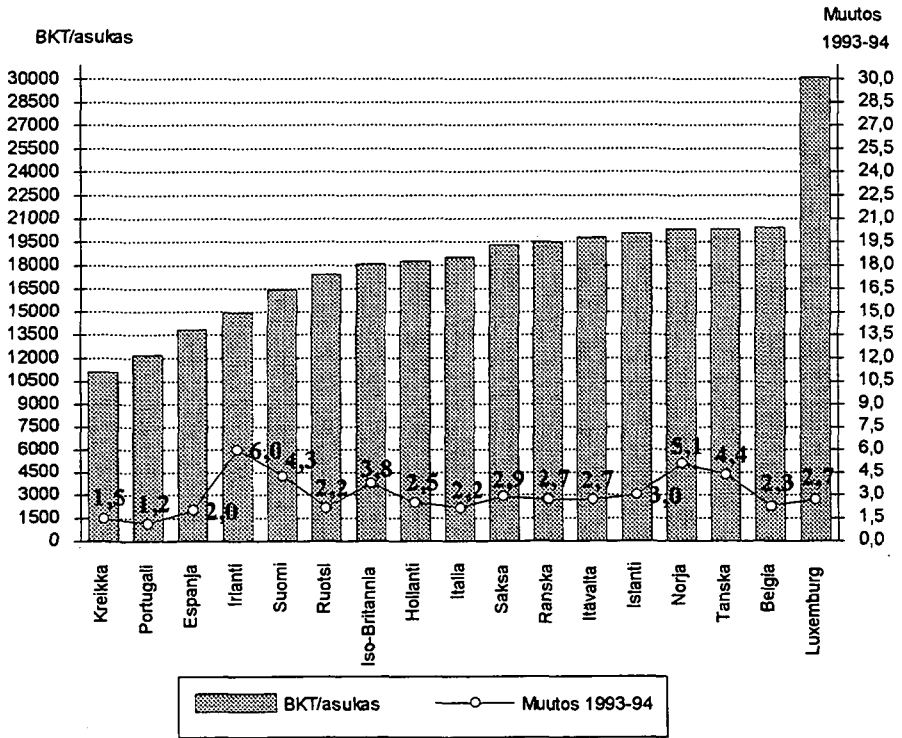
** 1987

Lähde: Eurostat ja Yearbook of Nordic Statistics

2.5. Talous

Vuonna 1994 bruttokansantuote kääntyi nousuun useimmissa Euroopan maissa. Kasvu oli nopeinta Irlannissa, Norjassa, Tanskassa, Suomessa ja Iso-Britanniassa. Asukasta kohden laskettu bruttokansantuote on Suomessa ollut viime vuosina aivan EU-maiden ja Pohjoismaiden loppupäässä. Ainoastaan Irlannin, Espanjan, Portugalin ja Kreikan bkt:et olivat Suomea alhaisemmat. (kuvio 3)

Kuvio 3. Ostovoimakorjattu bkt asukasta kohden (US \$) EU-maissa ja Pohjoismaissa vuonna 1994

Lähde: OECD

3. PÄÄTULOKSET

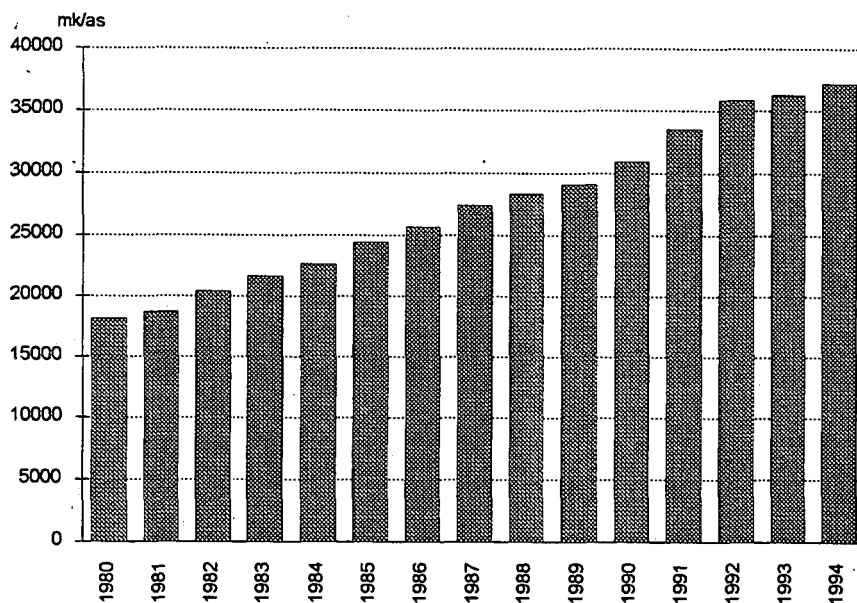
3.1. Kokonaismenot

Vuonna 1994 sosiaalimenot olivat 189,6 miljardia markkaa. Markkamääräinen kasvu edellisestä vuodesta oli 7,5 miljardia. Kiintein hinnoin laskettuna kokonaismuutos oli 3,0 prosenttia. Aukasta kohden laskettuna reaalin kasvu oli 923 markkaa eli 2,5 prosenttia (taulukko 9).

Taulukko 9. Sosiaalimenot asukasta kohden kiintein hinnoin vuosina 1980 - 1994, mk

	Vuoden 1994 hinnoin	Muutos %
1980	18 163	1,9
1985	24 421	7,9
1990	30 913	6,2
1991	33 498	8,4
1992	35 817	6,9
1993	36 263	1,2
1994	37 186	2,5

Kuvio 4. Sosiaalimenot asukasta kohden vuosina 1980-1994, vuoden 1994 hinnoin

Taulukko 10. Sosiaalimenot pääryhmittäin vuosina 1980 - 1994

	Perheet ja lapset	Sairaus ja terveys	Työttö- myys	Vanhuus ja vammainen	Muu*	Hallinto	Yhteensä
Käyvin hinnoin milj. mk							
1980	4 359	12 007	2 672	20 508	312	1 285	41 143
1985	10 033	24 842	5 760	40 905	1 130	2 742	85 412
1990	19 160	40 869	7 101	65 661	2 472	4 881	140 144
1991	21 799	43 738	13 128	72 592	3 028	4 819	159 158
1992	23 708	43 291	22 525	77 603	3 370	4 898	175 395
1993	23 371	42 521	27 813	80 603	2 903	4 922	182 133
1994	27 259	42 378	28 126	83 227	3 221	5 389	189 601
Prosentiosuudet							
1980	10,6	29,2	6,5	49,8	0,8	3,1	100,0
1985	11,7	29,1	6,7	47,9	1,3	3,2	100,0
1990	13,7	29,2	5,1	46,9	1,8	3,5	100,0
1991	13,7	27,5	8,3	45,6	1,9	3,0	100,0
1992	13,5	24,7	12,8	44,2	1,9	2,8	100,0
1993	12,8	23,3	15,3	44,3	1,6	2,7	100,0
1994	14,4	22,4	14,8	43,9	1,7	2,8	100,0

* Vuosina 1980, 1993 ja 1994 eri luokitus kuin muina vuosina

Taulukossa 10 esitetään sosiaalimenot ja niiden jakautuminen pääryhmittäin vuosina 1980 - 1994. Tänä aikana suurin osa menoista on käytetty ryhmään vanhuus ja vammaisuus. Vuonna 1994 tämän ryhmän osuus oli 43,9 prosenttia eli 83,2 miljardia markkaa. Toiseksi suurin menojen kohde oli sairaus ja terveys (22,4 %), johon käytettiin yhteensä 42,4 miljardia markkaa. Yhteensä näiden kahden pääryhmän menot olivat kaksi kolmasosaa kaikista sosiaalimenoista. Vuonna 1994 työttömyysmenot nousivat vielä hieman, 28,1 miljardiin markkaan (14,8 %). Lapsiperheitä tuettiin 27,3 miljardilla markalla. Vuonna 1993 työttömyysmenot nousivat ensimmäisen kerran lapsiperhemenoja suuremmiksi.

Eri pääryhmien osuudet sosiaalimenojen kokonaissummasta eivät juuri muuttuneet 80-luvulla, mutta 90-luvulle tultaessa ovat työttömyysmenot kasvaneet huomattavasti. Niiden osuus on kaksinkertaistunut muutamassa vuodessa. Samalla ovat muiden ryhmien osuudet laskeneet, erityisesti sairaus- ja terveysmenojen osuus on kutistunut. Vanhuus ja vammaisuus menojen osuus on pienentynyt viime vuosin saakka, mutta se on silti edelleen selvästi suurin menokohde. Lapsiperheille suunnattujen etuuksien osuus sosiaalimenoista kasvoi lamavuosiin asti tasaisesti.

Lapsilisien selvä korotus vuonna 1994 nosti lapsiperheiden sosiaalimenoja huomattavasti. Ilman tätä korotusta olisivat lapsiperheiden etuuskien kustannusnousu ollut 3,5 miljardia pienempi. Lapsilisä uudistuksen yhteydessä poistettiin verotuksessa olleet lapsiperheiden erityisvähennykset, joiden merkitys oli noin 3,7 miljardia markkaa. Hallintomenojen osuus on pysytellyt ennallaan.

Kiintein hinnoin laskettaessa on sosiaalimenojen kasvu hidastunut viime vuosina huomattavasti työttömyysmenojen nopeasta kasvusta ja väestön vanhenemisestä huolimatta. Vuonna 1994 työttömyysmenot eivät kasvaneet enää reaalisesti. Sen sijaan sairauden ja terveydenhoitoon käytettiin entistä vähemmän varoja. Lapsiperheiden etuudet eivät olisi ilman lapsilisä uudistusta nousseet juuri lainkaan. Hallintomenojen kasvu vuonna 1994 johtui lähinnä muutoksista kuntayhtymien kirjanpidossa (Taulukko 11).

Taulukko 11. Sosiaalimenot 1980 - 1994 pääryhmittäin vuoden 1994 hinnoin ja muutosprosentti

	Perheet ja lapset	Sairaus ja terveys	Työttö- myys	Vanhuus ja vammainen	Muu*	Hallinto	Yhteensä
Vuoden 1994 hinnoin milj. mk							
1980	9 213	25 379	5 648	43 347	659	2 716	86 963
1985	14 087	34 880	8 088	57 434	1 587	3 850	119 925
1990	21 125	45 061	7 829	72 395	2 726	5 382	154 518
1991	23 073	46 295	13 953	76 836	3 205	5 101	168 463
1992	24 473	44 687	23 252	80 106	3 479	5 056	181 053
1993	23 629	42 990	28 120	81 491	2 935	4 976	184 140
1994	27 259	42 378	28 126	83 227	3 221	5 389	189 601
Muutosprosentti							
1985	9,1	7,7	28,0	5,9	17,9	7,0	8,2
1990	12,0	7,7	1,9	4,9	18,7	6,0	6,7
1991	9,2	2,7	78,2	6,1	17,6	-5,2	9,0
1992	6,1	-3,5	66,6	4,3	8,5	-0,9	7,5
1993	-3,4	-3,8	20,9	1,7	-15,6	-1,6	1,7
1994	15,4	-1,4	0,0	2,1	9,8	8,3	3,0

* Vuosina 1980, 1993 ja 1994 eri luokitus kuin muina vuosina

Kunkin pääryhmän menot on jaettu toimeentuloturva- ja palvelumenoihin. Toimeentuloturvamenojen osuus pysytteli koko 1980-luvun noin 61 prosentissa ja palvelumenojen osuus

39 prosentissa. 1990-luvun alussa toimeentuloturvamenojen osuus kasvaa nopeasti kahteen kolmannekseen palvelujen osuuden vähetessä vastaavasti. Tämä muutos johtuu työttömyyspäivärahamenojen ja eläkkeiden kasvusta sekä samanaikaisesti leikatuista palveluista (taulukko 12). Vuonna 1994 palvelujen osuus pysyi ennallaan tai jopa kasvoi pääryhmissä vanhuus- ja vammaisuus, sairaus- ja terveys sekä työttömyys.

Toimeentuloturvamenojen osuus on suurin vanhuus ja vammaisuus -ryhmässä, joka koostuu pääosin eläkemenoista. Sen sijaan sairaus ja terveys -pääryhmän menoista valtaosa on palveluista aiheutuneita kustannuksia.

Taulukko 12. Toimeentuloturvan ja palveluiden osuus eri pääryhmien sosiaalimenoissa vuosina 1980 - 1994 (%)

	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Perheet ja lapset							
- toimeentuloturva	58,5	57,1	58,4	60,4	64,8	64,7	69,7
- palvelut	41,5	42,9	41,6	39,6	35,2	35,3	30,3
Sairaus ja terveys							
- toimeentuloturva	17,7	20,6	19,7	18,7	18,0	16,7	16,7
- palvelut	82,3	79,4	80,3	81,3	82,0	83,3	83,3
Työttömyys							
- toimeentuloturva	29,3	52,5	44,6	62,5	70,6	77,1	76,8
- palvelut	70,7	47,5	55,4	37,5	29,4	22,9	23,2
Vanhuus ja vammaisuus							
- toimeentuloturva	89,8	89,2	88,4	88,2	88,7	88,5	88,3
- palvelut	10,2	10,8	11,6	11,8	11,3	11,5	11,7
Muu*							
- toimeentuloturva	70,6	46,2	47,5	48,8	51,4	70,2	72,9
- palvelut	29,4	53,8	52,5	51,2	48,6	29,8	27,1
Yhteensä							
- toimeentuloturva	60,4	61,0	60,3	61,6	64,3	66,0	67,0
- palvelut	39,6	39,0	39,7	38,5	35,8	34,0	33,0

* Vuosina 1980, 1993 ja 1994 eri luokitus kuin muina vuosina

3.2. Toimeentuloturvan osuus ja veronalaisuus

Sosiaalimenoihin sisältyy periaatteessa kahdenlaisia etuuksia: rahana maksettavia ja subventoituun hintaan tai maksutta saatavia palveluja. Toimeentuloturvasta saatava nettoetuus riippuu siitä, onko etuus veronalaista vai ei.

Taulukossa 13 esitetään sosiaalimenojen pääryhmittäinen jakauma tulonsiirtoihin sekä niiden jakautuminen veronalaisiin etuuksiin. Vuonna 1994 tulonsiirtojen osuus kokonaisuudesta oli 67 prosenttia. Näistä valtaosa (85 %) oli veronalaista.

Taulukko 13. Toimeentuloturvan osuus sosiaalimenoista ja veronalainen osuus vuonna 1994

	Sosiaalimenot milj. mk	Niistä toimeentuloturvaa %	Toimeentuloturvasta veronalaista %
Perheet ja lapset	27 259	69,7	34,3
Sairaus ja terveys	42 378	16,7	100,0
Työttömyys	28 126	76,8	92,5
Vanhuus ja vammaisuus	83 227	88,3	98,0
Muu	3 221	72,9	0,0
Hallinto	5 389	0,0	0,0
Yhteensä	189 601	67,0	85,3

3.3. Rahoitus ja rahoitusosuudet

Kirjaamisperusteiden mukaan sosiaalimenojen rahoituslähteinä ovat valtion ja kuntien verovaroista suoritettavat osuudet sekä työnantajien ja vakuutettujen sosiaalivakuutusmaksut ja muut suoritukset. Vakuutettujen maksut ovat suurimmaksi osaksi sidottuja palkkoihin. Näiden lisäksi on tilastoitu myös käyttäjien suorittamat hoito- ja asiakasmaksut. Valtion ja kuntien työnantajan ominaisuudessa suorittamat menoerät on kirjattu työnantajien suorituksiksi (taulukko 14).

Taulukko 14. Sosiaalimenojen rahoitus vuosina 1980 - 1994 (%)

	Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Yhteensä
1980	27,4	13,1	48,0	7,5	4,0	100
1985	28,5	15,5	43,1	8,8	4,0	100
1990	27,5	15,8	44,9	8,1	3,7	100
1991	32,2	15,8	41,1	7,2	3,7	100
1992	33,2	15,7	36,5	10,7	4,0	100
1993	32,6	15,7	34,9	12,8	4,0	100
1994	31,6	15,9	34,5	14,1	3,9	100

Vuonna 1994 työntajien osuus sosiaalimenojen rahoituksesta oli suurin, 34,5 prosenttia. Osuus on nopeasti pienentynyt, koska palkkasumma, johon työntajien sosiaaliturvamaksut perustuvat, on työttömyyden seurauksena pienentynyt. Samalla on työntajien sosiaaliturvamaksuissa tapahtunut muutoksia (taulukko 15).

Taulukko 15. Yksityisen työntajan ja vakuutetun sosiaaliturvamaksut (% palkoista) vuosina 1980 - 1994

	YKSITYINEN TYÖNANTAJA				
	Kansaneläke-	Työeläke-	Sairaus-	Työttömyys-	Tapaturma-
	maksu	maksu	vakuutus-	vakuutus-	vakuutus-
			maksu	maksu	maksu
1980	4,65-5,625	1,75	1,75	1,12	1,20
1985	4,20-5,70	6,7/12,6	1,45	0,95	1,20
1990	3,40-5,05	13,3/17,2	1,45	0,60	1,10
1991	2,40-4,05	13,3/17,2	1,45	1,40	1,10
1992	2,40	14,3	0,45	2,40	1,10
1993	2,40	18,5	1,45	3,70	1,20
1994	2,40-4,90	18,6	1,45	3,0-6,3	1,20

	VAKUUTETTU			
	Kansaneläke-	Työeläke-	Sairaus-	Työttömyys-
	maksu	maksu	vakuutus-	vakuutus-
			maksu	maksu
1980	2,00	0,0	1,00	0,0
1985	2,05	0,0	1,7	0,0
1990	1,55	0,0	1,7	0,0
1991	1,55	0,0	1,7-2,7	0,0
1992	3,05	3,0	1,7-3,7	0,0
1993	1,55-2,55	4,0	1,9-5,4	0,20
1994	0,55-1,55	4,0	1,9-6,8	1,87

Lama näkyi aluksi valtion rahoitusosuuden nousuna, joka tosin taittui vuonna 1993. Suurin muutos viime aikoina on kuitenkin ollut vakuutettujen maksuosuuden selvä kohoaminen. Kun vuonna 1991 vakuutetut kustansivat noin 7 prosenttia sosiaalimenoista, oli osuus noussut vuonna 1994 jo 14 prosenttiin. Vakuutettujen ovat vuodesta 1992 lähtien osallistuneet eläkkeiden rahoitukseen ja vuodesta 1993 lähtien työttömyysetuuksien rahoitukseen (taulukko 15). Vuonna 1994 nousi vakuutettujen työttömyysvakuutusmaksu merkittävästi. Myös sairausvakuutusmaksu on noussut huomattavasti eläkeläisillä ja suurituloisilla. Sen sijaan vakuutettujen kansaneläkemaksuja on alennettu hieman.

Kuntien osuus sosiaalimenojen kokonaisrahoituksesta on pitkään pysytellyt 15-16 prosentissa ja asiakasmaksujen osuus noin 4 prosentissa. Pelkästään palveluiden rahoitusta tarkastellessa huomaa kuitenkin, että asiakasmaksuilla rahoitetaan vuosi vuodelta suurempi osa palveluiden menoista. Viime vuosina palvelumaksuja on korotettu ja sairausvakuutuksen omavastuita nostettu.

Taulukossa 16 on tarkasteltu rahoittajien rahoituksen jakautumista eri pääryhmiin vuonna 1994. Valtio rahoitti kaikkia pääryhmiä, erityisesti työttömyysmenoja. Kuntien rahoituksesta runsaat 40 prosenttia suuntautui terveydenhuoltoon, loput kuluivat pääosin vanhusten ja vammaisten sekä lapsiperheiden palvelujen tuottamiseen. Työnantajien ja vakuutettujen rahoittivat pääosin eläkkeitä. Lisäksi vakuutettujen rahoituksesta reilu viidennes meni sairausvakuutuksen rahoitukseen. Käyttäjien osuus koostui lähinnä terveydenhuollon maksuista ja sairausvakuutuksen omavastuista.

Taulukko 16. Sosiaalimenojen rahoitus pääryhmittäin vuonna 1994 (%)

	Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät
Perheet ja lapset	26,8	20,5	1,9	7,9	13,7
Sairaus ja terveys	18,0	42,3	11,1	21,8	69,2
Työttömyys	35,3	0,0	13,6	16,0	0,0
Vanhuus ja vammaisuus	15,4	28,7	70,4	50,2	16,8
Muu	2,6	5,1	0,0	0,0	0,4
Hallinto	1,9	3,4	3,0	4,2	0,0
Yhteensä	100	100	100	100	100

3.4. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen

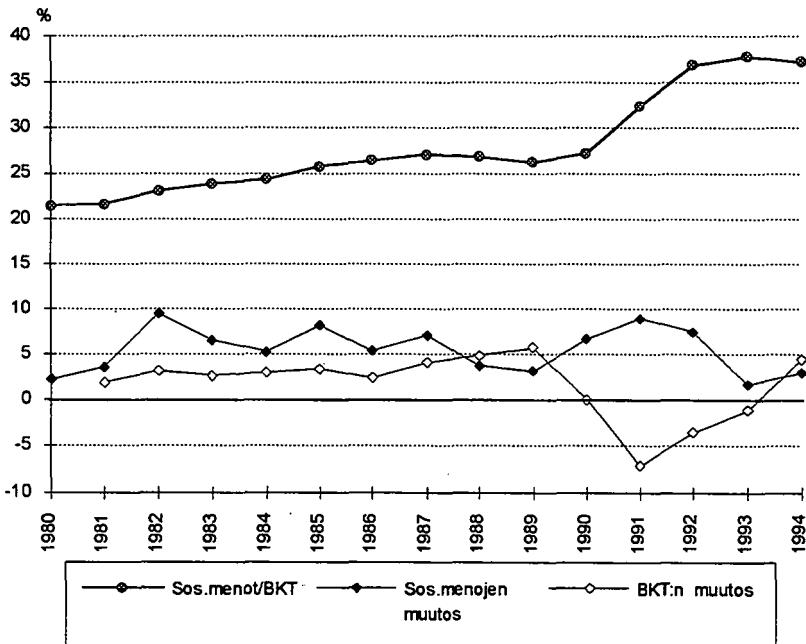
Perinteisesti sosiaalimenojen suhdetta bruttokansantuotteeseen on pidetty eräänlaisena hyvinvointivaltion tason mittarina. Täytyy kuitenkin muistaa, että tähän suhteeseen vaikuttavat sekä bruttokansantuotteessa että sosiaalimenoissa tapahtuvat muutokset. Tämä mittari ei myöskään kuvaa palvelutoiminnan laatua eikä tuottavuutta.

Sosiaalimenot kasvoivat 1980-luvun alussa bruttokansantuotetta nopeammin, mutta vuosikymmenen lopussa osat vaihtuivat ja sosiaalimenot suhteessa bruttokansantuotteeseen laskivat. 1990-luvun alussa sosiaalimenot jatkoivat kasvuaan bruttokansantuotteen romahtaessa. Tämän seurauksena sosiaalimenojen bkt-suhde kasvoi nopeasti. Vuonna 1993 suhde oli noussut ennätykselliseen 37,8 prosenttiin. Vuonna 1994 bruttokansantuote kasvoi selvästi enemmän kuin sosiaalimenot ja sosiaalimenojen bkt-suhde kääntyi laskuun (taulukko 17, kuvio 5).

Taulukko 17. Suomen sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen vuosina 1980 - 1994

	SOSIAALIMENOT			BKT			Sosiaali- menot/ BKT %
	käyvin hinnoin milj. mk	v. 94 hinnoin milj. mk	Muutos %	käyvin hinnoin milj. mk	v. 94 hinnoin milj. mk	Muutos %	
1980	41 143	86 963	2,2	191 376	405 140		21,5
1985	85 415	119 925	8,2	331 628	465 986	3,4	25,8
1990	140 144	154 518	6,7	515 430	550 553	0,0	27,2
1991	159 158	168 463	9,0	490 868	511 652	-7,1	32,4
1992	175 395	181 053	7,5	476 778	493 485	-3,6	36,8
1993	182 132	184 139	1,7	482 397	487 683	-1,2	37,8
1994	189 601	189 601	3,0	509 064	509 064	4,4	37,2

Kuvio 5. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen vuosina 1980 - 1994

Kaikkien pääryhmien menot suhteessa bruttokansantuotteeseen nousivat vuoteen 1992 asti. Vuonna 1993 pienentyivät lapsiperheiden sekä sairauden ja terveydenhuollon menojen bkt-suhteet muiden pääryhmien vielä kasvattaessa tai pitäessä osuutensa ennallaan. Vuonna 1994 bruttokansantuote kasvoi erityisen nopeasti ja sen seurauksena pienentyivät kaikkien muiden pääryhmien paitsi lapsiperheiden menot bkt:een verrattuna. Tämä oli ensimmäinen kerta ajanjaksolla 1980-1994, kun eläkemenoit kasvoivat bkt:ta hitaammin. Lapsiperheiden bkt-suhteen kohoaminen vuonna 1994 johtui lapsilisien huomattavasta korotuksesta. (taulukko 18)

Taulukko 18. Sosiaalimenojen pääryhmien suhde bruttokansantuotteeseen vuosina 1980-1994 (%)

	Perheet ja lapset	Sairaus ja terveys	Työttö- myys	Vanhuus ja vammainen	Muut	Hallinto	Yhteensä
1980	2,3	6,3	1,4	10,7	0,2	0,7	21,5
1985	3,0	7,5	1,7	12,3	0,3	0,8	25,8
1990	3,7	7,9	1,4	12,7	0,5	0,9	27,2
1991	4,4	8,9	2,7	14,8	0,6	1,0	32,4
1992	5,0	9,1	4,7	16,3	0,7	1,0	36,8
1993	4,8	8,8	5,8	16,7	0,6	1,0	37,8
1994	5,4	8,3	5,5	16,3	0,6	1,1	37,2

4. SOSIAALIMENOT MUISSA MAISSA JA TILASTOISSA

4.1. NOSOSKO

Sosiaalimenolaskemia on vertailtu Pohjoismaiden kesken jo 1940-luvun loppupuolelta lähtien. Suurin ero Suomen ja NOSOSKO:n sosiaalimenotilastojen välillä on se, että käyttäjämaksuja ei lasketa mukaan NOSOSKO:n tilastoon.

Sosiaalimenojen suhdetta bruttokansantuotteeseen Pohjoismaissa on kuvattu taulukossa 19. Sosiaalimenot ovat olleet Ruotsissa suurimmat ja Ruotsin menot ovat kasvaneet viime vuosina laman myötä. Myös Norjan ja Islannin menot suhteessa bruttokansantuotteeseen ovat nousseet tasaisesti vuoteen 1993 asti. Suomen menot kasvoivat tasaisesti 1980-luvun lopulle asti. Tämän jälkeen tilanne muuttui - bruttokansantuote romahti ja sosiaalimenot suhteessa bkt:een kasvoivat meillä hyvin nopeasti. Tanskan menot ovat pitkään olleet noin 30 prosenttia bruttokansantuotteesta, mutta myös Tanskan osuus on noussut viime aikoina.

Taulukko 19. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen Pohjoismaissa vuosina 1981 - 1994 (%)

	1981	1984	1990	1991	1992	1993	1994
Ruotsi	34,2	32,5	34,6	36,2	38,7	40,3	..
Suomi	21,1	23,5	26,2	31,2	35,4	36,2	35,8
Tanska	30,3	28,8	29,8	30,2	31,5	32,8	33,6
Norja	21,8	22,6	26,6	26,5	29,0	29,1	28,1
Islanti	14,5	14,6	17,1	18,1	18,9	18,9	18,7

Lähde: NOSOSKO

Taulukko 20. Sosiaalimenojen jakauma pääryhmittäin Pohjoismaissa vuonna 1994 (%)

	Lapset ja perheet	Työttö- myys	Sairaus ja terveys	Vanhuus ja vammainen	Muut	Yhteensä
Ruotsi*	14,4	10,2	22,6	49,4	3,5	100
Suomi	14,9	15,9	21,0	46,4	1,8	100
Tanska	12,0	16,1	17,9	48,6	5,4	100
Norja	14,1	8,2	24,7	48,9	4,1	100
Islanti	13,2	4,5	38,2	41,8	2,3	100

*1993

Lähde: NOSOSKO

Sosiaalimenojen jakauma on Pohjoismaissa hyvin samanlainen (taulukko 20). Melkein puolet sosiaalimenoista käytetään vanhuuteen ja vammaisuuteen. Terveystieteiden ja sairausvakuutuksen osuus on noin neljännes ja perhepoliittiset etuudet ovat keskimäärin 14 prosenttia. Työttömyysmenot vaihtelevat eniten, johtuen työllisyystilanteen erilaisuudesta eri maissa. Tanskassa ja Suomessa työttömyysmenojen osuus on suurempi kuin lapsiperhemenojen osuus. Muissa Pohjoismaissa työttömyysmenot ovat selvästi lapsiperhemenoja pienemmät. Terveystieteiden ja sairausvakuutuksen menot ovat pienentyneet viime vuosina kaikissa Pohjoismaissa.

Sosiaalimenojen rahoitus vaihtelee Pohjoismaissa, mutta yhteistä on julkisen sektorin (valtio ja kunnat) merkittävä osuus näissä maissa (taulukko 21). Julkisen sektorin rahoitusosuus oli Tanskassa peräti 80 prosenttia, osuuden ollessa Suomessa alhaisin (49 %). Myös työnantajien osuus on Pohjoismaissa merkittävä Tanskaa lukuunottamatta. Vakuutettujen rahoitusosuus vaihtelee. Norjassa ja Suomessa vakuutettujen osuus on useita vuosia ollut selvästi merkittävämpi kuin muissa Pohjoismaissa, mutta vuonna 1994 myös Tanskassa on vakuutettujen osuus noussut yli 10 prosentin.

Taulukko 21. Sosiaalimenojen rahoituksen jakauma Pohjoismaissa vuonna 1994 (%)

	Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Yhteensä
Ruotsi*	21,8	33,4	43,9	0,9	100
Suomi	32,6	16,8	35,9	14,7	100
Tanska	45,0	34,7	9,7	10,7	100
Norja	35,4	28,8	22,1	13,8	100
Islanti	53,2	8,5	30,6	7,7	100

*1993

Lähde: NOSOSKO

4.2. Eurostat

EU:n tilastotoimisto Eurostat kokoaa tilastoja EU-maiden sosiaalimenoista. Eurostatin sosiaalimenokäsite poikkeaa hieman pohjoismaisesta käsitteestä. Eurostatin tilastosta puuttuu osa työllisyyskoulutuksen menoista. Toisaalta Eurostat sisältää joitain pienempiä menoryhmiä, joita pohjoismaisessa luokituksessa ei ole mukana. Pohjoismaisia sosiaalimenoja voidaan verrata melko luotettavasti Eurostatin sosiaalimenoihin. Eurostat ei myöskään tilastoi käyttäjien maksamia asiakasmaksuja. Valitettavasti vuoden 1994 tietoja ei ole vielä käytettävissä.

EU-maiden sosiaalimenojen keskimääräinen bkt-suhde pysytteli lähes koko 1980-luvun noin 26 prosentissa (taulukko 22). Vuosikymmenen lopussa suhde laski hieman talouden ja bruttokansantuotteen kasvaessa nopeasti. Vuoden 1990 jälkeen on useimpien EU-maiden bkt:n kasvu hidastunut ja sosiaalimenojen bkt-suhde noussut tasaisesti työttömyyden ja laman seurauksena. Viime vuosina EU-maiden sosiaalimenot suhteessa bkt:een ovat nousseet keskimäärin yhdellä prosenttiyksiköllä. Kehitys on Suomessa ollut saman suuntainen, mutta huomattavasti nopeampi. Hajonta EU-maiden sosiaalimenojen bkt-suhteissa on pienentynyt vuodesta 1980 lähtien. Erityisesti ovat niiden maiden bkt-suhteet kasvaneet, jotka ovat olleet tasoltaan alhaisempia.

Sosiaalimenojen bkt-suhde on vuodesta 1980 lähtien ollut korkein Hollannissa ja Tanskassa. Uusien jäsenmaiden, erityisesti Ruotsin ja Suomen, bkt-osuudet nousevat EU-maiden kärkeen.

Taulukko 22. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen EU-maissa vuosina 1980 - 1993 (%)

	1980	1985	1990	1991	1992	1993
Hollanti	30,1	31,7	32,2	32,4	33,0	33,6
Tanska	28,7	27,8	29,8	31,0	32,0	33,2
Ranska	25,4	28,8	27,7	28,4	29,2	30,9
Iso-Britannia	21,5	24,3	22,7	25,3	27,0	27,8
Belgia	28,0	29,3	27,0	27,4	27,0	27,6
Saksa (L)	28,8	28,4	26,9	26,4	26,7	27,6
Italia	19,4	22,6	24,1	24,6	25,7	25,8
L-burg	26,5	23,4	22,1	23,3	23,5	24,9
Espanja	18,2	20,0	20,6	21,7	22,9	24,0
Irlanti	20,6	23,6	19,5	20,6	21,3	21,4
Portugali	12,9	14,2	15,0	17,1	17,8	18,3
Kreikka	9,7	15,4	16,1	15,7	16,3	16,3
EU (12)	24,3	26,0	25,3	26,0	26,8	27,8
Ruotsi	33,0	33,2	35,8	37,6	40,0	..
Suomi	20,6	24,7	26,1	31,1	35,4	36,3
Itävalta	26,7	27,3	28,2	..

Lähde: Eurostat

Bkt-osuuden sijaan sosiaalimenoja voidaan verrata laskemalla menojen määrä asukasta kohden ecuina. Näin laskettuna muuttuu maiden välinen järjestys hiukan. Ruotsin menot pysyvät suurimpina, mutta Suomen ja Hollannin sijoitus laskee hiukan Luxemburgin, Tanskan ja Länsi-Saksan sijoituksen noustessa. Tällaiseen vertailuun vaikuttaa paljon kunkin valuutan vahvuus (taulukko 23).

Valuuttakurssimuutosten vaikutuksen poistamiseksi on kehitetty ostovoimapareettiker-
toimet, joilla voidaan verrata saman rahamäärän todellista arvoa (ostovoimaa) kussakin
maassa. Tällaista kerrointa käyttäen näyttävät sosiaalimenot hieman erilaiselta kuin edellä.
Luxemburgin menot nousevat aivan Ruotsin tuntumaan ja Suomen menot sijoittuvat jonkin
verran keskiarvon yläpuolelle (taulukko 23).

Taulukko 23. Sosiaalimenot asukasta kohden EU-maissa vuonna 1993

	Ecuina	Ostovoima- pariteetilla
Tanska	7 380	5 598
Luxemburg	6 678	6 630
Saksa (L)	6 213	5 348
Hollanti	5 806	5 576
Ranska	5 726	5 318
Belgia	4 930	4 904
Iso-Britannia	3 847	4 325
Italia	3 834	4 291
Espanja	2 508	2 936
Irlanti	2 423	2 680
Portugali	1 337	1 948
Kreikka	1 202	1 599
EU (12)	4 448	4 263
Ruotsi*	8 767	6 290
Suomi	5 158	4 928
Itävalta*	5 122	4 834

Lähde: Eurostat

* 1992

Eri maiden kesken on suuria eroja menojen jakautumisessa eri pääryhmiin ja menojen kehittämisessä. Jos vertaillaan EU-maiden keskiarvoja 1980-luvun alussa ja vuonna 1993 havaitaan, että keskimääräistä osuuttaan ovat kasvaneet eniten työllisyysmenot sekä vanhuus ja perhe-eläkkeet -ryhmän menot. Sen sijaan äitiys ja perhe -ryhmän menojen osuus on laskenut.

Vanhuuteen suuntautuvat menot on suurin menoluokka (35 - 45 %) lähes kaikissa EU-maissa, mutta erot osuuksissa ovat silti isoja (taulukko 24). Kreikan ja Italian osuudet olivat aivan omaa luokkaansa. Suomella tämä osuus on pienempi, koska työkyvyttömyyseläkkeet lasketaan sairaus- ja työkyvyttömyyspääluokkaan. Toiseksi isoin menokohde on useimmissa maissa sairaus ja työkyvyttömyys (30 - 40 %). Meillä näiden menojen osuus on EU-maiden keskitasoa. Tanskan sairaus- ja työkyvyttömyysmenojen pieni osuus selittyy pitkälti sairaskotien luokittelemisesta vanhustenhooltoon. Lapsiperheitä tuetaan EU-maissa hyvin vaihtelevasti, mutta eniten Pohjois-Euroopan maissa. Työttömyysmenot heijastavat osittain työttömyystilannetta kussakin maassa.

Taulukko 24. Sosiaalimenojen jakautuminen pääryhmittäin vuonna 1993 EU-maissa (%)

	1	2	3	4	5	Yhteensä
Hollanti	44,6	37,1	5,4	9,2	3,8	100
Tanska	28,1	34,0	11,8	18,9	7,2	100
Ranska	34,0	43,6	9,5	8,3	4,6	100
Iso-Britannia	31,3	41,3	11,4	7,3	8,6	100
Belgia	33,7	45,3	7,9	11,6	1,4	100
Saksa (L)	40,2	41,1	7,7	7,7	3,4	100
Italia	31,2	62,8	3,8	2,2	0,0	100
Luxemburg	39,3	46,8	12,6	1,0	0,3	100
Espanja	35,2	40,4	1,8	21,1	1,5	100
Irlanti	37,1	28,1	12,7	17,1	5,1	100
Portugali	44,5	40,6	5,4	6,5	2,9	100
Kreikka	24,7	66,2	1,1	3,4	4,7	100
EU (12)	35,3	43,9	7,6	9,5	3,9	100
Ruotsi	31,4	38,8	13,2	10,2	6,4	100
Suomi	35,3	33,4	12,0	16,4	2,8	100
Itävalta

1 = Sairaus, työkyvyttömyys, vammaisuus, tapaturmavakuutus ja terveydenhuolto

2 = Vanhuus, perhe-eläkkeet ja ryhmähenkivakuutus

3 = Äitiys ja lapsiperheet

4 = Työvoimapalvelut ja työttömyys

5 = Asuminen ja muut

Lähteet: Eurostat ja STM

Sosiaalimenojen rahoitus on luokiteltu EU-tilastoissa työnantajien, vakuutettujen, julkisen vallan sekä ryhmään muut maksut, joka sisältää lähinnä pääomatuloja (joita ei ole pohjoismaisessa tilastossa). Työnantajien maksuosuus kokonaisrahoituksesta on laskenut tasaisesti 80-luvun alusta lukien. Sen sijaan vakuutettujen ja julkisen sektorin osuudet ovat kohonneet vastaavana aikana.

Vuonna 1993 useimpien EU-maiden työnantajien maksuosuus oli noin 40 prosenttia ja julkisen sektorin osuuden ollessa noin 30 prosenttia (taulukko 25). Vakuutettujen osuudeksi jäi keskimäärin 25 prosenttia ja muut ryhmän osuudeksi 6 prosenttia. Rahoitusjakauma vaihtelee maittain, mutta selvästi poikkeuksellisin se on Tanskassa, jossa julkinen sektori rahoittaa sosiaalimenoista yli 80 prosenttia.

Verrattaessa Suomen rahoitusta EU-maiden rahoitukseen, huomataan julkisen sektorin osuuden olevan meillä selvästi suurempi kuin useimmissa EU-maissa. Ainoastaan Tanskan, Irlannin ja Ruotsin osuudet ovat suuremmat. Työnantajiemme osuus on hieman alle EU-keskiarvon ja vakuutettujemme osuus oli noin puolet EU-maiden keskimääräisestä.

Taulukko 25. Sosiaalimenojen rahoitus vuonna 1993 EU-maissa (%)

	Valtio ja kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Muut	Yhteensä
Hollanti	21,9	20,2	42,2	15,8	100
Tanska	81,2	6,8	5,1	6,9	100
Ranska	19,1	50,1	28,3	2,5	100
Iso-Britannia	43,9	26,1	15,6	14,4	100
Belgia	21,1	41,5	27,4	10,0	100
Saksa (L)	26,1	40,0	30,4	3,5	100
Italia	30,1	49,2	17,1	3,7	100
Luxemburg	41,0	30,1	21,7	7,2	100
Espanja	28,9	52,4	16,5	2,2	100
Irlanti	60,7	23,2	15,3	0,9	100
Portugali	37,2	40,3	13,7	8,8	100
Kreikka	17,7	46,8	27,4	7,9	100
EU (12)	29,6	39,8	24,5	6,1	100
Ruotsi	55,2	43,9	0,9	0,0	100
Suomi	50,4	36,3	13,3	0,0	100
Itävalta

Lähteet: Eurostat ja STM

5. PERHEET JA LAPSET

Perheet ja lapset -ryhmän menot olivat vajaat 27,3 miljardia markkaa vuonna 1994. Menot nousivat edellisestä vuodesta lähes 3,9 miljardia markkaa pääosin lapsilisien korotuksen vuoksi. Myös asumistukea ja elatustukea myönnettiin enemmän kuin edellisenä vuonna. Palvelujen kustannukset pysyivät lähes edellisen vuoden tasolla (taulukko 26).

Taulukko 26. Pääryhmän menot vuonna 1994 ja muutos vuodesta 1993

	MENOT milj. mk	MUUTOS	
		milj. mk	kiintein hinnoin %
LAPSET JA PERHEET	27 259	3 888	15,4
TOIMEENTULOTURVA	18 989	3 870	24,2
- Äitiysavustus	56	0	-1,1
- Vanhempainrahat	3 130	-286	-9,4
- Äitiysrahakauden palkat	187	-21	-11,1
- Lasten kotihoidon tuet	3 274	45	0,3
- Lapsilisä	9 101	3 562	62,5
- Lapsen hoitotuki	383	0	-1,1
- Elatustuki	456	66	15,6
- Asumistuki	2 403	504	25,2
PALVELUT	8 269	18	-0,9
- Lasten päivähoito	6 493	5	-1,0
- Lasten ja nuorten laitoshuolto	616	-7	-2,3
- Kodinhoitoapu	196	-16	-8,7
- Muut palvelut	964	36	2,7

5.1. Toimeentuloturva

Lapsiperheille suunnatut toimeentuloturvaetuedet lisääntyivät vuonna 1994 noin 3,9 miljardilla markalla. Tämä johtui lähinnä lapsilisäauudistuksesta. Äitiys- ja vanhempainpäivärahamenot sekä työnantajan maksamat äitiysrahakauden palkat vähenivät työttömyyden seurauksena. Perhe-eläkkeitä on käsitelty kappaleessa 8 (vanhuus ja vammaisuus).

Valtaosa lapsiperheiden toimeentuloturvaetuuksista rahoitettiin valtion varoin.

5.1.1. Äitiysavustus

Äitiysavustukseen on oikeus pysyvästi Suomessa asuvalla naisella, joka käy terveystarkastuksessa viimeistään ennen neljännen raskauskuukauden päättymistä. Äitiysavustus annetaan äitiyspakkauksena tai rahana. Raha-avustus oli 760 markkaa lasta kohden. Avustus on verotonta tuloa.

Vuonna 1994 syntyvyys nousi hieman, noin 65 230:een, ja äitiysavustuksia sai lähes 59 800 äitiä. Heistä 73 % otti avustuksen pakkauksen muodossa. Äitiysavustusten kustannukset olivat 56 miljoonaa markkaa vuonna 1994. Valtio kustansi avustukset.

5.1.2. Vanhempainrahat

Äitiysrahaa maksetaan 105 arkipäivältä. Oikeus siihen alkaa aikaisintaan 50 ja viimeistään 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Isyysrahaa voidaan maksaa lapsen syntymän yhteydessä 6 - 12 arkipäivältä samanaikaisesti äitiysrahan kanssa. Lisäksi isyysrahaa voidaan maksaa 6 arkipäivältä isän valitsemana aikana äitiys- tai vanhempainpäivärahaikauden kestäessä. Isyysrahaajaksot eivät lyhennä vanhempainrahakautta.

Välittömästi äitiysrahan päättymisen jälkeen vanhemmilla on oikeus saada vanhempainrahaa. Vuonna 1994 vanhempainpäiväraha-kausiksi oli 158 arkipäivää. Vanhempainrahakautta pidennetään kuitenkin 60 arkipäivällä, jos lapsia syntyy kerralla useampia kuin yksi. Äidin suostumuksella vanhempainrahaa voidaan maksaa myös isälle.

Ottolapsen hoidosta maksetaan vanhempainrahaa kunnes lapsen syntymästä on kulunut 234 arkipäivää, kuitenkin vähintään 100 arkipäivää.

Riskialtista työtä tekevä nainen voi jäädä raskausajaksi erityisäitiyslomalle, ellei hänelle voida järjestää riskitöntä työtä. Erityisäitiysraha on saman suuruinen kuin äitiysraha.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainraha ovat yhtä suuria kuin sairauspäiväraha (noin 66 % palkasta), mutta kuitenkin vähintään lasten kotihoidon tuen perusosan suuruinen eli 1 958 markkaa kuukautta kohti vuonna 1994. Jos lapsen äiti on ansiotyössä vanhempainrahan maksamisaikana, äidille maksetaan työssäoloajalta vähimmäispäiväraha. Äitiys-, isyys- ja vanhempainraha ovat veronalaista tuloa. Vuonna 1994 keskimääräinen päiväkorvaus oli äideille 178 markkaa päivässä. Laman ja kotihoidon tuen perusosaan sitomisen myötä on vähimmäismääräisenä maksettujen päivärahojen osuus kasvanut 17 prosenttiin.

Vuonna 1994 syntyvyys nousi 400:lla ja se näkyi alkavien vanhempainpäivärahakausien nousuna 64 280:een (taulukko 27). Samalla laski vanhempainpäivärahapäivien lukumäärä vuonna 1993 toteutetun päivärahakauden lyhentämisen seurauksena. Vanhempainpäivärahaan oikeuttaan käyttävien isien osuus nousi vuoden 1993 laskun jälkeen jälleen yli 50 prosentin.

Vuonna 1994 vanhempainpäivärahoja maksettiin yhteensä 3 130 miljoonan markan verran. Tämä oli 286 miljoonaa vähemmän kuin edellisellä vuonna. Lasku johtuu sekä päivärahakauden lyhenemisestä että päivärahojen tason laskusta.

Vakuutettujen osuus vanhempainpäivärahojen kustannuksista nousi noin 60 prosenttiin. Työnantajien osuus laski 28 prosenttiin ja valtio kustansi loput 12 prosenttia.

Taulukko 27. Vanhempainpäivärahan saajat vuosina 1980 - 1994

	Alkaneita kausia	Isiä 100 päättynyttä kautta kohti	Päiväraha- päiviä 1000 kpl	Päiviä 100 16 - 44 -vuotista naista kohti	Vähimmäis- määräisiä %
1980	60 940	13	13 049	1 241	..
1985	62 900	26	16 356	1 508	9,0
1990	64 550	42	16 502	1 542	5,3
1991	65 430	46	16 925	1 595	4,9
1992	66 460	52	17 735	1 686	5,5
1993	63 530	46	18 411	1 709	6,9
1994	64 280	53	17 366	1 628	17,3

Lähde: Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja

5.1.3. Äitiysrahakauden palkka

Työnantaja voi työehtosopimuksen mukaan maksaa osalta äitiys-, isyys- tai vanhempainlo-maa täyttä tai osittaista palkkaa. Tältä ajalta päivärahaa maksetaan työnantajalle. Lapsen vanhemmalle sitä maksetaan ainoastaan siltä osin kuin päiväraha on palkkaa suurempi.

Vuonna 1994 korvattiin 9,0 prosenttia vanhempainpäivärahopäivistä työnantajille. Työ-nantajien maksaman palkan ja niiden saamien päivärahojen erotuksena jäi työnantajien kustannettavaksi noin 187 miljoonaa markkaa. Äitiysrahakaudelta maksettava palkka oli veronalaista tuloa.

5.1.4. Lasten kotihoidon tuki

Perheet, joiden alle kolmevuotias lasta ei hoideta kunnallisessa päivähoitossa, saavat kotihoidon tukea. Tuen tarkoituksena on tukea lasten kotona tapahtuvaa hoitoa vanhem-painrahakauden päätyttyä. Kotihoidon tuki koostuu perusosasta, sisaruskorotuksesta ja lisäosasta. Perusosan saavat kaikki tukeen oikeutetut perheet. Sisaruskorotuksen saaminen edellyttää, että perheessä on perusosaan oikeutetun lapsen lisäksi yksi tai useampi alle seitsemänvuotias lapsi, jota ei hoideta kunnallisessa päivähoitossa. Lisäosan saavat perheet, joiden nettotulot eivät ylitä 14 990 markkaa kuussa. Lisäksi edellytetään, että jompikumpi vanhemmista tai muu huoltaja hoitaa lasta pääasiassa omassa kodissaan. Lisäosan saajalle ei makseta työttömyyspäivärahaa eikä työmarkkinatukea. Kotihoidon tuen perusosa ja sisaruskorotus pienentävät työttömyyspäivärahaa sekä työmarkkinatukea.

Vuonna 1994 perusosa oli 1 958 markkaa kuukaudessa. Sisaruskorotus oli 392 markkaa jokaisesta ehdot täyttävästä lapsesta. Täysimääräinen lisäosa oli 1 566 markkaa kuukaudes-sa. Lisäksi parikymmentä kuntaa maksoi omaa kotihoidon tukea. Tuki oli veronalaista tuloa.

Osittaiseen kotihoidon tukeen on oikeus alle kolmevuotiaan lapsen vanhemmalla, joka on lapsen hoidon vuoksi lyhentänyt työaikaansa. Vuoden 1994 alusta osittaisen tuen suuruus oli 489 markkaa kuukaudessa. Myös se oli veronalaista tuloa.

Vuonna 1994 lakisääteistä kotihoidon tukea sai 156 650 perhettä (taulukko 28). Määrä on noussut tasaisesti vuoteen 1993 asti työttömyyden seurauksena. Noin puolet perheistä sai perusosan lisäksi sisarkorotusta ja lisäosaa maksettiin lähes 60 %:lle. 1 - 2-vuotiaista yli 70 prosenttia sai kotihoidontukea.

Lakisääteisen tuen kustannukset olivat vuonna 1994 lähes 3 200 miljoonaa markkaa, josta valtion osuus oli noin 41 prosenttia. Lisäksi parikymmentä kuntaa maksoi yhteensä 75 miljoonan markan verran vapaaehtoisia kuntakohtaisia lisä, joiden suuruus vaihteli kunnittain. Lakisääteisen tuen menot kasvoivat edellisestä vuodesta noin 100 miljoonalla markalla, mutta samalla vähenivät vapaaehtoiset kunnalliset lisät lähes vastaavalla summalla.

Taulukko 28. Lakisääteisen lasten kotihoidon tuen saajat vuosina 1985 - 1994

	Tuen saajia (perheitä) vuoden aikana	Lisäosaa saavien osuus %	Sisaruskorotusta saavien osuus %	Tuen saajia (perheitä) 31.12.	100:a 1 - 2-vuotiasta lasta kohti
1985	42 790	15,0	23,9	25 890	20
1990	129 430	49,5	51,5	81 210	64
1991	138 289	54,5	50,0	85 210	66
1992	145 418	58,5	48,9	92 570	71
1993	159 740	57,5	49,0	95 820	73
1994	156 650	58,7	49,5	95 384	73

Lähde: KELAn vuosikirja

5.1.5. Lapsilisä

Lapsilisää maksetaan jokaisesta Suomessa asuvasta alle 17-vuotiaasta lapsesta. Vuonna 1994 toteutettiin lapsilisämuutos, jossa lisiä korotettiin merkittävästi, mutta samalla poistettiin verotuksesta lapsiperheiden erillisvähennykset. Lapsilisän määrä oli porrastettu perheen lapsiluvun mukaan seuraavasti vuonna 1994:

1. lapsesta	570 mk/kk
2. lapsesta	720 mk/kk
3. lapsesta	910 mk/kk
4. lapsesta	1 030 mk/kk
5. ja jokaisesta seuraavasta lapsesta	1 220 mk/kk

Vuonna 1994 lapsilisään ei enää maksettu ns. vaippalisää alle 3-vuotiaasta lapsesta. Lapsilisä oli verotonta tuloa.

Lapsilisän suuruutta ja sen muutosta on kuvattu taulukossa 29. Lisiä on korotettu tasaisesti lukuun ottamatta vuosia 1991 - 1993. Lapsilisää maksettiin vuoden 1994 lopussa lähes 1,1 miljoonasta lapsesta.

Taulukko 29. Lapsilisän saajat ja lisen suuruus vuosien 1980 - 1994 lopussa

	Lapsilisän suuruus mk/kk/lapsi	Alle 3-v. korotus mk/kk/lapsi	Lapsili- sälapsia 1000 kpl
1980	108 - 186	53	1 039
1985	174 - 383	100	1 014
1990	293 - 769	107	1 090
1991	366 - 842	107	1 095
1992	366 - 842	107	1 097
1993	366 - 842	107	1 097
1994	570 - 1220	0	1 098

1.10.86 lähtien lapsilisää maksettiin alle 17-vuotiaista lapsista

Vuonna 1994 lapsilisää maksettiin kaikkiaan 9,1 miljardin markan verran. Valtio maksoi lisät kokonaan.

5.1.6. Lapsen hoitotuet

Alle kymmenen vuotiaan lapsen sairastuessa äkillisesti työntekijällä on oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen neljän päivän ajan. Työsopimuslain mukainen hoitovapaa on palkaton, mutta joillakin aloilla on työehtosopimuksissa sovittu palkallisesta sairaan lapsen hoitovapaasta yleensä enintään kolme päivää kestävältä hoitojaksolta.

Lapsen hoitotukeen on oikeus alle 16-vuotiaalla lapsella, joka on sairauden, vian tai vamman vuoksi vähintään 6 kuukauden ajan erityisen hoidon tai kuntoutuksen tarpeessa. Hoitotukea ei makseta laitoshoidossa olevasta lapsesta.

Vuonna 1994 hoitotuki oli 407 markkaa kuukaudessa. Jos hoidon tai kuntoutuksen aiheuttama taloudellinen tai muu rasitus oli huomattavan suuri, maksettiin korotettua hoitotukea 949 markkaa kuukaudessa. Erityisen suuresta rasituksesta maksettiin erityishoitotukea 1 762 markkaa kuukaudessa. Tuki on verovapaata tuloa.

Vuonna 1994 hoitotukia maksettiin noin 383 miljoonan markan verran 41 640 henkilölle. Hoitotuki rahoitettiin työnantajien ja vakuutettujen vakuutusmaksuilla.

5.1.7. Elatustuki

Lapsi saa elatustukea, kun elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun maksamisen. Myös lapsella, jonka isyyttä ei ole vahvistettu, on oikeus elatustukeen.

Vuonna 1994 yksinhuoltajan elatustuki oli 606 markkaa kuukaudessa ja uudessa avio- tai avoliitossa olevan huoltajan lapsen tuki oli 493 markkaa kuukaudessa. Elatustuki on verovapaata tuloa.

Elatustukea saavien lasten ja elatusvelvollisten määrä on viime vuosina kasvanut nopeasti (taulukko 30). Vuonna 1994 elatustukea sai 98 481 lasta, joka oli noin 5 900 enemmän - kuin edellisenä vuonna. Nettokustannukset olivat 456 miljoonaa markkaa, josta kunnat maksoivat noin 59 prosenttia, loput katettiin valtionosuudella.

Taulukko 30. Elatustuen saajat ja elatusvelvolliset vuosien 1980 - 1994 lopussa

	Tukea saaneet lapset		Elatusvelvollisia
	Lukumäärä	Osuus alle 18-vuotiaista	
1980	69 753	6,0	43 560
1985	70 284	6,1	46 028
1990	73 085	6,4	45 544
1991	78 725	6,8	48 384
1992	85 582	7,3	52 414
1993	92 593	7,9	55 979
1994	98 481	8,4	58 875

Lähde: STAKES

5.1.8. Asumistuki

Ns. yleistä asumistukea saavat kaikki pienituloiset ruokakunnat lukuunottamatta yksin asuvia opiskelijoita ja eläkeläisiä. Opiskelijat saavat opintotukikeskuksen myöntämää asumislisää, mutta sitä ei lueta sosiaalimenoihin. Eläkkeensaajien asumistuki sisältyy eläkemeneihin.

Kunnallisen asumistuen tarvetta arvioidaan yhteisten tulojen, asumismenojen ja ruokakunnan koon perusteella. Omistusasunnon asumismenoina otetaan huomioon myös 50 prosenttia asunnon hankkimista tai perusparannusta varten otettujen henkilökohtaisten lainojen koroista. Aravaomistusasuntoa varten 1.1.1991 jälkeen myönnetyn aravalainan pääomamenoina otetaan kuitenkin huomioon 80 prosenttia lainan vuosimaksusta.

Asumistuki on 80 prosenttia omavastuun ylittävistä, kohtuullisista asumismenoista. Vuoden 1994 joulukuussa asumistuen keskimääräinen suuruus oli 943 markkaa kuukaudessa. Tuki oli verotonta tuloa.

Asumistukea saavien perheiden määrä on kasvanut tasaisesti vuotta 1993 lukuunottamatta, jolloin tuen ehtoja tiukennettiin ja tukea saavien määrät laskivat. Vuonna 1994 asumistukea sai 18 prosenttia kaikista lapsiperheistä - yksinhuoltajista yli puolet (taulukko 31).

Vuonna 1994 valtio maksoi asumistukea kaikkiaan 2 403 miljoonaa markkaa, joka oli 504 miljoonaa enemmän kuin edellisellä vuonna. Lapsiperheiden osuus maksetuista asumistuksista oli noin 63 prosenttia vuonna 1994.

Taulukko 31. Asumistukea saaneet lapsiperheet vuosina 1980 - 1994

	Tukea saaneet lapsiperheet lkm	Osuus lapsiperheistä %	Kaksinhuoltajaperheitä lkm	Osuus kaksinhuoltajaperheistä %	Yksinhuoltajalapsiperheitä lkm	Osuus yksinhuoltajaperheistä %
1980	105 148	15	69 607	12	35 541	35
1985	87 064	13	51 194	9	35 870	36
1990	77 077	12	36 920	7	40 157	38
1991	89 772	14	44 608	8	45 164	41
1992	105 823	16	55 199	10	50 624	51
1993	92 129	14	46 979	9	45 450	44
1994	117 239	18	61 127	11	56 112	52

Lähde: Ympäristöministeriö ja KELA

5.2. Palvelut

Vuonna 1994 lapsiperheet saivat sosiaalipalveluja vajaan 8,3 miljardin markan verran. Tämä oli edellisen vuoden tasoa. Suurin menoerä oli lasten päivähoito, 6,5 miljardia markkaa.

Lapsiperheiden sosiaalipalvelut rahoitettiin pääosin kuntien rahoituksella sekä valtion osuudella. Käyttäjien maksuosuus nousi hieman edellisestä vuodesta, noin 12,5 prosenttiin.

5.2.1. Lasten päivähoito

Vuoden 1990 alusta kaikilla alle 3-vuotiailla lapsilla on ollut oikeus kunnan järjestämään päivähoitoon. Vanhemmilla on mahdollisuus valita kunnallisen päivähoiton vaihtoehdoksi lasten kotihoidon tuki, jolla vanhemmat voivat itse järjestää lapsensa hoidon. Lasten päivähoitoa toteutetaan päiväkotihoidona, perhepäivähoitona sekä leikkitoimintana sekä muuna päivähoitona. Osa hoitopaikoista on osapäiväisiä. Niiden avulla pyritään saamaan erityisesti 6-vuotiaat lapset mukaan päivähoiton esiopetukseen. Koululaiset voivat myös saada iltapäivisin päivähoitoa.

Kunnallisessa perhepäivähoitossa kuntaan työsuhteessa oleva perhepäivähoitaja hoitaa yhtä tai useampaa lasta omassa kodissaan. Lisäksi on yksityisiä perhepäivähoitajia, jotka toimivat paikallisten sosiaaliviranomaisten valvonnassa, mutta ilman kunnan tukea. Tätä hoitoa ei lasketa mukaan sosiaalimenoihin.

Vuonna 1994 lasten päivähoiton henkilökuntaa oli kunnan palveluksessa yhteensä noin 42 000. Päiväkodeissa työskentelevien määrä on koko 1990-luvun pysytellyt noin 27 000:ssa, mutta perhepäivähoitajien määrä on laskenut lähes puoleen vastaavana aikana (taulukko 32). Lapsia oli hoitajaa kohden niin päiväkodeissa kuin perhepäivähoitossa runsaat 4.

Taulukko 32. Kunnallisen päivähoiton henkilökunta vuosina 1985 - 1994

	HENKILÖKUNTAA		LAPSIA/HOITAJA	
	Päivä- kodeissa	Perhepäivä- hoidossa	Päivä- kodeissa	Perhepäivä- hoidossa
1985	19 472	24 804	4,9	3,1
1990	26 700	27 700	4,1	3,3
1991	26 999	27 161	4,2	3,0
1992	<u>26 745</u>	<u>25 579</u>	<u>4,2</u>	<u>2,8</u>
1993	29 000	16 600	3,9	3,7
1994	27 363	14 691	4,3	4,3

Lähde: KETI ja Tilastokeskus

Päivähoidon maksut määräytyvät perheen bruttotulojen ja koon perusteella. Maksujen suuruus on kokopäivähoidossa 0 - 1 430 markkaa ja osapäivähoidossa 0 - 880 markkaa kuukaudessa.

Vuoden 1994 lopussa oli kunnallisissa päivähoidossa lähes 181 000 lasta, joista melkein kaksikolmannesta oli päiväkodeissa (taulukko 33). Päivähoitopaikat lisääntyivät nopeasti 80-luvulla päivähoitolain tultua voimaan, mutta 90-luvun alussa laman ja työttömyyden seurauksena suljettiin päiväkoteja ja irtisanottiin perhepäivähoitajia. Erityisesti vähentyi kunnallisessa perhepäivähoidossa olevien lasten määrä. Vuonna 1994 tilanne muuttui ja päivähoidossa olevien lasten määrä kasvoi 6 700:lla. 1 - 2-vuotiaista lapsista neljännes ja 3 - 6-vuotiaista runsaat puolet oli kunnan järjestämässä päivähoidossa. Valtaosa heistä oli kokopäivähoidossa.

Taulukko 33. Kunnallisessa päivähoidossa olleet lapset vuosien 1980 - 1994 lopussa

	Lapsia hoidossa yhteensä lkm	Päivähoidossa olleiden osuus ikäryhmästä (%)		
		1-2 v.	3-6 v	7-10 v.
Päiväkodit				
1980	75 301
1985	96 263
1990	110 157	14	33	4
1991	112 808	12	35	3
1992	111 908	12	35	3
1993	112 538	11	35	3
1994	118 160	13	37	3
Perhepäivähoito				
1980	47 969
1985	76 672
1990	90 027	19	22	4
1991	82 695	17	20	3
1992	70 421	14	18	3
1993	61 724	12	16	3
1994	62 824	12	16	2

Lähde: STAKES , SOTKA ja KETI

Vuonna 1994 päivähoiton kustannukset olivat saman suuruiset kuin edellisenä vuonna, 6,5 miljardia markkaa. Kotitalouksien maksuilla rahoitettiin lähes 15 prosenttia päivähoiton menoista. Kuntien osuus oli 50 prosenttia ja loput menot katettiin valtionosuudella.

5.2.2. Lasten ja nuorten laitoshuolto

Laitoshuolto merkitsee lapsen tai nuoren hoidon ja kasvatuksen järjestämistä lastenkodeissa, nuorisokodeissa, koulukodeissa tai muussa näihin rinnastettavassa lastensuojelulaitoksessa. Kunnat vastaavat laitoshuollon toteutuksesta.

Vuonna 1994 nousi kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä yli 10 200:n. Heistä 37 prosenttia oli sijoitettu laitoshoitoon. Lastensuojelun perhehoito on yleistynyt samalla kun laitossijoitusten määrä on vähentynyt. (taulukko 34).

Taulukko 34. Kodin ulkopuolelle ja laitoshoitoon sijoitetut lapset vuosina 1980 - 1994

	Kodin ulkopuolelle sijoitetut	Laitoshoidossa olevien osuus sijoitetuista
1980	9 177	46 %
1987	8 395	45 %
1991	8 724	42 %
1992	9 414	40 %
1993	9 672	37 %
1994	10 223	37 %

Lähde: STAKES

Vuonna 1994 lasten ja nuorten laitoshuollon kustannukset olivat 616 miljoonaa markkaa - lähes saman verran kuin edellisenä vuonna. Vuoden 1994 menoista kunnat maksoivat runsaat puolet ja kotitalouksien rahoitusosuus oli 4 prosenttia. Loppu rahoitettiin valtionosuudella.

5.2.3. Kodinhoitoapu

Lapsiperheet saavat kodin hoitoon apua kunnan kodinhoitajalta, kun perheellä on vaikeuksia selvittää kodin jokapäiväisistä toiminnoista sairauden, synnytyksen tms. vuoksi. Jatkuvas- ta kotiavusta voidaan periä kuukausimaksu, joka määritellään prosenttiosuutena perheen kuukausituloista. Tilapäisestä kotiavusta voidaan periä kunnan päättämä kohtuullinen maksu.

Kodinhoitoapua saaneiden lapsiperheiden määrä on tasaisesti vähentynyt. Vuonna 1994 enää 30 800 lapsiperhettä sai apua. Tämä on 40 prosenttia vähemmän kuin vuonna 1990 (taulukko 55, s. 85).

Lapsiperheiden saaman kotiavun menot laskivat 196 miljoonaan markkaan. Kotitaloudet rahoittivat menoista 5 prosenttia kuntien kustantaessa 55 prosenttia. Valtionosuudella katettiin loput menot.

5.2.4. Muut palvelut

Lapsiperheiden muut palvelut koostuvat lähinnä kasvatus- ja perheneuvonnan, lasten ja nuorten perhehuollon, suojeluvalvonnan, lapsen elatusasioiden sekä ensi- ja turvakotien menoista. Vuonna 1994 näistä toiminnoista koostui menoja 964 miljoonaa markkaa.

5.3. Verovähennykset

Vuonna 1994 poistettiin verotuksesta lapsiperheille annettavat erilliset vähennykset. Samalla korotettiin lapsilisiä merkittävästi (katso sivu 37).

6. SAIRAUS JA TERVEYS

Vuonna 1994 sairaus ja terveys -ryhmän menot olivat lähes 42,4 miljardia markkaa. Tämä oli noin 140 miljoonaa vähemmän kuin edellisellä vuonna. Sekä palvelujen että toimeentuloturvan menot vähenivät hieman. (taulukko 35).

6.1. Toimeentuloturva

Vuonna 1994 sairaus ja terveys -ryhmän toimeentuloturvaetuuksia maksettiin noin 7,1 miljardin markan verran eli lähes yhtä paljon kuin edellisellä vuonna. Suurimmat menoerät olivat sairausvakuutuksen maksama sairauspäiväraha sekä työntekijän sairauden aikana työnantajan hänelle maksaman palkan kustannukset.

Työnantajat rahoittavat pääosan sairausajan toimeentuloturvaetuuksista. Vakuutettujen sairausvakuutusmaksun kohoaminen nosti heidän rahoitusosuutta.

6.1.1. Päivärahat

Sairausvakuutuksen päivärahaa maksetaan 16 - 64-vuotiaalle henkilölle, joka sairauden vuoksi on kykenemätön tekemään tavallista tai siihen läheisesti verrattavaa työtä. Päivärahaa maksetaan saman sairauden vuoksi korkeintaan 300 arkipäivältä. Päivärahan maksaminen edellyttää työssäoloa kolmen kuukauden aikana ennen työkyvyttömyyden alkamista. Omavastuu-aika oli vuonna 1994 sairastumisen alkamispäivän lisäksi 9 arkipäivää.

Taulukko 35. Sairaus ja terveys -pääryhmän menot vuonna 1994 ja muutos vuodesta 1993

	Menot milj. mk	Muutos milj. mk	Muutos kiintein hinnoin, %
SAIRAUS JA TERVEYS	42 378	-143	-1,4
TOIMEENTULOTURVA	7 075	-34	-1,6
- Päivärahat	3 605	-54	-2,5
- Sairausvakuutus	2 620	-63	-3,4
- Tapaturmavakuutus	525	-3	-1,7
- Liikennevakuutus	163	21	13,5
- Avustuskassat	1	1	119,4
- Kuntoutusraha	297	-8	-3,7
- Sairausajan palkka	3 470	20	-0,5
PALVELUT	35 303	-109	-1,4
- Perusterveydenhuolto	10 692	318	1,9
- Avohoito	5 979	141	1,3
- Hammahuolto	1 266	-51	-4,9
- Vuodeosastot	4 713	177	2,8
- Erikoissairaanhoito	14 837	-544	-4,6
- Avohoito	3 537	-354	-10,1
- Vuodeosastot	11 300	-189	-2,7
- Sairaanhoitokustannukset	8 956	100	0,0
- Sairausvakuutus	8 012	90	0,0
- Sairaanhoito	6 230	337	4,6
- Työ- ja opiskelijaterveydenhuolto	1 388	-202	-13,7
- Kuntoutus	337	-13	-4,8
- Muut korvaukset	57	-32	-36,7
- Tapaturmavakuutus	499	-13	-3,6
- Liikennevakuutuksen henkilövahingot	246	26	10,6
- Avustuskassat	200	-2	-2,1
- Ympäristöterveydenhuolto	195	-9	-5,5
- Työsuojelu	253	-4	-2,6
- Muut palvelut	370	29	7,3

Päiväraha lasketaan viimeksi toimitetussa verotuksessa todetusta työtulosta, joka tarkistetaan indeksillä. Jos hakijan tulot ovat välittömästi ennen sairastumista olleet olennaisesti suuremmat, päiväraha voidaan laskea kuuden työkyvyttömyyttä edeltäneen kuukauden tulojen perusteella. Vuonna 1994 päivärahan korvausprosentti oli noin 66 prosenttia työtulosta. Ylärajaa ei ollut. Vähimmäispäiväraha oli 64,95 markkaa. Päivärahaan ei enää vuonna 1994 maksettu lapsikorotuksia. Päiväraha oli veronalaista tuloa.

Vuonna 1994 sairauspäivärahoja maksettiin 12,4 miljoonalta päivältä. Tämä oli hieman enemmän kuin edellisenä vuonna. Samalla alkaneet sairauspäivärahakaudet kuitenkin vähenivät edelleen. Näiden muutosten seurauksena ovat sairauspäivärahajaksot entistä pidempiä. Näyttäisi siltä, että suuren työttömyyden aikana lyhyille sairauslomille ei jäädä yhtä helposti kuin ennen (taulukko 36).

Taulukko 36. Sairauspäivärahat vuosina 1980 - 1994

	Alkaneita kausia	Päiviä 1000 kpl	Päiviä/ saaja	Päiviä 100 työ- ikäistä kohti
1980	414 790	11 585	31	365
1985	409 970	14 465	37	441
1990	450 490	14 805	37	449
1991	432 310	14 360	37	434
1992	390 530	13 546	38	407
1993	342 509	12 265	42	368
1994	330 730	12 408	44	372

Lähde: Kansaneläkelaitos.

Vuonna 1994 sairausvakuutuksen päiväraha korvaukset olivat 2 620 miljoonaa markkaa, mikä oli 63 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Päivärahojen rahoituksessa vakuutettujen osuus pysytteli noin 60 prosentissa. Työnantajien osuus laski hieman, noin 28 prosenttiin. Valtion osuus oli lakisääteinen 13 prosenttia.

Tapaturmavakuutus (sisältää maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksen) maksaa tapaturman perusteella päivärahaa työntekijälle, jonka työkyvyttömyys kestää tapaturmapäivän lisäksi vähintään kolme peräkkäistä päivää. Päivärahan suuruus on 360. osa vuosityöansioista ja sitä voi saada korkeintaan vuoden ajan.

Vuonna 1994 maksettiin tapaturmavakuutuksen päivärahoja yhteensä 525 miljoonaa markkaa. Työnantajat kustansivat menot lähes kokonaan.

Liikennevahingon aiheuttamat ansionmenetykset korvataan todellisen ansionmenetyksen suuruisena lyhytaikaiseksi arvioidun työkyvyttömyyden ajalta. Vuonna 1994 nämä korvaukset nousivat 163 miljoonaan markkaan ja vakuutetut maksoivat ne vakuutusmaksuina.

Sairauskassat maksavat jäsenilleen myös täydennys- ja lisäpäivärahaa. Vuonna 1994 niitä kertyi noin miljoonan markan verran.

Kuntoutusrahaa voidaan maksaa 16 - 64-vuotiaalle vakuutetulle, joka on estynyt tekemästä työtään kuntoutuksen takia. Sitä voidaan maksaa myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä odotusajalta sekä kuntoutusjaksojen väliseltä ajalta. Kuntoutusrahan oikeutettavan kuntoutuksen tarkoituksena tulee olla kuntoutujan työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai työelämän aloittaminen.

Kuntoutusrahaa maksetaan kuten sairauspäivärahaa. Työkyvyttömyys-, yksilöllisellä varhais-, työttömyys- tai sukupolvenvaihdoseläkkeellä olevalle maksetaan kuntoutusrahan eläkkeiden ohella 10 prosenttia eläkkeiden yhteismäärästä, kun kuntoutus on kestänyt yli 30 päivää. Työttömyyspäivärahaa saaneen kuntoutusraha on vähintään työttömyyspäivärahan perusteella laskettu sairauspäiväraha 10 prosentilla korotettuna.

Vuonna 1994 sairausvakuutus maksamien kuntoutusrahojen määrä laski hieman edellisestä vuodesta, rahoja maksettiin yhteensä 297 miljoonan markan verran. Vakuutetut maksoivat menoista noin kaksi kolmasosaa ja työnantajat loput.

6.1.2. Sairausajan palkka

Työsopimuslain perusteella työnantaja maksaa sairausajalta täyden palkan sairauspäivärahan omavastuujalta, joka oli 9 päivää vuonna 1994. Usein työehtosopimuksessa on sovittu palkan maksamisesta myös pidemmältä ajalta.

Vuonna 1994 työnantajien arvioitiin maksaneen 3,5 miljardin markan verran palkkaa työntekijän sairauden aikana. Tämä oli 20 miljoonaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Muutos johtui hieman kohentuneesta työllisyydestä.

6.2. Palvelut

Suomen terveydenhuolto on järjestetty porrastetusti. Terveyskeskukset huolehtivat perusterveydenhuollosta ja niissä työskentelevät pääsääntöisesti yleislääkärit. Erikoislääkäritasoista sairaanhoitoa antavat sairaalat.

Yksityinen terveydenhuolto täydentää julkisia palveluja. Yksityisellä terveydenhuollolla on merkitystä erityisesti suurten asutuskeskusten avohoidon lääkäripalveluissa, aikuisten hammashuollossa, fysioterapiassa ja kuntoutuksessa sekä työterveyshuollossa. Yksityisestä terveydenhuollosta sisältyy sosiaalimenolaskelmaan vain se osa, joka kuuluu sairausvakuutuskorvauksen piiriin.

Väestön määrä työikäistä lääkäriä ja hoitohenkilökuntaa kohden on laskenut Suomessa vuosi vuodelta. Suhteellisesti eniten on laskenut väestön määrä työikäistä fysioterapiahenkilökuntaa kohti. Hammaslääkäreiden määrä suhteessa väestöön näyttää vakiintuneen viime vuosina (taulukko 37).

Taulukko 37. Väestön määrä eri hoitohenkilökuntaryhmiä kohden vuosina 1980 - 1994

	Väestöä/ työkäinen lääkäri	Väestöä/ työkäinen hammas- lääkäri	Väestöä/ työkäinen hoitohen- kilökunta*	Väestöä/ työkäinen fysioterapia- henkilökunta**
1980	531	1 126	74	955
1985	481	1 252	66	697
1990	413	1 114	57	513
1991	407	1 102	57	482
1992	390	1 093	57	458
1993	379	1 098	54	435
1994	372	1 093	52	420

* Sairaanhoidajat, terveydenhoitajat, kättilöt, apu- ja perushoitajat

** Fysioterapeutit ja kuntohoitajat

Lähde: STAKES

Vuonna 1994 perusterveydenhuoltoon käytettiin 10,7 miljardia markkaa ja erikoissairaanhoidon 14,8 miljardia markkaa. Perusterveydenhuollon menot kasvoivat lähes 320 miljoonaa markkaa, mutta erikoissairaanhoidon käytettiin noin 540 miljoonaa vähemmän kuin edellisellä vuonna. Lisäksi sairaus-, tapaturma- ja liikennevakuutus korvasivat terveyden- ja sairaanhoidon kustannuksia yhteensä lähes 9,0 miljardia markkaa.

Terveyspalvelujen menoista kunnat maksoivat noin 37 prosenttia ja asiakkaiden maksuilla katettiin menoista lähes 15 prosenttia. Valtion osuudella rahoitettiin keskimäärin 30 prosenttia kustannuksista. Loppurahoitus jakaantui työnantajien ja vakuutettujen kesken.

6.2.1. Perusterveydenhuolto

Perusvastuu terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä on kunnilla. Kunnan on muodostettava yksin tai yhdessä naapurikuntien kanssa terveyskeskus, joka huolehtii terveydenhuollon peruspalveluiden tuottamisesta alueensa väestölle. Terveyskeskus huolehtii muun muassa yleislääkäreiden vastaanotosta, äitiys- ja lastenneuvoloista, kouluterveydenhuollosta, sairauskuljetuksista sekä vuoden 1955 jälkeen syntyneiden hammashuollosta. Myös työterveyshuolto voidaan järjestää terveyskeskuksessa. Joidenkin terveyskeskusten yhteydessä on vuodeosastoja.

Vuodesta 1993 lähtien on terveyskeskuskäynti ollut maksullinen yli 14-vuotiaille. Vuonna 1994 lääkäriissäkäynnistä perittiin joko enintään 100 markan vuosimaksu tai enintään 50 markan käyntimaksu kolmelta ensimmäiseltä käynniltä. Hammashuolto oli maksutonta alle 19-vuotiaille sekä rintamaveteraaneille ja -sotilaille ehkäisevän hoidon osalta. Muiden vuoden 1955 jälkeen syntyneiden hammashuollosta perittiin toimenpiteen mukainen maksu. Fysioterapiasta voitiin periä enintään 20 markkaa hoitokerralta.

Terveyskeskusten hoitopäivät asukasta kohden vähentyivät 90-luvun alussa, mutta lisääntyivät hieman vuonna 1994. Samalla ovat avohoidon käynnit laskeneet viime vuosina (taulukko 38).

Taulukko 38. Terveyskeskusten ja sairaaloiden hoitopäivät ja avohoidon käynnit vuosina 1980 - 1994

	HOITOPÄIVÄT/ 1000 ASUKASTA		AVOHOITOKÄYNNIT/ 1000 ASUKASTA		KESKIM. HOITOJAKSO, vrk Sairaalat
	Sairaalat	Terveyskeskukset	Terveyskeskukset		
1980	2 679	1 118	6 254		17,1
1985	2 266	1 482	7 226		13,6
1990	1 751	1 725	7 302		10,4
1991	1 748	1 759	7 170		10,0
1992	1 315	1 761	7 332		7,7
1993	1 243	1 473	6 943		7,2
1994	1 281	1 512	5 987		6,9

Lähde: Terveyskeskusten taloustilasto ja Sairaalatilasto

Vuonna 1994 perusterveydenhuollon kokonaismenot ilman erikoislääkärijohtoisia terveyskeskuksia olivat 10,7 miljardia markkaa. Tästä oli avohoidon arvioitu osuus ilman hammashuoltoa 4,7 miljardia. Hammashuollon menot olivat lähes 1,3 miljardia markkaa ja vuodeosastojen menot olivat arviolta 4,7 miljardia. Kustannusten jakaminen avo- ja laitoshoidon on nykyään vaikeaa, tarkkoja lukuja ei pystytä enää antamaan.

Asiakasmaksujen käyttöönoton seurauksena on asiakkaiden maksuosuus perusterveydenhuollon kokonaismenoista (ilman hammashuoltoa) noussut viime vuosina. Vuonna 1994 kokonaismaksukertymä oli noin 1,1 miljardia markkaa. Tästä arviolta 30 prosenttia kertyi avohoidon asiakasmaksuista ja loput 70 prosenttia vuodeosastojen potilasmaksuista. Asiakasmaksuilla rahoitettiin avohoidon kustannuksista noin 7 prosenttia ja vuodeosastojen menoista noin 16 prosenttia.

Hammashuollossa asiakasmaksuja kertyi 250 miljoonaa. Tämä oli 20 prosenttia hammashuollon kokonaiskustannuksista.

Perusterveydenhuollon kokonaismenoista kunnat rahoittivat noin 51 prosenttia ja valtionosuudella katettiin noin 36 prosenttia. Asiakasmaksujen rahoitusosuus oli keskimäärin vajaat 13 prosenttia.

6.2.2. Erikoissairaanhoito

Suomessa erikoislääkäritasoisista hoitoa annetaan sairaaloissa. Keskussairaaloissa ovat kaikki tärkeimmät kliiniset erikoisalajat ja yliopistollisissa keskussairaaloissa annetaan erityisen vaativaa hoitoa. Sairaalat ovat kuntien ja kuntainliittojen omistuksessa.

Sairaaloilla on avohoito-osasto eli poliklinikka, jonne potilaat otetaan tutkittavaksi lähetteen perusteella. Vuonna 1994 poliklinikkamaksu oli enintään 115 markkaa ja lyhytaikaisen vuodeosaston hoitopäivämaksu enintään 125 markkaa. Maksua ei kuitenkaan peritty alle 18-vuotiailta siltä osin kuin hoitopäiviä kertyi kalenterivuodessa yli seitsemän.

Sairaaloiden hoitopäivien määrä on pienentynyt tasaisesti vuodesta 1980 lähtien. Näin on tapahtunut erityisesti psykiatriassa, jossa hoitopäivien määrä suhteessa asukasmäärään on puolittunut muutamassa vuodessa siirrettäessä potilaita laitoshoidosta avohoitoon. Samalla on keskimääräisen hoitajakson pituus lähes puolittunut vuodesta 1985 (taulukko 38).

Erikoissairaanhoidon kustannukset mukaan lukien erikoislääkärijohtoiset terveystilat laskivat vuonna 1994 noin 540 miljoonaa markkaa, 14,8 miljardiin. Tästä noin 3,5 miljardia oli avohoidon ja loput noin 11,3 miljardia vuodeosastojen menoja. Potilasmaksuja kertyi 1,2 miljardin markan verran, jolla katettiin menoista 8 prosenttia. Kuntien osuus erikoissairaanhoidon rahoituksesta oli 51 prosenttia ja valtion osuus noin 41 prosenttia. Valtio osallistuu erikoissairaanhoidon rahoittamiseen valtionosuuden lisäksi budjetin muiden momenttien kautta.

6.2.3. Sairaanhoidokustannukset

6.2.3.1. Sairausvakuutus

Sairausvakuutus korvaa osan sairauden aiheuttamista hoitokuluista. Vuonna 1994 lääkärinpalkkioista korvattiin 60 prosenttia. Jos palkkio ylitti vahvistetun korvaustaksan, korvaus laskettiin vain taksan mukaisesta määrästä. Tutkimus- ja hoitokorvauksista korvattiin 75 prosenttia taksan mukaisesta määrästä 70 markkaa ylittävältä osalta.

Lääkärin määräämistä lääkkeistä korvattiin 50 prosenttia 50 markkaa ylittävältä osalta. Eräiden vaikeiden ja pitkäaikaisten sairauksien hoitoon määrätyissä lääkkeissä omavastuu oli 25 markkaa ostokertaa kohti ja korvaus tämän jälkeen 75 prosenttia tai 100 prosenttia. Jos vakuutetulle korvaamatta jääneet lääkekustannukset ylittivät 3 100 markkaa, korvattiin ylimenevä osa kokonaan.

Sairausvakuutus korvasi kokonaan matkakustannukset, jotka ylittivät 45 markkaa yhdensuuntaista matkaa kohden. Lisäksi potilaalle korvattiin kokonaan matkakustannusten omavastuuosuus siltä osin kuin hänen maksettavakseen jääneet matkakustannukset ylittivät 900 markkaa vuodessa. Jos potilas oli tutkimuksen, hoidon tai liikenneolosuhteiden vuoksi joutunut yöpymään matkalla, hänelle maksettiin yöpymisrahaa enintään 120 markkaa vuorokaudelta.

Vuoden 1956 tai sen jälkeen syntyneiden osalta sairausvakuutus korvasi hampaiden hoitokulut. Tutkimuksesta ja ehkäisevästä hoidosta korvattiin 90 prosenttia taksan mukaisesta määrästä ja hammaslääkärin palkkiosta korvattiin 60 prosenttia. Oikomishoitoa ja proteeseihin liittyviä toimenpiteitä ei korvattu.

Sairausvakuutuksen korvaamat lääkkeiden ostokerrat ovat kasvaneet 1980-luvun alusta vuoteen 1991 asti, mutta laskeneet tämän jälkeen. Samoin korvattujen yksityislääkärissä käyntien sekä lääkärin määräämien tutkimus- ja hoitokertojen määrät kasvoivat vuoteen 1990 asti, mutta ovat viime vuosina vähentyneet selvästi. Sen sijaan korvattujen yksityishammaslääkärissä käyntien lukumäärä on kasvanut tasaisesti, koska iän perusteella korvaukseen oikeuttavien määrä kasvaa vuosi vuodelta (taulukko 39).

Vuosina 1991 - 1994 on sairausvakuutus korvannut sairaanhoitokuluja vuosittain noin 3,3 miljardilla markalla. Potilaiden itsensä kustannettavaksi jäänyt osuus on viime vuosina ollut 2,6 miljardia markkaa.

Taulukko 39. Sairausvakuutuksen omavastuukerrat vuosina 1980 - 1994

	Lääkkeiden ostokerrat 1000 kpl	Yksityis- lääkäri- käynnit 1000 kpl	Yksityis- hammaslääk. käynnit 1000 kpl	Yksityinen tutkimus ja hoito 1000 kpl	Matkat 1000 kpl
1980	13 472	3 262	-	1 138	4 090
1985	14 940	3 320	-	1 172	3 950
1990	16 161	3 903	517	1 327	3 550
1991	16 999	3 879	641	1 319	3 706
1992	16 389	3 499	651	1 097	3 142
1993	16 167	3 451	752	1 017	2 520
1994	15 590	3 161	778	920	2 503

Lähde: Kelan tilastollinen vuosikirja

Sairausvakuutuslain perusteella suoritetaan työnantajalle korvausta tämän järjestämästä työterveyshuollon ja muun terveydenhuollon kustannuksista. Työterveyshuolto on ehkäisevää terveydenhuoltoa, jota työnantajat ovat velvollisia järjestämään työntekijöilleen. Lakisääteisen työterveyshuollon lisäksi työnantajat voivat järjestää työntekijöilleen ja näiden perheenjäsenille vapaaehtoista terveydenhuoltoa, joka kuuluu myös korvattaviin kustannuksiin.

Vuodesta 1993 lähtien on työterveyshuollossa ollut käytössä asiakasmaksu, joka on 100 markkaa vuodessa. Maksua ei kuitenkaan peritä ehkäisevän terveydenhuollon palveluista. Sairausvakuutus korvasi työnantajalle 50 prosenttia tarpeellisista ja kohtuullisista työterveyshuollon kustannuksista. Työterveyshuollon kokonaiskustannukset (ilman terveyskeskuksissa järjestettyä työterveyshuoltoa) olivat 1,4 miljardia markkaa vuonna 1994. Tästä työnantajat kustansivat vakuutusmaksuilla lähes kaksi kolmasosaa vakuutettujen itsensä maksaessa loput.

Vuonna 1994 sairausvakuutuksen korvaamaan ammatilliseen ja lääkinnälliseen kuntoutukseen käytettiin yhteensä 337 miljoonaa markkaa.

6.2.3.2. Tapaturma- ja liikennevakuutus

Tapaturmavakuutuksesta korvataan työtapaturmasta tai ammattitaudista aiheutunut sairaanhoito. Liikennevakuutus korvaa kokonaisuudessaan tarpeelliset sairaanhoitokulut. Molemmissa vakuutuksissa sairaanhoitoon kuuluvat lääkärihoito, lääkkeet, proteesit, muut apuvälineet ja välttämättömät matkakustannukset.

Sekä lakisääteisen tapaturmavakuutuksen että liikennevakuutuksen korvaamien vahinkojen määrä on laskenut viime vuosina selvästi. Vuonna 1994 ilmoitettiin lakisääteiseen tapaturmavakuutukseen noin 119 670 tapaturmasta ja liikennevakuutukseen noin 81 250 vahingosta. Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksen korvaamat tapaturmat laskivat vuonna 1994 noin 13 500:aan

Tapaturmien määrien vähentymisen seurauksena laskivat tapaturmavahingon korvaukset noin 500 miljoonaan markkaan vuonna 1994. Sen sijaan liikennevakuutuksen korvaukset nousivat 246 miljoonaan markkaan. Tapaturmavakuutuksen korvaukset rahoitettiin lähes kokonaan työnantajien vakuutusmaksuilla ja liikennevakuutuksen korvaukset vakuutettujen vakuutusmaksuilla.

6.2.3.3. Avustuskassat

Sairaus- ja avustuskassat täydentävät sairausvakuutusta. Kassojen jäseninä ovat yleensä tietyn työnantajan palveluksessa olevat tai määrättyyn ammattikuntaan kuuluvat henkilöt. Sairauskassat voivat myöntää jäsenilleen ja heidän perheenjäsenilleen lakisääteisiä sairausvakuutusetuuksia ja niitä täydentäviä lisäetuuksia tai vain lisäetuuksia.

Vuonna 1994 avustuskassat maksoivat hoitokorvauksia 200 miljoonaa markkaa. Lisäetuuksia maksavan kassan jäseniltä peritään yleensä jäsenmaksuja, joilla rahoitetaan suurin osa korvauksista. Myös työnantajat osallistuvat kassan kustannuksiin.

6.2.4. Ympäristöterveydenhuolto

Ympäristöterveydenhuollon tarkoituksena on edistää väestön terveyttä ympäristöön vaikuttavin toimenpitein. Tämä vaatii ympäristön kemiallisen, fysikaalisen ja mikrobiologisen laadun tarkkailua, haitallisten ympäristötekijöiden poistamista ja niiden syntymisen ehkäisyä.

Vuonna 1994 ympäristöterveydenhuollon menot (ilman eläinlääkintää) laskivat edelleen, 195 miljoonaan markkaan. Kunnat maksoivat näistä menoista 59 prosenttia. Loput rahoitettiin valtionosuudella.

6.2.5. Työsuojelu

Työsuojelulla valvotaan työpaikkojen terveellisyyttä ja turvallisuutta. Tapaturmien torjunta on työpaikkavalvonnan keskeinen tavoite. Samalla pyritään säilyttämään työntekijöiden työkyky. Vuonna 1994 työsuojelumenot laskivat 253 miljoonaan markkaan. Valtio rahoitti tästä lähes kaiken työnantajien osuuden jäädessä 4 prosenttiin.

6.2.6. Muut palvelut

Muut palvelut koostuvat Kansanterveyslaitoksen, Lääkelaitoksen, Tuotevalvontakeskuksen, Säteilyturvakeskuksen, terveyskasvatuksen ja -valvonnan menoista sekä järjestöille myönnettyistä tuista. Vuonna 1994 näistä kertyi yhteensä 370 miljoonaa markkaa, joka oli 30 miljoonaa enemmän kuin edellisenä vuonna.

6.3. Verovähennykset

Vuodesta 1992 lähtien on verotuksesta poistettu sairauskulujen vähentämisoikeus.

7. TYÖTTÖMYYS

Vuonna 1994 työttömyys lisääntyi edelleen hieman ja työttömyyden hoitamiseen käytettiin 313 miljoonaa markkaa enemmän kuin edellisellä vuonna, yhteensä 28,1 miljardia. Työttömyyspäiväraha järjestelmää muutettiin vuonna 1994. Uudistuksen yhteydessä astui voimaan uusi etuus, työmarkkinatuki. Valtio rahoitti työttömyysmenoista yli 60 prosenttia.

Taulukko 40. Työttömyys -pääryhmän menot vuonna 1994 ja muutos vuodesta 1993

	Menot milj. mk	Muutos mk	Muutos kiintein hinnoin %
TYÖTTÖMYYS	28 126	313	0,0
TOIMEENTULOTURVA	21 597	146	-0,4
- Päivärahat	21 294	328	0,5
- Ansioturva	14 855	-262	-2,8
- Peruspäiväraha	5 133	-656	-12,3
- Työmarkkinatuki	1 307	1 307	***
- Eroraha ja aikuiskoulutuslisä	303	-182	-38,2
PALVELUT	6 529	167	1,5
- Työnvälitys	545	38	6,3
- Paikallishallinto	539	35	5,8
- Työvoiman liikkuvuus	6	2	48,4
- Työvoimakoulutus	2 117	53	1,4
- Työllisyytyöt	3 867	76	0,9

Vuonna 1994 oli työttömiä keskimäärin 456 000 ja työttömyysaste kohosi vuositasolla ennätyskalliseen 18,4 prosenttiin (taulukko 41). Samalla pidentyi työttömyyden kesto ja pitkäaikaistyöttömien määrä nousi nopeasti.

Taulukko 41. Työttömyys vuosina 1980 - 1994

	Työttömät keskim. 1000 henk.	Kaikki %	Työttömyysaste		Työttömyy- den kesto viikkoa
			Miehet %	Naiset %	
1980	114	4,7	4,7	4,7	24
1985	129	5,0	5,5	4,6	24
1990	88	3,4	4,0	2,8	15
1991	193	7,6	9,3	5,7	16
1992	328	13,1	15,5	10,5	22
1993	444	17,9	19,8	15,7	30
1994	456	18,4	19,9	16,7	39

Lähde: Työministeriö ja Tilastokeskus

7.1. Toimeentuloturva

Työttömyyden toimeentuloturva koostuu ansio- ja peruspäivärahasta, työmarkkinatuesta sekä erorahasta ja aikuiskoulutuslisästä. Vuonna 1994 nämä menot olivat 21,6 miljardia markkaa, joka oli noin 100 miljoonaa enemmän kuin edellisenä vuonna.

Vuonna 1994 tuli voimaan uusi etuus, työmarkkinatuki. Ansiosidonnaista päivärahaa ja peruspäivärahaa maksettiin vuonna 1994 vähemmän kuin edellisenä vuonna osan työttömistä siirtyessä työmarkkinatuen saajiksi.

Vuodesta 1993 lähtien ovat palkansaajat osallistuneet työttömyysvakuutuksen rahoitukseen. Vuonna 1993 vakuutusmaksu oli 0,2 prosenttia palkasta, mutta vuonna 1994 se kohosi 1,87 prosenttiin. Tämän korotuksen seurauksena nousi vakuutettujen rahoittama osuus työttömyyden toimeentuloturvamenoista runsaaseen 15 prosenttiin. Samalla työnantajien osuus laski 32 prosenttiin. Myös valtion osuus laski hieman, 53 prosenttiin.

7.1.1. Työttömyyspäivärahat

Työssä olleella 17 - 64-vuotiaalla työttömällä työnhakijalla, joka ei saa eläkettä, kuntoutusrahaa, sairauspäivärahaa, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa eikä lasten kotihoidon tuen lisäosaa tai erityishoitorahaa, on oikeus työttömyyspäivärahaan. Peruspäivärahaa ja ansiopäivärahaa maksetaan samoin edellytyksin, mutta ansiosidonnaisen päivärahan lisäedellytys on jäsenyys työttömyyskassassa.

Omassa, puolisonsa tai vanhempiensa yrityksessä työskentelevä tai päätoimisesti opiskeleva henkilö ei ole oikeutettu työttömyyspäivärahaan. Päätoimisella opiskelijalla ei myöskään ole oikeutta työttömyyspäivärahaan. Työttömyyspäivärahaan ei ole oikeutta siltä ajalta, jolta henkilö on oikeutettu saamaan irtisanomisajan palkkaa tai sitä vastaavaa korvausta.

Työttömyyspäivärahan maksaminen alkaa, kun henkilö on ollut työttömänä työnhakijana työvoimatoimistossa yhteensä viisi työpäivää. Omavastuu-aikaa laskettaessa otetaan huomioon työttömyyspäivät enintään kahdeksan perättäisen kalenteriviikon ajalta. Saman kalenterivuoden aikana ei lasketa uutta omavastuu-aikaa, vaikka työttömyys välillä keskeytyisikin.

Työttömällä on työn vastaanottovelvollisuus, mutta työttömän ei tarvitse kolmen ensimmäisen työttömyyskuukauden aikana ottaa vastaan työtä, joka ei vastaa hänen ammattitaitojaan.

Ensimmäistä kertaa työmarkkinoille tulevalla henkilöllä on oikeus työmarkkinatukeen.

7.1.1.1. Ansiopäiväraha

Ansioon suhteutettua päivärahaa saa vain työttömyyskassan jäsen. Jäsenyyden on täytynyt kestää vähintään kuusi kuukautta ennen työttömyyden alkamista. Lisäksi edellytetään, että henkilö kassan jäsenenä ollessaan on työttömyyttä edeltäneiden 24 kuukauden aikana ollut vähintään 26 viikkoa työssä ja työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa.

Ansioon suhteutettu päiväraha määräytyy työttömyyttä edeltäneiden palkkatulojen perusteella. Se muodostuu peruspäivärahan suuruudesta perusosasta (116 mk) ja ansio-osasta, joka oli 42 prosenttia päiväpalkan ja perusosan erotuksesta. Jos kuukausipalkka oli suurempi kuin 10 440 markkaa kuukaudessa, ansio-osa oli 20 prosenttia rajan ylittävästä päiväpalkasta. Lisäksi maksettiin lapsikorotus, joka oli 24 - 44 markkaa lasten lukumäärästä riippuen. Ansiopäivärahan suuruus lapsikorotuksineen sai olla enintään 90 prosenttia vakuutetun päiväpalkasta. Päivärahana maksettiin kuitenkin aina vähintään perusosa lapsikorotuksineen. Ansiopäiväraha oli verotettavaa tuloa.

Ansiopäivärahaa maksetaan enintään 500 työttömyyspäivältä neljän peräkkäisen kalenterivuoden aikana. Sen lisäksi sitä voidaan maksaa 60 vuoden ikään saakka työttömälle, joka on täyttänyt 55 vuotta ennen 500 päivän enimmäisajan umpeutumista.

Vuonna 1994 ansiopäivärahojen saajien määrä kääntyi laskuun. Samalla keskimääräinen ansiopäivärahakauden pituus nousi 131 päivään eli hieman yli 6 kuukauteen (taulukko 42). Ansiopäivärahojen keskiarvo oli 198 markkaa.

Taulukko 42. Työttömyyspäivärahojen ja työmarkkinatuen saajat vuosina 1980 - 1994

	PERUSPÄIVÄRAHA		ANSIOPÄIVÄRAHA		TYÖMARKKINATUKI	
	saajat vuoden aikana 1000 kpl	keskim. aika päivinä	saajat vuoden aikana 1000 kpl	keskim. aika päivinä	saajat vuoden aikana 1000 kpl	keskim. aika päivinä
1980	140,4	75	137,6	60	-	-
1985	189,0	90	189,3	66	-	-
1990	126,0	67	171,3	70	-	-
1991	236,5	85	339,1	76	-	-
1992	325,9	114	489,3	100	-	-
1993	363,1	134	596,2	118	-	-
1994	280,5	154	544,4	131	123,6	96

Lähde: Kelan tilastollinen vuosikirja ja STM Vakuutusosasto

Vuonna 1994 ansiopäivärahoja maksettiin lähes 14,9 miljardia markkaa, mikä oli 262 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Vakuutettujen osuus ansiopäivärahojen rahoituksesta nousi huomattavasti, noin 20 prosenttiin. Sekä valtion että työnantajien osuus oli 40 prosenttia.

7.1.1.2. Peruspäiväraha

Peruspäiväraha uudistettiin vuonna 1994. Peruspäivärahan myöntämisedellytykset muuttivat samaksi kuin ansiosidonnaisen päivärahan, mutta erona on, että peruspäivärahaa maksetaan niille työttömille työnhakijoille, jotka eivät ole työttömyyskassan jäseniä. Myös peruspäivärahaa maksetaan enintään 500 päivän ajan neljän peräkkäisen kalenterivuoden aikana. Työttömälle, joka on täyttänyt 55 vuotta ennen enimmäisajan täyttymistä, maksetaan peruspäivärahaa 60 vuoden ikään saakka.

Peruspäivärahan tarveharkinta poistui asteittain vuonna 1994. Päivärahan suuruus oli vuonna 1994 sama kuin edellisenä vuonna eli täysimääräisenä 116 markkaa. Lapsikorotukset olivat samat kuin ansiopäivärahassa. Kuukaudessa laskettiin olevan keskimäärin 21,5 korvauspäivää. Myös peruspäiväraha on verotettavaa tuloa.

Vuonna 1994 peruspäivärahan saajien määrä laski noin 280 500 henkilöön. Lasku johtuu uuden tuen, työmarkkinatuen, voimaan tulosta. Peruspäivärahaa saatiin vuonna 1994 keskimäärin 154 päivää eli runsaan 7 kuukauden ajan (taulukko 42).

Valtio maksoi peruspäivärahoja runsaat 5,1 miljardia markkaa vuonna 1994. Tämä oli 656 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna.

7.1.1.3. Työmarkkinatuki

Työmarkkinatukeen on oikeus työttömällä työnhakijalla, joka on saanut perus- tai ansiopäivärahaa enimmäisajan tai joka ei ole oikeutettu työttömyyspäivärahaan, koska ei täytä työssäolohtoa. Työmarkkinatuki on tarveharkintainen. Huomioon otetaan hakijan ja hänen

avio- ja avopuolison tulot. Tuloraja on huoltovelvollisella 5 540 markkaa kuukaudessa ja perheettömällä 3 700 markkaa. Huoltovelvollisen tulorajaa korotetaan 630 markkaa jokaisesta alle 18-vuotiaasta lapsesta. Maksettavasta työmarkkinatuesta vähennetään 75 prosenttia tulorajan ylittävistä tuloista. Tarveharkintaa ei kuitenkaan sovelleta 180 ensimmäisen päivän ajalta, kun työmarkkinatuki myönnetään työttömyyspäivärahan jälkeen.

Ensimmäistä kertaa työmarkkinoille tulevalla on 3 kuukauden pituinen odotusaika. Ammattiin valmistuneella ei odotusaikaa ole.

Työmarkkinatuen maksamiselle ei ole enimmäisaikaa. Tuki on verotettavaa tuloa.

Vuonna 1994 työmarkkinatukea maksettiin lähes 123 600:lle henkilölle. Tuen keskimääräinen suuruus oli 110 markkaa/päivä. Yhteensä tukea maksettiin 1,3 miljardin markan verran. Valtio rahoitti työmarkkinatuen kokonaan.

7.1.2. Eroraha ja aikuiskoulutuslisä

Eroraha on tarkoitettu ikääntyvälle palkansaajalle, joka on menettänyt työpaikkansa yrityksen vähennettyä työvoimaansa tuotannollisista tai taloudellisista syistä. Lisäksi edellytetään, että työntekijän uudelleen työhön sijoittuminen on vaikeaa iän tai muun syyn vuoksi. Erorahan saaminen edellyttää, että hakija on ilmoittautunut työnhakijaksi työvoimatoimistoon.

Virkasuhteessa olleelta edellytetään, että hän on 50 - 64 tai 43 - 49-vuotias ja hänen täysien ikävuosiensa ja viimeisen työ- tai virkasuhteen täysien työssäolovuosien summa on vähintään 50. Lisäksi edellytetään 5 vuoden yhtäjaksoista virka- tai työsuhdetta tai vähintään 8 vuoden kahta peräkkäisestä työsuhdetta.

Eroraha koostuu perusosasta, palveluvuosi- ja ansiolisästä. Vuonna 1994 perusosa oli 4 600 markkaa ja suurin ansiolisä 3 927 markkaa. Palvelusvuosilisä on 5 työvotta ylittävältä ajalta 201 markka täydeltä työvuodelta. Alle 50-vuotias sai palvelusvuosilisan, jos hänen ikänsä ja työvuosien summa ylitti luvun 55.

Eroraha oli verotonta tuloa.

Aikuiskoulutuslisän saa taloudellisista tai tuotannollisista syistä irtisanottu 30 - 64-vuotias työntekijä, jonka koulutus alkaa vuoden kuluessa työsuhteen päättymisestä. Lisäksi koulutuksen tulee olla tarpeen hakijan työllistämismahdollisuuksien lisäämiseksi. Myös toistaiseksi lomautetuilla on mahdollisuus saada aikuiskoulutuslisää.

Vuonna 1994 aikuiskoulutuslisä oli 1 100 markkaa kuukaudelta. Sitä myönnettiin enintään 18 kuukaudelta 24 kuukauden aikana. Aikuiskoulutuslisä oli verotonta tuloa.

Vuonna 1994 eroraha myönnettiin runsaalle 22 900 hakijalle ja aikuiskoulutuslisä lähes 11 900 työntekijälle, yhteensä 303 milj. markan verran. Sekä erorahan saajien ja maksettujen erorahojen määrä vähenivät edellisestä vuodesta. Keskimääräinen eroraha laski 11 500 markkaan. Työnantajat maksoivat erorahat.

7.2. Palvelut

Työttömyyspalvelujen tarkoituksena on helpottaa työttömien työn hakemista sekä ylläpitää ja kehittää työttömien ammattitaitoa. Vuonna 1994 näihin aktivoiviin työvoimapolitiisiin toimiin käytettiin 6,5 miljardia markkaa vuonna - 167 miljoonaa enemmän kuin edellisellä vuonna.

7.2.1. Työnvälitys

Julkisen vallan järjestämän työnvälityksen tehtävänä on palvella työnhakijoita ja työnantajia niin, että työnhakijat saavat työtä ja työnantajat työntekijöitä. Työnantajan on ilmoitettava merkittävistä työvoiman käyttöä koskevista muutoksista ja avoimiksi tulevista työpaikoista työvoimaviranomaisille. Työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautunut on pyrittävä työllistämään ensisijaisesti työssäkäyntialueellaan tai ohjaamaan työnsaantia edistävään koulutukseen. Työnvälitys on sen käyttäjille maksutonta.

Työttömälle voidaan myöntää liikkuvuusavustusta, jos hän on halukas työvoimaviranomaisen osoituksesta muuttamaan sellaiselle paikkakunnalle, jolla hänen alansa työvoimaa ei ole saatavissa.

Vuoden 1994 aikana ilmoittautui työvoimatoimistoon yhteensä lähes 820 000 työtöntä työnhakijaa. Samanaikaisesti nousi avoinna olleiden työpaikkojen määrä ensimmäisen kerran laman alkamisen jälkeen (Taulukko 43). Työnvälityksen menot olivat 545 miljoonaa markkaa.

Taulukko 43. Työnvälitys ja työvoimakoulutus vuosien 1981 - 1994 aikana (1 000)

	Työttömät työnhakijat	Avoinna olleet työpaikat	Työvoima- koulutuksen aloittaneet	Työvoimahal- linnon toimen- pitein työllistetyt
1981	343,3	263,2	32,0	-
1985	393,8	249,2	33,4	109,9
1990	318,7	340,9	36,1	103,9
1991	464,9	196,9	51,8	133,6
1992	646,8	127,8	73,0	174,6
1993	768,8	114,2	70,0	193,2
1994	819,4	153,8	81,7	215,0

Lähde: Työministeriö

7.2.2. Työvoimakoulutus

Työvoimakoulutuksella parannetaan työnhakijoiden ammattitaitoa ja ammatillista liikkuvuutta. Koulutus on pääasiassa aikuisille tarkoitettua ammatillista koulutusta. Työvoimaviranomaiset osoittavat työllisyyskoulutukseen henkilöitä, jotka ovat työttömiä tai työttömyysuhan alaisia ja joiden ammattitaidon ylläpitämiseksi tai lisäämiseksi täydennys- tai jatkokoulutus on tarpeen. Työllisyyskoulutusta voidaan antaa myös henkilöille, jotka tarvitsevat koulutusta siirtyäkseen ammatteihin, joissa ammattitaitoisesta työvoimasta on puutetta. Koulutuksen ajalta maksetaan työttömälle työllisyyspäivärahan suuruista päivärahaa.

Työvoimakoulutukseen on laman myötä panostettu vuosi vuodelta enemmän. Vuonna 1994 työvoimakoulutuksen aloitti 81 700 henkilöä, mikä oli 11 700 henkilöä enemmän kuin aikaisempana vuonna (taulukko 43). Valtio käytti työvoimakoulutukseen 2,1 miljardia markkaa - noin 50 miljoonaa enemmän kuin vuonna 1993.

7.2.3. Työllisyystyöt

Mikäli työtön työnhakija ei sijoitu avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen, on valtion tai kunnan pyrittävä järjestämään hänelle työllisyysmäärärahojen avulla mahdollisuus työn tekemiseen. Nämä toimenpiteet on suunnattu erityisesti nuoriin, pitkäaikaistyöttömiin ja vajaakuntoisiin. Lisäksi myönnetään ns. starttirahaa yrittäjäksi ryhtyvälle työttömälle. Työvoimapolitiittisin toimenpitein työllistetyille maksetaan työllisyyspäivärahan suuruista päivärahaa.

Työvoimapolitiittisin toimenpitein on työllistetty vuosi vuodelta yhä enemmän työttömiä. Vuonna 1994 noin 215 000 henkilöä. Tämä oli lähes 23 000 enemmän kuin edellisenä vuonna (taulukko 43). Vuonna 1994 valtio käytti työllisyystöihin työllisyysmäärärahoja lähes 3,9 miljardia, joka oli noin 80 miljoonalla enemmän kuin edellisenä vuonna.

8. VANHUUS JA VAMMAISUUS

Vanhuus ja vammaisuus -ryhmän menot ovat sosiaalimenoista kaikkein suurimmat, yhteensä 83,2 miljardia markkaa vuonna 1994. Tämä oli 2,6 miljardia enemmän kuin edellisenä vuonna. Lisäyksestä oli eläkkeiden osuus 2,3 miljardia. Eläkkeisiin ei tehty vuonna 1994 indeksikorotuksia. Vanhusten ja vammaisten palvelujen tuottamiseen käytettiin 9,7 miljardia markkaa, 438 miljoonaa enemmän kuin edellisenä vuonna.

8.1. Toimeentuloturva

Vuonna 1994 vanhusten ja vammaisten toimeentuloturvaan käytettiin 73,5 miljardia markkaa, josta lähes 69,7 miljardia oli eläkemenoja.

8.1.1. Eläkkeet

Eläkejärjestelmä koostuu pääpiirteissään kansaneläke- ja työeläkejärjestelmästä sekä eräistä erityisriskejä varten säädetyistä laeista. Kansaneläkejärjestelmään kuuluvat kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat ja työeläkejärjestelmään kuuluvat työsuhteessa olleet tai yrittäjätoimintaa harjoittaneet henkilöt.

Työeläkejärjestelmä jakaantuu yksityiseen ja julkiseen sektoriin. Molemmissa järjestelmissä työeläke on suhteutettu työssäoloajan ansioihin. Yksityisellä sektorilla eläkettä kertyy 1,5 % vuodessa ja täysi eläke (60 %) ansaitaan 40 vuodessa. Julkisella sektorilla kertymäprosentti oli ennen 31.12.1992 alkaneissa eläkkeissä 2,2 ja täysi eläke (66 %) ansaitaan 30 vuodessa. Vuonna 1994 eläkkeen karttumaprocentti nousi yli 60-vuotiailla 2,5 %:iin vuodessa. Julkiset eläkejärjestelmät siirtyivät TEL-tasoiseen eläketurvaan 1.1.1993 alkaen niiden palvelusuhteiden osalta, jotka alkoivat tämän ajankohdan jälkeen. Siirtyminen TEL-tasoiseen eläketurvaan aiheuttaa muutoksia julkisella sektorilla työskenteleville myös ennen 1.1.1993 palvelukseen tulleiden eläketurvaan 1.1.1995 alkaen siirtymäkauden säännösten mukaisesti. Näin eri ansioeläkejärjestelmät yhdenmukaistuvat vähitellen.

Taulukko 44. Vanhuus ja vammaisuus -pääryhmän menot vuonna 1994 ja muutos vuodesta 1993

	Menot milj. mk	Muutos milj. mk	Muutos kiintein hinnoin %
VANHUUS JA VAMMAISUUS	83 227	2 624	2,1
TOIMEENTULOTURVA	73 500	2 187	1,9
- Eläkkeet	69 668	2 302	2,3
- Vanhuuseläkkeet	41 436	1 482	2,6
- Varsinaiset vanhuuseläkkeet	40 073	1 286	2,2
- Varhennetut vanhuuseläkkeet	1 364	198	15,7
- Työkyvyttömyyseläkkeet	17 242	503	1,9
- Varsinaiset työkyvyttömyyseläkkeet	13 164	250	0,8
- Yksilölliset varhaiseläkkeet	4 078	253	5,5
- Erityiset varhaiseläkkeet	4 552	49	0,0
- Työttömyyseläkkeet	2 373	59	1,4
- Osa-aikaeläkkeet	137	75	118,6
- Sukupolvenvaihdoseläke	494	- 6	-2,3
- Luopumiseläke/korvaus	488	- 14	-3,8
- Rintamaveteraanieläkkeet	1 061	- 64	-6,7
- Perhe-eläkkeet	6 437	266	3,2
- Sotilasvammat ja tapaturmat	3 348	- 82	-3,5
- Sotilastapaturmakorvaukset	1 779	- 245	-13,1
- Tapaturmavakuutuksen eläkkeet	1 124	153	14,5
- Liikennevak. jatkuvat korvaukset	445	9	1,0
- Muu toimeentuloturva	484	- 32	-7,2
- Vammaistuet	160	- 3	-2,9
- Hautausavustukset	26	- 2	-8,2
- Ryhmähenkivakuutus	209	- 23	-10,9
- Muut etuudet	89	- 4	-5,3
PALVELUT	9 727	438	3,6
- Vanhusten laitoshuolto	3 341	- 11	-1,4
- Vammaisten laitoshuolto	944	- 55	-6,5
- Suojatyö ja työhön kuntoutus	552	44	7,5
- Vammaisten ammatti- ja lasten koulut	298	- 10	-4,3
- Kuntoutus	699	87	13,0
- Kotipalvelut	1 603	49	2,0
- Muut palvelut	2 289	332	15,7
- Vammaispalvelut	609	53	8,3
- Omaishoidon tuki	292	22	7,0
- Muut	1 388	258	21,5

Kansaneläke täydentää työeläkkeiden antamaa toimeentuloturvaa. Kansaneläke koostuu pohjaosasta ja lisäosasta. Kaikki eläkkeensaajat saavat pohjaosan. Lisäosan määrään vaikuttavat vakuutetun muut eläketulot. Lisäksi voidaan maksaa erilaisia lisiä muun muassa lapsikorotus, puolisolisä tai rintamalisä. Vuonna 1994 kansaneläkkeen pohjaosa oli 437 markkaa ja täysi lisäosa 2 042 markkaa kuukaudessa I kuntaryhmässä.

Eläkkeiden tasoa korotetaan vuosittain indekseillä, mutta vuonna 1994 korotuksista luovuttiin maan taloudellisen tilanteen vuoksi. Eläkkeet ovat yleistä perhe-eläkettä lukuunottamatta veronalaista tuloa.

Kaikkiaan eläkkeitä maksettiin lähes 69,7 miljardia markkaa vuonna 1994. Tämä oli 2,3 miljardia enemmän kuin edellisenä vuonna. Suhteellisesti eniten kasvoivat varhennettujen vanhuuseläkkeiden ja osa-aikaeläkkeiden menot.

Vuonna 1994 maksetuista eläkkeistä työnantajat rahoittivat 68 prosenttia ja työntekijät 20 prosenttia - työntekijöiden 3 prosentin suuruinen eläkemaksu tuli voimaan vuoden 1993 alusta. Valtion ja kuntien osuudet jäivät alle kymmenen prosentin.

Taulukkoon 45 on koottu kaikkien eläkkeensaajien osuus väestöstä 1980- ja 1990-luvuilla. Vuonna 1994 yli 16-vuotiaista 29 prosenttia sai jotain eläkettä. Erityisesti ikäryhmässä 60 - 64-vuotiaat on eläkeläisten osuus lisääntynyt 1980-luvun alusta huomattavasti. Osuus oli yli 83 prosenttia vuonna 1994. Samalla on eläkettä saavien osuus ikäryhmässä 50 - 59 laskenut viime vuosina.

Taulukko 45. Kaikki eläkkeensaajat vuosien 1980 - 1994 lopussa

	Eläkkeen saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %						Yhteensä
		16-39	40-49	50-54	55-59	60-64	65-	
1980	966 375	2,3	8,6	19,2	39,6	64,3	100,0	25,8
1985	1 036 497	2,3	7,5	17,3	40,4	69,0	100,0	26,6
1990	1 133 454	2,1	7,2	17,3	41,1	80,9	100,0	28,6
1991	1 141 881	2,1	7,1	16,9	40,0	80,6	100,0	28,6
1992	1 152 461	2,0	7,2	16,9	39,3	81,4	100,0	28,7
1993	1 167 200	2,0	7,1	16,5	38,5	82,3	100,0	28,9
1994	1 182 000	2,3	7,2	16,1	37,2	83,4	100,0	29,1

Taulukko ei sisällä lapseneläkkeitä eikä osa-aikaeläkkeitä.

Lähde: ETK ja KELA

8.1.1.1. Vanhuuseläkkeet

Kansaneläkkeen vanhuuseläkkeen saa 65 vuotta täyttänyt henkilö. Työeläkejärjestelmässä vanhuuseläkettä saa työntekijä, joka on täyttänyt eläkeiän. Vuonna 1994 julkisella sektorilla yleinen eläkeikä oli 63 (65 vuotta 31.12.1992 jälkeen palvelukseen tulleilla) ja yksityisellä sektorilla 65 vuotta.

Vuoden 1986 alusta on yksityisellä sektorilla 60 - 64-vuotiailla ollut mahdollisuus ottaa eläke varhennettuna. Julkiselle sektorille tämä oikeus tuli 1.7.1989 ja se koski 58 - 62-vuotiaita työntekijöitä. Varhennettu vanhuuseläke on pysyvästi alempi kuin normaali vanhuuseläke. Molemmilla sektoreilla on myös mahdollisuus lykätä eläkkeelle lähtöä yli eläkeiän, jolloin yksityisellä sektorilla eläkkeeseen lasketaan ns. lykkäyskorotus.

Vuonna 1994 vanhuuseläkettä sai lähes 789 400 henkilöä ja sen keskimääräinen suuruus oli 4 387 markkaa kuukaudessa. Vanhuuseläkkeen saajien määrä on viime aikoina lisääntynyt vuosittain noin 12 000 - 14 500 henkilöllä. Heistä on varhennetun vanhuuseläkkeen saajia ollut noin 4 000 (taulukot 46 ja 47).

Taulukko 46. Vanhuuseläkkeen saajat vuosien 1980 - 1994 lopussa

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä (%)			
		40-54	55-59	60-64	65-
1980	610 095	0,1	1,3	11,3	100,0
1985	661 013	0,2	1,7	12,9	100,0
1990	737 154	0,3	1,9	18,8	100,0
1991	750 903	0,3	1,9	19,2	100,0
1992	762 566	0,3	2,0	20,0	100,0
1993	776 810	0,3	2,0	20,8	100,0
1994	789 392	0,3	2,0	21,2	100,0

Sisältää varhennetun vanhuuseläkkeen saajat
Lähde: ETK ja KELA

Taulukko 47. Varhennetun vanhuuseläkkeen saajat vuosien 1986 - 1994 lopussa

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %		
		58-59	60-64	65-
1986	7 228	-	2,6	0,1
1990	21 335	0,1	4,4	1,5
1991	25 243	0,1	4,6	2,0
1992	29 542	0,1	5,0	2,4
1993	34 064	0,2	5,6	2,8
1994	38 074	0,2	5,3	3,4

Lähde: ETK ja KELA

Vuonna 1994 vanhuuseläkkeitä maksettiin 41,4 miljardia markkaa, mikä oli 1,5 miljardia enemmän kuin edellisenä vuonna. Varhennettujen vanhuuseläkkeiden menot kasvoivat selvästi edellisestä vuodesta. Työnantajat maksoivat vanhuuseläkkeistä 69 prosenttia työntekijöiden osuuden ollessa 20 prosenttia. Kunnat ja valtio rahoittivat loput menot.

8.1.1.2. Työkyvyttömyyseläkkeet

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää 16 - 64-vuotiaalle työkyvyttömäksi todetulle henkilölle tai työntekijälle, jolla on työkykyä alentava sairaus, vika tai vamma ja jonka työkyvyttömyyden arvioidaan kestävän vähintään vuoden. Työeläkejärjestelmissä työkyvyttömyyseläke myönnetään täytenä, kun työkyvyn katsotaan vähentyneen ainakin 3/5 ja osatyökyvyttömyyseläkkeenä, jos työkyvyn katsotaan vähentyneen 2/5 - 3/5. Osaeläke on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä.

Vuoden 1986 alusta on yksityisellä sektorilla voitu myöntää yksilöllinen varhaiseläke pitkään työssä olleelle 55 - 64-vuotiaalle henkilölle, jonka työkyky on siinä määrin pysyvästi heikentynyt ettei hän voi enää jatkaa nykyistä työtään samassa työpaikassa. Julkisella sektorilla yksilöllinen varhaiseläke on voitu myöntää 1.7.1989 alkaen 55 - 62-vuotiaalle. Vuonna 1994 yksilöllisen varhaiseläkkeen ikäraja nousi kaikilla sektoreilla 58 vuoteen. Ennen vuotta 1940 syntyneillä ikäraja säilyi kuitenkin 55 vuodessa.

Työkyvyttömyyseläkeläisten määrä on viime aikoina noussut noin 1 000 henkilöllä vuosittain. Vuonna 1994 työkyvyttömyyseläkettä sai runsaat 310 600 henkilöä. 60 - 64-vuotiaista jo lähes 47 prosenttia oli työkyvyttömyyseläkkeellä. Heidän osuuteensa on noussut vuoden 1986 jälkeen tasaisesti yksilöllisen varhaiseläkkeen tultua voimaan (taulukot 48 ja 49). Keskimääräinen työkyvyttömyyseläke oli suuruudeltaan 4 767 markkaa kuukaudessa.

Vuonna 1994 työkyvyttömyyseläkkeitä maksettiin yhteensä 17,2 miljardin markan verran. Tämä oli 503 miljoonaa enemmän kuin edellisellä vuonna. Erityisesti kasvoivat yksilöllisen varhaiseläkkeen menot. Työnantajat maksoivat kaksi kolmasosaa työkyvyttömyyseläkemenoista työntekijöiden osuuden ollessa 22 prosenttia. Loput menot katettiin kuntien ja valtion rahoituksella.

Taulukko 48. Työkyvyttömyyseläkkeen saajat vuosien 1980 - 1994 lopussa

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %						
		16-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-64	16-64
1980	274 751	1,2	1,7	2,8	6,8	20,7	39,1	8,7
1985	261 277	0,9	1,5	2,9	5,9	18,3	36,0	8,0
1990	300 932	0,8	1,5	3,0	5,7	22,6	40,0	9,1
1991	305 409	0,8	1,4	2,9	5,7	21,9	42,0	9,2
1992	308 539	0,8	1,4	2,8	5,8	21,6	43,9	9,3
1993	309 732	0,8	1,4	2,8	5,8	21,1	45,6	9,3
1994	310 627	0,8	1,4	2,7	5,9	20,5	46,8	9,3

Sisältää yksilölliset varhaiseläkkeet

Lähde: ETK ja KELA

Taulukko 49. Yksilöllisen varhaiseläkkeen saajat vuosien 1986 - 1994 lopussa

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %	
		55-59	60-64
1986	8 814	1,6	1,8
1990	43 287	8,7	8,3
1991	50 398	8,8	11,1
1992	56 200	8,5	13,7
1993	60 310	8,2	15,8
1994	63 392	7,7	17,5

Lähde: ETK ja KELA

8.1.1.3. Erityiset varhaiseläkkeet

Erityiset varhaiseläkkeet koostuvat työttömyys-, osa-aika-, sukupolvenvaihdos-, luopumis-, rintamasotilas- ja rintamaveteraaniseläkkeistä. Vuonna 1994 näitä eläkkeistä maksettiin 4,5 miljardin markan verran - yhtä paljon kuin edellisenä vuonna.

Työttömyyseläketta voi saada 60 vuotta täyttänyt pitkäaikaisesti työtön henkilö. Lisäksi edellytetään, että henkilö on saanut työttömyyspäivärahaa 200 päivältä viimeksi kuluneiden 60 viikon aikana tai on saanut enimmäismäärän ansioon suhteutettua työttömyyspäivärahaa ja jolle ei voida osoittaa sellaista työtä, jonka vastaanottamisesta kieltäytyessään hän menettäisi oikeutensa työttömyyspäivärahaan.

Työttömyyseläkkeen saajien määrä kasvoi nopeasti 80-luvun alussa, mutta viime vuosina heidän määränsä on vähentynyt selvästi (taulukko 50). Vuoden 1994 lopussa oli työttömyyseläkkeellä 42 962 henkilöä ja keskieläkkeen suuruus oli 4 847 markkaa kuukaudessa. Kaikkiaan työttömyyseläkkeitä maksettiin lähes 2,4 miljardin markan verran. Työnantajat kustansivat työttömyyseläkemenosta 73 prosenttia työntekijöiden osallistuessa 21 prosentilla. Kuntien ja valtion osuudet olivat pienet.

Taulukko 50. Erityisten varhaiseläkkeiden saajat vuosien 1980 - 1994 lopussa

	Työttö- myys- eläke	Osa- aika- eläke	Sukupol- venvaihdos- eläke	Luopumis- eläke/ korvaus	Rintama- lisä
1980	14 797	-	5 478	4 940	201 958
1985	54 033	-	12 223	6 383	253 922
1990	55 486	427	16 168	22 759	262 820
1991	47 764	699	15 552	24 941	254 776
1992	43 719	1 219	14 804	30 276	243 324
1993	42 793	2 257	13 972	33 885	231 889
1994	42 962	4 467	13 432	33 363	219 942

Lähde: ETK ja KELA

Osa-aikaeläkkeelle voi siirtyä 58 - 64-vuotias pitkään työssä ollut, ei muuta omaa eläkettä saava työntekijä, joka siirtyy kokoaikaisesta työstä osa-aikatyöhön. Vuonna 1994 osa-aikaeläkkeen alaikäraja aleni kahdella vuodella. Samalla muutettiin osa-aikaeläkettä niin, ettei se alenna tulevaa työkyvyttömyys-, työttömyys- tai vanhuuseläkettä. Osa-aikaeläke on ollut yksityisellä sektorilla voimassa vuodesta 1987. Julkisella sektorilla osa-aikaeläkkeen on voinut saada 1.7.1989 alkaen 58 - 62-vuotias työntekijä.

Osa-aikaeläkkeen suosio on viime vuosina kasvanut voimakkaasti (taulukko 50). Vuonna 1994 osa-aikaeläkeläisten määrä kaksinkertaistui eläkkeen ikärajan alenemisen ja eläkkeen ehtojen muuttuessa edullisemmiksi. Osa-aikaeläkkeitä maksettiin vuonna 1994 kaksinkertainen määrä edelliseen vuoteen verrattuna, yhteensä 137 miljoonaa markkaa. Työnantajat rahoittivat noin 83 prosenttia osa-aikaeläkkeistä vakuutettujen rahoittaessa loput.

Sukupolvenvaihdoseläkettä voi saada 55 - 64-vuotias viljelijä, joka luovuttaa jatkamiskelpoisen tilansa lähisukulaiselle. Näiden eläkkeiden määrä on lähes kolminkertaistunut 1980-luvun alusta, mutta viime vuosina määrä on vähentynyt hieman (taulukko 50). Vuonna 1994 sukupolvenvaihdoseläkkeitä maksettiin yhteensä 494 miljoonaa markkaa. Valtio maksoi näistä eläkkeistä 68 prosenttia, vakuutettujen maksaessa loput.

Luopumiseläkettä myönnettiin vuoteen 1992 asti 55 vuotta täyttäneelle viljelijälle, joka luopui tilastaan. Vaimo, jonka mies oli oikeutettu luopumiseläkkeeseen, sekä naisleski, sai eläkettä jo 45-vuotiaana. Luopumiskorvaus on uusi korvauslaji, joka on tullut osittain luopumiseläkkeen tilalle. Se on voimassa vuosina 1993 - 1995. Vuoden 1994 lopussa luopumiseläkettä/korvausta maksettiin lähes 33 400 henkilölle (taulukko 50) yhteensä noin 488 miljoonan markan verran. Valtio maksoi luopumiseläkkeet ja -korvaukset kokonaisuudessaan.

Rintamalisää ja ylimääräistä rintamalisää voidaan maksaa kansaneläkettä saavalle rintamasotilaille, rintamapalvelukseen osallistuneelle naiselle, linnoitusrakentajana toimineelle työvelvolliselle sekä vuoden 1918 sodan nais- ja miespuolisille veteraaneille.

Vuoden 1994 lopussa valtio maksoi rintamaisia lähes 220 000 henkilölle yhteensä vajaan 1,1 miljardin markan verran. Tämä oli hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna.

8.1.1.4. Perhe-eläkkeet

Leskellä ja lapsilla on oikeus kahteen lakisääteiseen eläkkeeseen: työeläkkeeseen ja yleiseen perhe-eläkkeeseen. Ne riippuvat määrältään toisistaan. Erilaisilla vapaaehtoisilla vakuutuksilla työeläkkeen lisäedut täydentävät lakien ja sopimusten antamaa turvaa. Perhe-eläkeuudistuksen jälkeen, joka toteutui 1.7.1990, perhe-eläke myönnetään julkisilla ja yksityisillä aloilla samoin edellytyksin. Sen voivat saada alle 18-vuotiaat lapset ja alle 65-vuotias mies- tai naispuolinen leski.

Työeläkkeen perhe-eläkettä maksetaan leskelle, kun avioliitto on solmittu ennen kuin edunjättäjä on täyttänyt 65 vuotta ja kun leskellä on tai on ollut yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa. Lesken eläke lakkaa uuden avioliiton vuoksi vain, jos leski on uudelleen avioituisaan alle 50-vuotias. Lapseton leski saa perhe-eläkettä, jos leski on edunjättäjän kuollessa vähintään 50-vuotias tai hän on pitkäaikaisesti työkyvytön ja ollut avioliitossa ennen edunjättäjän kuolemaa ainakin 5 vuotta ja että avioliitto on solmittu ennen kuin leski oli täyttänyt 50 vuotta. Lapsi saa perhe-eläkkeen, jos hän on edunjättäjän kuollessa alle 18-vuotias. Lapsen eläke päättyy lapsen täyttäessä 18 vuotta.

Lesken osuus edunjättäjän eläkkeestä on 17-50 prosenttia sen mukaan, kuinka monta lasta on edunsaajana. Perhe-eläke on edunjättäjän eläkkeen suuruinen silloin, kun edunsaajana on leski ja vähintään kaksi lasta. Jos edunjättäjä kuollessaan ei ole eläkkeellä, lasketaan perhe-eläke työkyvyttömyyseläkkeestä, johon hänellä olisi ollut oikeus kuolinhetkellä.

Kansaneläkkeessä leskelle ensimmäiseltä kuudelta kuukaudelta maksettavaa eläkettä sanotaan alkueläkkeeksi ja sen jälkeistä eläkettä jatkoeläkkeeksi. Leski, jolla on huollettavanaan lapsi saa aina jatkoeläkkeen. Perhe-eläkettä ei makseta samalta ajalta kuin kansaneläkettä tai rintamasotilaseläkettä. Leskeneläke lakkaa, kun leski täyttää 65 vuotta tai solmii alle 50-vuotiaana uuden avioliiton. Alle 40-vuotiaan lesken jatkoeläke lakkaa,

kun lapsi täyttää 16 vuotta. Myös lapsi saa perhe-eläkettä, jos hän on edunjättäjän kuollessa alle 18-vuotias. Opiskelevalla alle 21-vuotiaalla lapsella on myös oikeus perhe-eläkkeeseen.

Kansaneläkkeen leskeneläkkeen alkueläke muodostuu pohjaosasta ja lesken muista tuloista riippuvasta lisäosasta. Vuonna 1994 pohjaosa oli 437 markkaa kuukaudessa ja lisäosan täysi määrä oli 2 042 markkaa kuukaudessa. Lapsen eläkkeen perusmäärä oli 257 markkaa kuukaudessa. Lisäksi alle 18-vuotias lapsi voi saada täydennysmäärän, joka vuonna 1994 oli enintään 343 markkaa kuukaudessa. Jos lapsen molemmat vanhemmat ovat kuolleet, lapsen eläke maksetaan kummankin vanhemman jälkeen.

Edunsaajille saman edunjättäjän jälkeen eri järjestelmistä maksettavat perhe-eläkkeet yhteensovitetään keskenään.

Leskeneläkkeiden määrä on kasvanut tasaisesti vuosi vuodelta, samoin lapsen eläkkeet viime vuosina (taulukko 51). Vuonna 1994 lesken eläkkeen keskieläke oli 2 019 markkaa ja lapsen eläkkeen keskieläke 1 392 markkaa kuukaudessa. Eläkesovituksen takia noin kolmannes leskeneläkkeistä oli suuruudeltaan 0 markkaa. Kaikkiaan perhe-eläkkeitä maksettiin 6,4 miljardin markan verran. Työnantajat kustansivat perhe-eläkkeiden menoista noin 76 prosenttia vakuutettujen osuuden ollessa 16 prosenttia ja valtion 7 prosenttia.

Taulukko 51. Perhe-eläkkeiden saajat vuosien 1980 - 1994 lopussa

	LESKENELÄKE	LAPSENELÄKE	
	lkm	lkm	osuus 0-19 v, %
1980	121 435	45 842	3,2
1985	162 229	33 274	2,4
1990	194 784	28 429	2,2
1991	203 718	28 744	2,2
1992	212 427	29 080	2,2
1993	220 037	29 532	2,2
1994	225 045	29 629	2,3

Lähde: ETK ja KELA

8.1.2. Sotilastapaturmakorvaukset ja tapaturmaeläkkeet

8.1.2.1. Sotilastapaturma ja -vammakorvaukset

Varusmiespalveluksessa ja palveluun liittyvissä olosuhteissa sattuneiden tapaturmien ja ilmenneiden palvelussairauksien korvaukset suoritetaan 1.1.1991 alkaen sotilastapaturmalain perusteella. Sotainvalidien ja muiden ennen 1.1.1991 vammautuneiden tai sairastuneiden varusmiesten sekä heidän omaistensa korvaukset suoritetaan edelleen sotilasvammalain mukaan.

Varusmiespalveluksessa vahingoittuneelle korvataan sairaanhoitokulut ja maksetaan päivärahaa, jonka suuruus on sama kuin tapaturmavakuutuksen. Vamman aiheuttaneesta pysyvistä haitasta maksetaan haittarahaa. Haittaraha ja päiväraha myönnetään samoilla edellytyksillä ja samansuuruisena kuin lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa. Samoin kuntoutustoimenpiteet ja kodinhoidon lisäkustannukset. Tapaturmaeläke korvaa ansiomenetystä sotilastapaturman tai palvelussairauden aiheuttaman pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aikana. Kuoleman tapauksessa omaisille maksetaan perhe-eläkettä ja hautausapua.

Päiväraha, fysioterapian ajalta maksettava ansiomenetykskorvaus, tapaturmaeläke ja perhe-eläke ovat saajalleen verollista tuloa. Muut korvaukset ovat verotonta tuloa.

Sotilasvammalain mukaiset korvaukset ovat samantyyppisiä kuin sotilastapaturmalain korvaukset, mutta suuruudeltaan hieman pienempiä. Toisaalta ne ovat verotonta tuloa.

Vuonna 1994 valtio maksoi sotilastapaturma- ja -vammakorvauksia lähes 1,8 miljardin markan verran. Tämä oli 245 miljoonaa vähemmän kuin edellisellä vuonna.

8.1.2.2. Tapaturmavakuutuksen eläkkeet

Tapaturmaeläke korvaa ansionmenetyksen työtapaturman tai ammattitaudin aiheuttaman pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aikana. Täysin työkyvyttömälle työntekijälle maksettava eläke on 85 prosenttia vuosityöansioista. Osittain työkyvyttömälle maksetaan työkyvyn alenemista vastaava osa täydestä eläkkeestä. Vuonna 1994 tapaturmaeläkkeitä maksettiin noin 1,1 miljardia markkaa, joka oli 153 miljoonaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Työnantajat maksoivat näistä menoista valtaosan.

8.1.3. Muu toimeentuloturva

Muu toimeentuloturva koostuu vammaistuesta, hautausavustuksesta, ryhmähenkivakuutuksesta sekä erilaisista pienistä korvauksista.

8.1.3.1. Vammaistuki

Vammaistuki maksetaan 16 - 64-vuotiaalle henkilölle, joka ei saa eläkettä. Tukea maksetaan haitan, tarvittavien palvelujen ja elinkustannusten korvaamiseksi. Taloudellinen tila ei vaikuta tuen suuruuteen. Tuki voidaan myöntää määräajaksi tai toistaiseksi, mutta sitä ei makseta yli kolme kuukautta kestävästä laitoshoidon aikana.

Vammaistuki oli porrastettu avun tarpeen ja erityiskustannusten mukaan kolmeen ryhmään. Vuonna 1994 tuen suuruus oli 407 - 1 762 markkaa kuukaudessa ja tuki oli verotonta tuloa. Viime vuosina on tuen saajien määrä ollut noin 11 500 henkilöä ja tukea on maksettu 160 miljoonan markan verran. Työnantajat rahoittivat vammaistuesta runsaat puolet, loput rahoitettiin vakuutettujen maksuilla.

Taulukko 52. Vammaistuen (invalidirahan) saajat vuosina 1980 - 1994

	Lukumäärä
1980	10 600
1985	8 360
1990	10 220
1991	10 970
1992	11 499
1993	11 533
1994	11 504

Lähde: KELAn tilastollinen vuosikirja

8.1.3.2. Hautausavustus

Hautausavustusta maksetaan kansaneläkelain perusteella leskelle tai kuolinpesälle. Vuonna 1994 maksettiin täysi avustus, 4 353 markkaa, jos edunjättäjä ei ollut kansaneläkkeellä. Avustus oli pienempi, jos edunjättäjä oli ollut eläkkeellä enintään vuoden. Jos edunjättäjä oli saanut ennen kuolemaansa kansaneläkettä yli vuoden, avustusta ei maksettu.

Hautausavustus ei yleensä sisälly ansioeläkelakien mukaisiin etuuksiin. Se voidaan kuitenkin liittää TEL:n etuuksiin lisäeläkevakuutuksella. Hautausavustuksen määrä voi olla edunjättäjän eläkepalkka yksin-, kaksin- tai kolminkertaisena. Hautausavustus voi sisältyä myös MEL:n eläketurvaan sekä joihinkin valtion vanhoihin eläkkeisiin. Myös työnantajan yhteydessä toimivat sairauskassat voivat myöntää jäsenilleen hautausavustusta.

Vuonna 1994 hautausavustuksia maksettiin yhteensä 26 miljoonaa markkaa. Työnantajat ja vakuutetut rahoittivat avustukset.

8.1.3.3. Työntekijäin ryhmähenkivakuutus

Työntekijäin ryhmähenkivakuutukseen kuuluvat vähäisin poikkeuksin työntekijät, joille työnantaja on velvollinen järjestämään työeläketurvan. Osalle julkisen sektorin työntekijöistä sama henkivakuutusturva on järjestetty taloudellisen tuen nimellä. Maatalousyrittäjät tulivat ryhmähenkivakuutukseen mukaan 1.1.1989. Muut yrittäjät eivät kuulu vakuutuksen piiriin. Työntekijä ei kuulu vakuutuksen piiriin siirryttyään vanhuuseläkkeelle tai työsuhteen päätyttyä hänen täytettyään 65 vuotta. Työntekijä säilyy työ- tai virkasuhteen päätyttyä vakuutettuna kolme vuotta.

Korvaukseen on ensisijaisesti oikeus työntekijän puolisoilla ja alle 18-vuotiailla lapsilla. Myös ammattiin opiskelevilla 18 - 21-vuotiailla sekä edunjättäjän vanhemmilla on joissain tapauksissa oikeus korvaukseen.

Korvaussumma muodostuu perussummasta sekä lapsi- ja tapaturmakorotuksesta. Vuonna 1994 perussumma oli 17 820 - 66 900 markkaa riippuen vakuutetun iästä. Lisäksi maksettiin 29 000 markan suuruinen lapsikorotus jokaisesta lapsesta. Vakuutetun kuoltua tapaturmaisesti, korotettiin korvausta 50 prosenttia. Korvaukset olivat verovapaata tuloa.

Vuonna 1994 ryhmähenkivakuutuksia maksettiin 209 miljoonan markan verran, 23 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Työnantajat rahoittivat ryhmähenkivakuutuksen.

8.2. Palvelut

Kunnat vastaavat vanhusten ja vammaisten palvelujen järjestämisestä. Vanhusten ja vammaisten tarvitsemat palvelut riippuvat paljolti siitä, asuvatko he kotonaan vai laitoksessa. Suurin osa vanhuksista asuu omassa kodissaan. Vanhusten ja vammaisten asuminen kotona pyritään turvaamaan mahdollisimman pitkään ja sitä varten on viime vuosina kehitetty asumis- ja tukipalveluja sekä järjestetty vanhusten päivätoimintaa, lyhytaikaista

kuntouttavaa hoitoa sekä yhdistetty laitos- ja avopalvelukeskuksia. Vuonna 1994 näihin palveluihin käytettiin yhteensä runsaat 9,7 miljardia markkaa.

8.2.1. Vanhusten laitoshuolto

Vanhusten laitoshoidon järjestetään pääasiassa vanhainkodeissa. Niissä henkilökunta huolehtii vanhusten hoidosta ympäri vuorokauden, mutta varsinaista sairaanhoitoa ei vanhainkodeissa anneta. Asumis- ja tukipalvelujen kehittyessä laitoshoidon tullaan nykyään entistä iäkkäämpänä ja huonokuntoisempana.

Asukkaat maksavat hoidostaan vanhainkodissa. Vuonna 1994 maksut olivat lyhytaikaisessa hoidossa seuraavat: 125 markkaa/päivä ja päivä- tai yöhoidosta 62 markkaa/päivä. Pitkäaikashoidossa (yli kolme kuukautta) olevalta peritään maksukyvyyn mukaan määräytyvä maksu, joka voi olla enintään 80 prosenttia kuukausituloista.

Vuonna 1994 oli kuntien omia ja yksityisiltä hankittuja ympärivuorokautisia vanhainkotien hoitopaikkoja yhteensä noin 23 400 eli noin 8 prosentille 75 vuotta täyttäneistä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana on paikkojen määrää vähennetty, kun vanhustenhoidon painopistettä on pyritty siirtämään laitoshoidosta avohoitoon. Laitoshoidon on korvattu muilla palvelumuodoilla, kuten palveluasunnoilla ja kotipalveluilla. 85 vuotta täyttäneistä oli 16 prosenttia vanhainkotihoitossa vuonna 1994 (taulukko 53).

Taulukko 53. Vanhainkotien asukkaat vuosina 1980 - 1994

	Asukkaita vuoden lopussa	Osuus ikäryhmästä (%)			Paikkoja 1000 yli 74-v. kohti
		65-74 v.	75-84 v.	yli 85 v.	
1980	26 284	133
1985	25 377	102
1990	26 621	1	5	19	94
1991	25 816	1	5	18	90
1992	25 349	1	5	18	88
1993	24 210	1	4	17	83
1994	23 406	1	4	16	80

Lähde: SOTKA, KETI ja Sosiaalihuolto 1980

Vuonna 1994 vanhainkotien menot olivat yhteensä runsaat 3,3 miljardia markkaa. Asiakasmaksuilla katettiin menoista noin 20 prosenttia. Kunnat rahoittivat menoista noin 47 prosenttia ja loput 33 prosenttia katettiin valtionosuudella.

8.2.2. Vammaisten laitoshuolto

Vammaisten laitoshuollolla tarkoitetaan kehitysvammaisten ja invalidien laitoksissa annettavaa hoitoa. Kehitysvammahuollossa pyritään lisäämään avohuoltoa ja välttämään erityisesti lasten ja nuorten laitossijoituksia. Kehitysvammaisille tarkoitettujen laitospaikkojen määrää on viime vuosina vähennetty. Vuonna 1994 paikkojen oli noin 4 000. (taulukko 54).

Taulukko 54. Vammaisten laitoshuolto vuosina 1980 - 1994

	Paikat
1980	..
1985	4 915
1990	4 389
1991	4 854
1992	4 866
1993	3 634
1994	3 999

Lähde: KETI ja SOTKA

Vuonna 1994 vammaisten laitoshuollon kustannukset olivat 944 miljoonaa markkaa. Asiakasmaksuilla katettiin menoista 5,5 prosenttia ja kuntien oma rahoitusosuus oli 55 prosenttia. Valtionosuudella rahoitettiin loput menot.

8.2.3. Suojatyö ja työhön kuntoutus

Vammautuneille aikuisille, jotka eivät voi sijoittua normaaliin työelämään, järjestetään erityisiä suojatyöpaikkoja tai työtoimintaa. Päävastuu vammaisten työllistämispalveluista kuuluu työvoimaviranomaisille.

Vuoden 1994 lopussa oli kehitysvammaisten työ- ja toimintakeskuksissa asiakkaita yhteensä 9 207. Vajaakuntoisten työkeskuksissa asiakkaita oli 3 051. Näiden keskusten kustannukset olivat 552 miljoonaa markkaa, mikä oli 44 miljoonaa enemmän kuin edellisellä vuonna.

8.2.4. Vammaisten ammattikoulut ja lasten koulut

Vammaisen lapsen perus- ja ammattikoulutus järjestetään kunnan peruskouluissa tarvittavien kuntoutus- ja tukipalveluiden avulla. Vaikeammin vammautuneita lapsia varten on erityiskouluja, kuten kuulo- ja liikuntavammaisille tarkoitettuja. Ammattikoulutusta varten on kunnilla ja järjestöillä erityisiä vammaisille tarkoitettuja kouluja.

Näiden erityiskoulujen kustannukset olivat yhteensä 298 miljoonaa markkaa vuonna 1994. Valtio maksoi menot kokonaan.

8.2.5. Kuntoutus

Rintamaveteraanien ja sotainvalidien kuntoutuksen tarkoituksena on ikääntyvien veteraanien toimintakyvyn ylläpitäminen. Jokaisella rintamaveteraanilla on mahdollisuus kuntoutukseen. Vähintään 30 prosentin haitta-asteen omaavat sotainvalidit ovat oikeutettuja vuosittain neljän viikon pituiseen kuntoutukseen. Lievemmin vammaiset sotainvalidit pääsevät kuntoutukseen kahden vuoden välein enintään kahdeksi viikoksi. Kuntoutusta järjestetään kuntoutuslaitoksissa ja kylpylöissä sekä avokuntoutuksena terveystieteiden keskuksissa ja yksityisissä laitoksissa. Myös veteraanien puolisoita kuntoutetaan.

Vuonna 1994 kuntoutettiin noin 25 000 rintamaveteraania ja noin 26 000 sotainvalidia lähes 300 miljoonalla markalla. Valtion korvasi nämä kuntoutusmenot Tapaturmaviraston kautta.

Vuoden 1991 lokakuussa tuli voimaan kuntoutusuudistus. Kansaneläkelaitos on velvollinen järjestämään vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta ja vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta. Henkilö voi saada nämä palvelut myös tapaturma-, liikenne-, sotilasvammat tai sotilastapaturmavakuutuksen perusteella. Myös työeläkelaitokset voivat antaa kuntoutuspalveluja työkyvyttömyyden estämiseksi tai työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi. Vuonna 1994 Kelan kulut vajaakuntoisten ammatillisesta ja vaikeavammaisten kuntoutuksesta olivat 330 miljoonaa markkaa.

Vuonna 1994 käytettiin edellä mainittuihin kuntoutuspalveluihin yhteensä 699 miljoonaa markkaa eli 87 miljoonaa markkaa enemmän kuin edellisellä vuonna.

8.2.6. Kotipalvelut

Kotipalveluihin kuuluvat kodinhoitoapu sekä tukipalvelut. Kunta antaa kotipalveluita vanhuksen tai vammaisen ollessa kykenemätön suoriutumaan itsenäisesti päivittäisistä toiminnoista kodissaan. Kotipalveluihin kuuluvat muun muassa huolehtiminen ruokailusta, hygieniasta sekä asunnon siisteydestä.

Tukipalveluita ovat ateria-, siivous-, kuljetus-, vaatehuolto-, kylvytys- ja saattopalvelut. Sama kotitalous voi käyttää useampaa palvelua samanaikaisesti.

Kodinhoitoapua saaneiden kotitalouksien lukumäärä on viime vuosina vähentynyt huomattavasti kuntien kohdentaessa toimintaa vain eniten apua tarvitseville (taulukko 55). Erityisesti on vähentynyt lapsiperheiden saaman avun määrä. Vanhusten osuus kotihoitoavun saajista on tämän seurauksena kasvanut noin 65 prosenttiin. Vammaisten osuus on pysytellyt ennallaan tai jopa kasvanut hieman. Vaikka kotipalveluita saaneiden vanhuskotitalouksien määrä onkin laskenut viime vuosina, on kodinhoitoapukäyntien määrä lisääntynyt.

Myös tukipalveluja saaneiden määrä on laskenut selvästi, vuonna 1994 palveluja sai enää 115 500 henkilöä (taulukko 55). Yleisin tukipalvelu oli ateriapalvelu. Sitä sai lähes 60 prosenttia tukipalveluja saaneista kotitalouksista.

Taulukko 55. Kotipalvelut vuosina 1980 - 1994

	Kotipalvelu- henkilökunta	Kodinhuoltoapua saaneet				Tukipal- veluja saaneet henkilöt
		Kaikki talou- det	Vanhus- kotita- loudet	Lapsi- perheet	Vammais- kotita- loudet	
1980	7 953	167 762
1985	10 410	204 422	116 950	65 554	..	74 361
1990	13 021	201 837	124 009	51 433	7 915	200 939
1991	13 115	196 537	122 720	48 017	6 783	133 088
1992	13 026	170 728	103 778	41 670	7 090	144 230
1993	12 086	153 578	99 097	34 469	6 117	124 378
1994	12 914	139 513	91 590	30 796	6 213	115 532

Lähde: KETI, SOTKA ja Sosiaalihuolto 1980

Vuonna 1994 vanhusten ja vammaisten kotipalvelujen menot olivat 1,6 miljardia markkaa, mikä oli noin 50 miljoonaa enemmän kuin edellisellä vuonna. Asiakkaiden maksama osuus kustannuksista nousi lähes 16 prosenttiin. Kuntien osuus menoista oli 49 prosenttia ja valtionosuudella rahoitettiin loput 35 prosenttia.

8.2.7. Muut palvelut

8.2.7.1. Vammaispalvelut

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen tarkoituksena on edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia elää ja toimia tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia esteitä ja haittoja. Kunnat vastaavat vammaispalvelulain mukaisten palveluiden järjestämisestä. Lain mukainen asunnon muutostöitä koskeva järjestämisvelvollisuus tuli voimaan vuonna 1988. Vuodesta 1992 lähtien on kuntien täytynyt järjestää vammaisille palveluasunto sekä kuljetus- ja saattopalvelut, vuoden 1994 alusta myös tulkkipalvelut. Edellä mainittuihin palveluihin vaikeavammaisilla on ns. subjektiivinen

oikeus. Taulukosta 56 ilmenee miten em. palvelujen määrä on lisääntynyt lain tultua voimaan. Erityisesti kuljetuspalvelujen määrä on lisääntynyt.

Taulukko 56: Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen saajat vuosina 1991 - 1994

	Kuljetus- palvelut	Henkilökoh- tainen avustaja	Tulkki- palvelut
1991	36 828	1 299	2 421
1992	36 741	1 388	2 543
1993	38 979	1 518	2 493
1994	42 721	1 675	2 716

Lähde: STAKES ja SOTKA

Vammaisen asumista omassa kodissa edistetään kustantamalla asunnon muutostöitä, joilla poistetaan tai lievennetään vammaisuudesta aiheutuvia asumishaittoja. Kuljetus-, saatto- ja tulkkipalveluilla tuetaan vaikeavammaisen henkilön työssä käymistä, asioimista, opiskelua, virkistystä ja yhteiskunnallista osallistumista.

Jos vammaisen henkilö tarvitsee runsaasti toisen henkilön apua kotona jokapäiväiseen elämäänsä, hänelle voidaan korvata henkilökohtaisen avustajan palkkakustannukset. Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavien välineiden kustannuksista vammaiselle henkilölle korvataan pääsääntöisesti puolet. Myös ylimääräiset vaatetus- ja ravintokustannukset voidaan korvata.

Myös Raha-automaattiyhdistys tukee erilaisia vammaisjärjestöjä valtion budjetin kautta.

Vammaispalvelulain laajentuminen näkyy näiden menojen nopeana kasvamisena - kaikista edellä mainituista vammaispalveluista oli vuonna 1994 menoja 609 miljoonaa markkaa eli 53 miljoonaa enemmän kuin vuonna 1993. Vammaiset maksoivat itse palveluistaan yhden prosentin verran ja kunnat 45 prosenttia. Valtion maksettavaksi tuli 54 prosenttia menoista, koska kunnille annettavan valtionosuuden lisäksi valtio tukee Raha-automaattiyhdistyksen kautta vammaisjärjestöjä.

8.2.7.2. Omaishoidon tuki

Omaishoidon tuella tarkoitetaan sosiaalilautakunnan ja yksityisen henkilön välillä tehtävään sopimukseen perustuvaa vanhuksen, vammaisen tai pitkäaikaissairaana kotona tapahtuvaa hoitoa, josta maksetaan korvausta hoitajalle. Omaishoidon tuki korvasi 1.7.1993 lähtien vanhusten, vammaisten ja pitkäaikaissairaiden kotihoidon tuen.

Kotihoidon tukea saavien määrä kasvoi 1980-luvulla voimakkaasti, mutta 1990-luvun alussa määrä laski tasaisesti, mutta vuonna 1994 tukea saavien määrä nousi 17 249 henkilöön (taulukko 57). Samalla maksettujen tukien markkamäärä nousi 292 miljoonaan markkaan.

Taulukko 57. Omaishoidon (kotihoidon) tukea saaneet vuosina 1980-1994

Tukea saaneet henkilöt	
1980	..
1985	9 793
1990	21 032
1991	20 418
1992	18 860
1993	16 822
1994	17 249

Lähde: KETI ja SOTKA

8.2.7.3. Muut

Muut palvelumenot koostuvat lähinnä vanhuksille ja vammaisille annetun päivähoiton, päivä-/palvelukeskusten, palvelutalojen ja perhehoidon menoista sekä Raha-automaattiyhdistyksen kautta vanhustenhuollon järjestöille annetuista avustuksista. Kokonaismenot olivat 1,4 miljardia markkaa vuonna 1994.

Vuoden 1994 lopussa oli vanhusten palveluasunnoissa asiakkaita yhteensä 12 752.

8.3. Verovähennykset

Valtion ja kunnan verotuksessa myönnettiin vuonna 1994 invalidivähennys, jonka vaikutus verotuloihin laskettiin olevan valtion verotuksessa 230 miljoonaa ja kunnallisverotuksessa 200 miljoonaa markkaa. Verovähennyksen vaikutusta ei ole laskettu mukaan sosiaalimenojen loppusummaan.

9. MUU SOSIAALITURVA

Muu sosiaaliturva koostuu pääasiassa toimeentulotuesta, päihdehuollosta sekä pakolaishuollosta.

Vuonna 1994 tämän ryhmän menot olivat 3,2 miljardia markkaa. Tämä oli 318 miljoonaa markkaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Nousu johtui lähinnä toimeentulotukimenojen kasvamisesta. (taulukko 58).

Taulukko 58. Muu sosiaaliturva -pääryhmän menot vuonna 1994 ja muutos vuodesta 1993

	Menot milj. mk	Muutos milj. mk	Muutos kiintein hinnoin %
MUU SOSIAALITURVA	3 221	318	9,7
TOIMEENTULOTURVA	2 349	312	14,1
- Toimeentulotuki	2 308	303	13,9
- Sotilasavustukset	41	8	22,9
- Muu toimeentuloturva	0	0	0,0
PALVELUT	873	8	-0,2
- Päihdehuolto	415	24	5,0
- Pakolaishuolto	374	-57	-14,2
- Muut palvelut	83	39	86,6

9.1. Toimeentuloturva

9.1.1. Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on tarkoitettu täydentämään toimeentuloa silloin, kun tulot eivät riitä kohtuullisiin elinkustannuksiin. Tukea voidaan maksaa myös, jos sosiaalietuuden maksaminen on viivästynyt.

Toimeentulotuki muodostuu laskennallisesta perusosasta ja erikseen huomioon otettaviin menoihin annettavasta tuesta. Jos niiden yhteismäärä on suurempi kuin perheen käytettävissä olevat tulot, erotus maksetaan toimeentulotukena. Perusosan suuruuteen vaikuttavat perheen koko, lasten ikä ja kuntaryhmä. Perusosan suuruus on yksinäisellä henkilöllä 80 prosenttia kansaneläkkeen pohjaosan ja täyden lisäosan yhteismäärästä. Muiden henkilöiden perusosa määritellään yksinäisen henkilön perusosasta.

Vuonna 1994 perusosa oli yksinäiselle henkilölle tai yksinhuoltajalle 1 983 markkaa kuukaudessa (ensimmäisessä kuntaryhmässä), johon lisättiin kustakin lapsesta 496 - 1 190 markkaa riippuen lasten lukumäärästä ja iästä. Lisäksi otettiin huomioon muun muassa asumiseen, terveydenhuoltoon, työmatkoihin ja lasten päivähoidon liittyviä menoja. Toimeentulotuki oli verotonta tuloa.

Toimeentulotukea saavien määrä ja nuorten osuus tukea saavista ovat laman myötä nousseet nopeasti. Vuonna 1994 toimeentulotukea sai lähes 329 400 kotitaloutta eli 12,3 prosenttia kaikista kotitalouksista. Näissä talouksissa oli yhteensä 577 275 henkilöä eli 11,3 prosenttia koko väestöstä (taulukko 59). Vuonna 1994 tuen keskimääräinen suuruus laski edelleen hieman, mutta tukea saatiin aikaisempaa pidempään, keskimäärin lähes viisi kuukautta.

Taulukko 59. Toimeentulotukea saaneet kotitaloudet vuosina 1980 - 1994

	Kotitalouksia	Henkilöitä	Alle 30-v. osuus koti- talouksista (%)	Keskim. aika kk	Tuki keskim. mk/kk* v. 1994 hinnoin
1980	92 306	167 985	32
1985	129 252	239 839	36	3,7	1 174
1990	181 604	314 029	36	3,9	1 578
1991	222 653	396 128	39	3,9	1 661
1992	258 864	464 646	41	3,9	1 684
1993	292 559	528 126	41	4,3	1 634
1994	329 393	577 275	42	4,8	1 585

* Ilman Helsinkiä

Lähde: Sosiaalihuolto 1980 ja STAKES

Vuonna 1994 toimeentulotuen nettomenot olivat 2,3 miljardia markkaa. Tämä oli 303 miljoonaa enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Kunnat maksoivat tuesta 59 prosenttia ja loput rahoitettiin valtionosuudella.

9.1.2. Sotilasavustukset

Sotilasavustusta voidaan maksaa aseellisessa, aseettomassa tai siviilipalveluksessa olevan asevelvollisen omaisille. Avustuksen tarkoituksena on turvata asevelvollisen omaisille toimeentulo silloin, kun asevelvollinen ei voi siitä huolehtia sekä turvata käytössä olevan asunnon säilyminen.

Sotilasavustuksen ns. perusavustuksen määrä on ensimmäisen tuen saajan osalta enintään yksinäiselle henkilölle paikkakunnalla maksettavan kansaneläkkeen pohjaosan ja täyden lisäosan suuruinen. Avustus maksetaan tulojen ja menojen välisen erotuksen mukaisesti. Sotilasavustusta maksetaan myös kohtuullisiin asumiskustannuksiin. Sotilasavustusta saattaa saada lisäksi muun muassa sairauskustannuksiin, terveydenhoitomenoihin ja lapsen hoitokustannuksiin. Sotilasavustus oli verotonta tuloa.

Vuonna 1994 sotilasavustuksia maksettiin yhteensä 7 744 kotitaloudelle, mikä oli lähes 1 000 kotitaloutta enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Keskimääräinen avustus kotitaloutta kohti oli 5 199 markkaa eli 369 markka enemmän kuin edellisenä vuonna. Kaikkiaan avustuksia maksettiin 41 miljoonaan markan verran. Kunnat rahoittivat menoista 59 prosenttia ja valtionosuudella katettiin loput 41 prosenttia.

9.2. Palvelut

9.2.1. Päihdehuolto

Päihdehuoltoa toteutetaan osana sosiaalityötä sosiaalitoimistoissa, kotipalveluissa, vanhustenhuollossa sekä terveydenhuollossa. Lisäksi on erityisesti päihdehuoltoon tarkoitettuja palveluita kuten polikliinisiä avohoitoyksiköitä, A-klinikoita ja nuoriso-asemia sekä laitoshoitopalveluja katkaisuhuoltoasemilla ja kuntoutusyksiköissä. Päihdehuollollisia asumispalveluita järjestetään muun muassa hoito- ja huoltokodeissa. Lisäksi on ensisuoja.

Kaikkiin päihdehuollon palveluihin voi hakeutua oma-aloitteisesti. Tahdosta riippumattomaan hoitoon päihteiden ongelmakäyttäjää voidaan määrätä joko terveysvaaran tai väkivaltaisuuden perusteella.

Vuonna 1994 päihteiden väärinkäyttäjien huoltoon käytettiin 415 miljoonaa markkaa, mikä oli 24 miljoonaa markkaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Palveluiden käyttäjien maksama osuus kustannuksista oli 7 prosenttia ja kuntien osuus 50 prosenttia. Valtio osallistui menojen rahoitukseen valtionosuudella sekä avustamalla Raha-automaattiyhdistyksen kautta raittiustyötä ja päihdehuoltoa.

9.2.2. Pakolaishuolto

Vuodesta 1986 lukien on valtioneuvosto vahvistanut vuosittaisen pakolaiskiintiön, joka on viime vuosina ollut 500. Kiintiöpakolaisten lisäksi Suomeen tulee turvapaikkaa hakevia. Kiintiöpakolaisten ja myönteisen päätöksen saaneiden turvapaikan hakijoiden perheenjäsenillä on oikeus saada turvapaikka. Suomen vastaanottamien pakolaisten ja turvapaikkaa hakevien määrä kasvoi vuoteen 1993 asti nopeasti. Vuonna 1994 Suomi vastaanotti 1 412 pakolaista. Turvapaikanhakijoita oli 839. Hakemusten käsittely saattaa kestää melko pitkään. Vuonna 1994 myönteisen päätöksen sai 292 hakijaa (taulukot 60 ja 61).

Taulukko 60. Suomen vastaanottamat pakolaiset vuosina 1985 - 1994

	Lukumäärä
1985	25
1990	858
1991	1 366
1992	2 349
1993	3 689
1994	1 412

Sisältää kiintiöpakolaiset, myönteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat sekä perheen yhdistämishojelman puitteissa maahan saapuneet.

Lähde: STM, pakolaistoimisto

Taulukko 61. Suomeen saapuneet turvapaikanhakijat vuosina 1985 - 1994

	Turvapaikanhakijat	Myönteiset ratkaisut*
1985	18	9
1990	2743	108
1991	2137	1700
1992	3634	479
1993	2023	2067
1994	839	292

* sisältää myös oleskeluluvan saaneet
Lähde: Ulkomaalaisvirasto

Turvapaikanhakijoille on perustettu vastaanottokeskuksia, joissa he voivat asua sen ajan, kun heidän hakemuksiaan käsitellään. Tältä ajalta heille voidaan maksaa harkinnanvaraista toimeentulotukea. Myönteisen päätöksen saaneet sijoitetaan kuntiin, joissa heille järjestetään asunto, koulutusta ja terveydenhuolto.

Pakolaisten määrän vähentymisen seurauksena laskivat pakolaishuollon kustannukset 374 miljoonaan markkaan vuonna 1994. Valtio maksoi kaikki pakolaishuollon kulut.

9.2.3. Muut palvelut

Muut palvelut koostuvat pääosin sellaisista menoista, joita ei ole voitu kohdentaa mihinkään edellä olleeseen menoerään. Vuonna 1994 tällaisia menoja oli yhteensä 83 miljoonaa markkaa.

10. HALLINTO

Hallintomenot jaetaan valtion, kuntien ja vakuutuslaitosten menoihin. Yhteensä niitä kertyi 5,4 miljardia markkaa vuonna 1994. Tämä oli selvästi enemmän kuin edellisenä vuonna. Nousu johtui kuntayhtymien kirjapidossa tapahtuneista muutoksista (taulukko 62).

Taulukko 62. Hallinto-pääryhmän menot vuonna 1994 ja muutos vuodesta 1993

	Menot milj. mk	Muutos milj. mk	Muutos kiintein hinnoin, %
HALLINTO	5 389	467	8,3
- Valtio	415	-5	-2,3
- Kunnat	1 814	436	30,2
- Vakuutuslaitokset	3 160	36	-0,0

10.1. Valtio

Valtion hallintomenot muodostuvat sosiaali- ja terveysministeriön, sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (STAKES), tapaturmaviraston, työttömyysturva- ja tarkastuslautakunnan, terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen ja työvoimaministeriön menoista. Vuonna 1994 näiden menot olivat yhteensä 415 miljoonaa markkaa.

10.2. Kunnat

Kuntien hallintomenot koostuvat kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveystoimen hallinnon kustannuksista. Niiden kokonaissumma oli 1,8 miljardia markkaa vuonna 1994.

10.3. Vakuutuslaitokset

Vakuutuslaitosten menot muodostuvat lähinnä Kansaneläkelaitoksen, eri eläkelaitosten, tapaturmavakuutuksen ja työttömyyskassojen toimintakuluista. Vuonna 1994 nämä menot olivat yhteensä vajaat 3,2 miljardia markkaa, mikä oli 36 miljoonaa enemmän kuin vuonna 1993.

11. SOSIAALIMENOLASKELMA

Taulukko 63. Sosiaalimenot ja niiden rahoitus vuonna 1994 milj. mk

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoihin/rahoistoista	Menot ilman käyttäjämaksuja
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Rahoitus yhteensä		
1.	Lapset ja perheet	27 259	16 555	6 379	1 308	2 176	1 031	27 449	190	26 227
1.1.	Toimeentuloturva	18 989	13 478	2 219	1 308	2 176	0	19 179	190	18 989
1.1.1.	Äitiysavustus	56	56	0	0	0	0	56	0	56
1.1.2.	Vanhempainrahat	3 130	407	0	932	2 030	0	3 369	239	3 130
1.1.3.	Äitiysrahakauden palkat	187	0	0	187	0	0	187	0	187
1.1.4.	Lasten kotihoidon tuet	3 274	1 323	1 951	0	0	0	3 274	0	3 274
1.1.5.	Lapsilisä	9 101	9 101	0	0	0	0	9 101	0	9 101
1.1.6.	Lapsen hoitotuki	383	0	0	189	146	0	334	-49	383
1.1.7.	Elatustuki	456	189	268	0	0	0	456	0	456
1.1.8.	Asumistuki	2 403	2 403	0	0	0	0	2 403	0	2 403
1.2.	Palvelut	8 269	3 078	4 160	0	0	1 031	8 269	0	7 238
1.2.1.	Lasten päivähoito	6 493	2 286	3 242	0	0	966	6 493	0	5 527
1.2.2.	Lasten ja nuorten laitoshuolto	616	245	347	0	0	24	616	0	592
1.2.3.	Kodinhuoltoapu	196	77	109	0	0	10	196	0	186
1.2.4.	Muut palvelut	964	470	462	0	0	32	964	0	933
2.	Sairaus ja terveys	42 378	11 139	13 189	7 480	6 023	5 221	43 053	675	37 157
2.1.	Toimeentuloturva	7 075	404	0	4 796	2 119	0	7 320	244	7 075
2.1.1.	Päivärahat	3 605	404	0	1 326	2 119	0	3 850	244	3 605
2.1.1.1.	Sairausvakuutus	2 620	341	0	780	1 699	0	2 820	200	2 620
2.1.1.2.	Tapaturmavakuutus	525	64	0	444	35	0	543	18	525
2.1.1.3.	Liikennevakuutus	163	0	0	0	163	0	163	0	163
2.1.1.4.	Avustuskassat	1	0	0	0	1	0	1	0	1
2.1.1.5.	Kuntoutusraha	297	0	0	102	221	0	323	26	297
2.1.2.	Sairausajan palkka	3 470	0	0	3 470	0	0	3 470	0	3 470
2.2.	Palvelut	35 303	10 735	13 189	2 684	3 904	5 221	35 734	430	30 082
2.2.1.	Perusterveydenhuolto	10 692	3 865	5 482	0	0	1 345	10 692	0	9 347
2.2.1.1.	Avohoito	5 979	2 233	3 167	0	0	578	5 979	0	5 401

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoihin/rahoista	Menot ilman käyttäjämaksuja
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Rahoitus yhteensä		
2.2.1.1.1.	Hammashuolto	1 266	420	596	0	0	250	1 266	0	1 016
2.2.1.1.2.	Muu avohoito	4 713	1 813	2 571	0	0	329	4 713	0	4 384
2.2.1.2.	Vuodeosastot	4 713	1 632	2 314	0	0	767	4 713	0	3 946
2.2.2.	Erikoissairaanhoito	14 837	6 043	7 592	0	0	1 202	14 837	0	13 636
2.2.2.1.	Avohoito	3 537	1 313	1 863	0	0	360	3 537	0	3 176
2.2.2.2.	Vuodeosastot	11 300	4 730	5 730	0	0	841	11 300	0	10 459
2.2.3.	Sairaanhoitokustannukset	8 956	134	0	2 674	3 904	2 674	9 387	430	6 282
2.2.3.1.	Sairausvakuutus	8 012	86	0	2 212	3 442	2 674	8 415	403	5 338
2.2.3.1.1.	Sairaanhoito	6 230	0	0	1 218	2 654	2 670	6 543	312	3 560
2.2.3.1.2.	Työ- ja opisk.terv.huolto	1 388	84	0	860	496	4	1 445	56	1 384
2.2.3.1.3.	Kuntoutus	337	0	0	115	251	0	366	30	337
2.2.3.1.4.	Muut korvaukset	57	2	0	19	41	0	62	5	57
2.2.3.2.	Tapaturmavakuutus	499	48	0	439	24	0	511	12	499
2.2.3.2.1.	Sairaanhoito ja kuntoutus	284	12	0	269	14	0	294	10	284
2.2.3.2.2.	Muut korvaukset	215	36	0	170	10	0	216	2	215
2.2.3.3.	Liikennevak. henk.vahingot	246	0	0	0	246	0	246	0	246
2.2.3.3.1.	Sairaanhoito ja kuntoutus	136	0	0	0	136	0	136	0	136
2.2.3.3.2.	Muut korvaukset	110	0	0	0	110	0	110	0	110
2.2.3.4.	Avustuskassat	200	0	0	23	193	0	215	15	200
2.2.3.4.1.	Sairaanhoito ja kuntoutus	187	0	0	22	175	0	198	11	187
2.2.3.4.2.	Muut korvaukset	13	0	0	0	17	0	18	4	13
2.2.4.	Ympäristöterveydenhuolto	195	81	115	0	0	0	195	0	195
2.2.5.	Työsuojelu	253	242	0	10	0	0	253	0	253
2.2.5.1.	Työturvallisuustyö	148	138	0	10	0	0	148	0	148
2.2.5.2.	Työsuojeluhallinto	105	105	0	0	0	0	105	0	105
2.2.6.	Muut palvelut	370	370	0	0	0	0	370	0	370
3.	Työttömyys	28 126	21 848	0	9 206	4 435	0	35 489	7 363	28 126
3.1.	Toimeentuloturva	21 597	15 319	0	9 206	4 435	0	28 960	7 363	21 597
3.1.1.	Päivärahat	21 294	15 319	0	8 903	4 435	0	28 657	7 363	21 294

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoihin/rahoista	Menot ilman käyttäjämaksuja
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Rahoitus yhteensä		
3.1.1.1.	Ansioturva	14 855	8880	0	8903	4435	0	22218	7363	14 855
3.1.1.2.	Peruspäiväraha	5 133	5 133	0	0	0	0	5 133	0	5 133
3.1.1.3.	Työmarkkinatuki	1 307	1 307	0	0	0	0	1 307	0	1 307
3.1.2.	Eroraha ja aik.koulutuslisä	303	0	0	303	0	0	303	0	303
3.2.	Palvelut	6 529	6 529	0	0	0	0	6 529	0	6 529
3.2.1.	Työnvälitys	545	545	0	0	0	0	545	0	545
3.2.1.1.	Paikallishallinto	539	539	0	0	0	0	539	0	539
3.2.1.2.	Työvoiman liikkuvuus	6	6	0	0	0	0	6	0	6
3.2.2.	Työvoimakoulutus	2 117	2 117	0	0	0	0	2 117	0	2 117
3.2.3.	Työllisyysyöt	3 867	3 867	0	0	0	0	3 867	0	3 867
4.	Vanhuus ja vammaisuus	83 227	9 498	8 955	47 574	13 898	1 264	81 190	-2 038	81 963
4.1.	Toimeentuloturva	73 500	5 618	4 711	47 455	13 650	0	71 434	-2 066	73 500
4.1.1.	Eläkkeet	69 668	3 817	4 711	45 917	13 097	0	67 542	-2 125	69 668
4.1.1.1.	Vanhuuseläkkeet	41 436	1 121	3 422	27 966	7 939	0	40 448	-988	41 436
4.1.1.1.1.	Varsinaiset vanhuuseläkkeet	40 073	1 096	3 334	27 067	7 623	0	39 121	-952	40 073
4.1.1.1.2.	Varhennetut van. eläkkeet	1 364	26	88	899	316	0	1 328	-36	1 364
4.1.1.2.	Työkyvyttömyyseläkkeet	17 242	320	1 177	11 444	3 568	0	16 508	-734	17 242
4.1.1.2.1.	Varsinaiset työkyv.eläkkeet	13 164	250	1 098	8 340	2 769	0	12 457	-707	13 164
4.1.1.2.2.	Yksilölliset varhaiseläkkeet	4 078	70	79	3 104	799	0	4 052	-27	4 078
4.1.1.3.	Erityiset varhaiseläkkeet	4 552	1 916	112	1 754	584	0	4 367	-186	4 552
4.1.1.3.1.	Työttömyyseläkkeet	2 373	32	112	1 630	464	0	2 239	-134	2 373
4.1.1.3.2.	Osa-aika-eläkkeet	137	0	0	123	26	0	149	12	137
4.1.1.3.3.	Sukupolvenvaihdoseläkkeet	494	336	0	0	95	0	430	-64	494
4.1.1.3.4.	Luopumiseläke/korvaus	488	488	0	0	0	0	488	0	488
4.1.1.3.5.	Rintamaveteraaniseläkkeet	1 061	1 061	0	0	0	0	1 061	0	1 061
4.1.1.4.	Perhe-eläkkeet	6 437	460	0	4 752	1 006	0	6 219	-218	6 437
4.1.2.	Sotilasvammat ja tapaturmat	3 348	1 801	0	1 119	471	0	3 390	42	3 348
4.1.2.1.	Sotilastapaturmakorvaukset	1 779	1 779	0	0	0	0	1 779	0	1 779

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoi- hin/ra- hastoista	Menot ilman käyttä- jämak- suja
			Valtio	Kunnat	Työnan- tajat	Vakuu- tetut	Käyttä- jät	Rahoitus yhteensä		
4.1.2.2.	Tapaturmavakuutuksen eläk- keet	1 124	21	0	1 119	26	0	0	1 166	1 124
4.1.2.3.	Liikennevakuutuksen jatku- vat korvaukset	445	0	0	0	445	0	445	0	445
4.1.3.	Muu toimeentuloturva	484	0	0	420	82	0	502	18	484
4.1.3.1.	Vammaistuet	160	0	0	79	61	0	140	-20	160
4.1.3.2.	Hautausavustukset	26	0	0	13	10	0	23	-4	26
4.1.3.3.	Ryhmänhankivakuutus	209	0	0	244	0	0	244	35	209
4.1.3.4.	Muut etuudet	89	0	0	84	11	0	96	7	89
4.2.	Palvelut	9 727	3 880	42 244	119	248	1 264	9 755	28	8 463
4.2.1.	Vanhusten laitoshuolto	3 341	1 103	1 564	0	0	5 674	3 341	0	2 667
4.2.2.	Vammaisten laitoshuolto	944	369	523	0	0	52	944	0	892
4.2.3.	Suojatyö ja työhön kuntoutus	552	233	282	0	0	37	552	0	515
4.2.4.	Vammaisten ammatti- ja las- ten koulut	298	298	0	0	0	0	298	0	298
4.2.5.	Kuntoutus	699	360	0	119	248	0	727	28	699
4.2.6.	Kotipalvelu	1 603	559	792	0	0	252	1 603	0	1 351
4.2.7.	Muut palvelut	2 289	958	1 083	0	0	249	2 289	0	2 040
4.2.7.1.	Vammaispalvelut	609	333	271	0	0	5	609	0	604
4.2.7.2.	Kotihoidon tuki	292	121	171	0	0	0	292	0	292
4.2.7.3.	Muut palvelut	1 388	504	641	0	0	244	1 388	0	1 145
5.	Muu sosiaaliturva	3 221	1 599	1 594	0	0	28	3 221	0	3 193
5.1.	Toimeentuloturva	2 349	995	1 354	0	0	0	2 349	0	2 349
5.1.1.	Toimeentulotuki	2 308	954	1 354	0	0	0	2 308	0	2 308
5.1.2.	Sotilasavustukset	41	41	0	0	0	0	41	0	41
5.1.3.	Muu toimeentuloturva	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5.2.	Palvelut	873	604	241	0	0	28	873	0	845
5.2.1.	Päihdehuolto	415	180	207	0	0	28	415	0	387
5.2.2.	Pakolaishuolto	374	374	0	0	0	0	374	0	374
5.2.3.	Muut palvelut	83	49	34	0	0	0	83	0	83

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoihin/rahoituksesta	Menot ilman käyttäjämaksuja
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Rahoitus yhteensä		
6.	Hallinto	5 389	1 165	1 064	2 010	1 150	0	5 389	0	5 389
6.1.	Valtio	415	415	0	0	0	0	415	0	415
6.2.	Kunnat	1 814	750	1 064	0	0	0	1 814	0	1 814
6.3.	Vakuutuslaitokset	3 160	0	0	2 010	1 150	0	3 160	0	3 160
Sosiaalimenot yhteensä		189 601	61 805	31 181	67 577	27 682	7 545	195 791	6 190	182 056

Menojen käyttötarkoitus		Menoja kaikkiaan	Rahoitus						Siirto rahastoihin/rahoituksesta	Menot ilman käyttäjämaksuja
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Rahoitus yhteensä		
Verovähennykset		460	260	200	0	0	0	460		
Elatusvelvoll. vähennys		30	30	0	0	0	0	30		
Invalidivähennys		430	230	200	0	0	0	430		

12. INVESTOINNIT

Kansantalouden tilinpidon mukaan valtion, kuntien ja kuntainliittojen sekä sosiaaliturvarahastojen investoinnit sosiaali- ja terveyspalveluihin olivat vuonna 1994 hieman vähemmän kuin edellisellä vuonna, kaikkiaan 2,0 miljardia markkaa. Investoinnit olivat huipussaan vuonna 1990 - silloin sosiaaliturvaan investoitiin peräti 3,3 miljardia markkaa. Ajanjaksona 1980 - 1994 on investoinneista hieman yli puolet kohdistunut terveydenhuoltoon (taulukko 64).

Kunnat ja kuntainliitot ovat saaneet valtionosuuden suurimpaan osaan investointejaan.

Taulukko 64. Julkisen toiminnan investoinnit sosiaaliturvaan vuosina 1980 - 1994
(% sosiaaliturvan investoinneista)

Käyvin hinnoin milj. mk

	1980		1985		1990	
	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%
Valtio						
- terveydenhuolto	10	(0,8)	34	(1,5)	43	(1,3)
- sosiaalipalvelut	15	(1,1)	3	(0,1)	18	(0,6)
Kunnat ja kuntainliitot						
- terveydenhuolto	593	(45,9)	1151	(52,2)	1934	(57,9)
- sosiaalipalvelut	305	(23,6)	561	(25,5)	1210	(36,2)
Sosiaaliturvarahastot						
- muu sosiaaliturva	370	(28,6)	455	(20,6)	136	(4,0)
<hr/>						
Julkinen toiminta yhteensä						
- terveydenhuolto	603	(46,6)	1185	(53,8)	1977	(59,2)
- sosiaalipalvelut	690	(53,4)	1019	(46,2)	1364	(40,8)
- sosiaaliturva yhteensä	1293	(100,0)	2204	(100,0)	3341	(100,0)

Käyvin hinnoin milj. mk

	1991		1992		1993		1994	
	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%
Valtio								
- terveydenhuolto	60	(2,1)	59	(2,0)	32	(1,5)	31	(1,6)
- sosiaalipalvelut	14	(0,5)	20	(0,7)	7	(0,3)	7	(0,4)
Kunnat ja kuntainliitot								
- terveydenhuolto	1722	(60,1)	1570	(52,5)	1084	(51,4)	1089	(54,9)
- sosiaalipalvelut	990	(34,5)	924	(30,9)	600	(28,4)	513	(25,9)
Sosiaaliturvarahastot								
- muu sosiaaliturva	82	(2,9)	418	(14,0)	386	(18,3)	342	(17,3)
<hr/>								
Julkinen toiminta yhteensä								
- terveydenhuolto	1782	(62,2)	1629	(54,5)	1116	(52,9)	1120	(56,5)
- sosiaalipalvelut	1086	(37,9)	1362	(45,5)	993	(47,1)	862	(43,5)
- sosiaaliturva yhteensä	2868	(100,0)	2991	(100,0)	2109	(100,0)	1982	(100,0)

LÄHTEET

A Social Portrait of Europe, Eurostat, Luxemburg 1991

Basic statistics of the community, Eurostat, Luxemburg 1992

Eläketurvakeskus

Eläketurvakeskuksen neljännesvuositilasto, Eläketurvakeskus

Johtokunnan kertomus työttömyyskassojen keskuslajan toiminnasta 1994 sekä tilinpäätös 31.12.1994, Työttömyyskassojen keskuslaja, Helsinki

Kansaneläkelaitos

Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja 1994, Kansaneläkelaitos, Vammalan Kirjapaino Oy Vammala 1995

Kansaneläkelaitoksen toimintakertomus 1994, Kansaneläkelaitos

Kirkkohallituksen ja Kirkon keskusrahaston toimintakertomus vuodelta 1994

Koulutus- ja erorahaston toimintakertomus 1994, Koulutus- ja erorahasto, Fagepaino Oy 1995

Kuntien eläkevakuutuksen toimintakertomus 1994, Kirjapaino Libris Oy, Helsinki 1995

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen 1994, Sisäsuomi Oy, Vaajakoski 1995

Merimieseläkekassa, Toimintakertomus 1994

Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO)

OECD

Raha-automaattivävustukset 1994, Raha-automaattiyhdistys

Social protection expenditure and receipts 1980 - 1993, Population and social conditions, Eurostat

Sosiaalihuolto 1980, Suomen virallinen tilasto XXIB:22, Sosiaalihuolto, Suunnittelu- ja tilasto-toimisto, Valtion painatuskeskus, Helsinki 1983

Sosiaali- ja terveydenhuollon kertomustietojärjestelmä (KETI), Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämiskeskus (STAKES), Tilastot, rekisterit ja tietojärjestelmät

Sosiaali- ja terveysministeriö, Vakuutusosasto ja Pakolaistoimisto

SOTKA, Sosiaali- ja terveydenhuollon tilastotietokanta

Suomen Ortodoksinen kirkollishallitus

Suomen Sairaalatilasto 1994, Suomen Kuntaliitto, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 1995

Sysselsättning i EUROPA 1995, Europeiska Gemenskapernas Kommission, Bryssel 1995

Terveyskeskusten talous 1994, Perusterveydenhuolto, Kunnallistilasto 4/96, Suomen Kuntaliitto

The population of the European Union on 1 January 1995, Statistics in Focus, Population and social conditions 1995:8

Tilasto Suomen Eläkkeensaajista 1994, Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos, Painatuskeskus, Helsinki 1995

Tilastokeskus

Toimeentuloturva 1994, Vakuutusosakeyhtiö Eläke-Sampo, KP Paino, Kokkola 1994

Työeläkejärjestelmän tilastollinen vuosikirja 1994, Osa 1 ja 2, Eläketurvakeskus, Painatuskeskus 1995

Työministeriö

Ulkomaalaisvirasto

Vakuutusyhtiöt 1994, Vakuutus 1996:1, Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 1996

Valtiokonttori

Valtion eläkkeet, Tilastovuosi 1994, Valtiokonttori, Tilastomatemaattinen yksikkö, Painatuskeskus Oy, Helsinki 1995

Valtion tilinpäätös liitteineen vuodelta 1994, Valtiokonttori, Painatuskeskus Oy, Helsinki 1995

Woman in the European Community, Eurostat, Luxemburg 1992

Yearbook of Nordic Statistics 1995, Nord 1995:1, Nordic statistical secretariat, Copenhagen 1995

Ympäristöministeriö

Ålands landskapsstyrelsen

JAKELU:

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
TALOUS- JA SUUNNITTELUOSASTO
PUH. (90) 1601

Oy EDITA Ab
PL 800, 00043 EDITA, vaihde (90) 566 01
ASIAKASPALVELU
puh. (90) 566 0266, telefax (90) 566 0380
EDITA-KIRJAKAUPAT HELSINGISSÄ
Annankatu 44, puh. (90) 566 0566
Eteläesplanadi 4, puh. (90) 662 801

ISBN 952-00-0146-8
ISSN 0785-4625 (=Sosiaaliturva)
ISSN 1236-3650